विद्यार्थीओ माटेनी आवृत्ति

સરળ બાળઅંકગણિત.

ભોગીલાલ કેશવલાલ પટવા
અને
વસનજી દયાળજી દેશાઈ

એસ. બી. શાહની કું.
અમદાવાદ.

વિદ્યાર્થીઓ માટેની આવૃત્તિ.

સરળ બાળઅંકગણિત.

(નવા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે, ભૂમિતિ વિભાગ સાથે.)

(ધોરણ ચોથા સુધી.)

રચનાર,

ભોગીલાલ કેશવલાલ પટવા, બી, એ, એસ. ટી. સી. ડી.

(ગણિત ઓનર્સ.)

એસિ. માસ્ટર, મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ ફોરવીમેન, **અમદાવાદ**.

અને

વસનજી દયાળજી દેશાઈ, એસ. ટી. સી.

હેડમાસ્તર, પ્રેક્ટિસિંગ સ્કૂલ, પ્રે. રા. ટ્રેનિંગ કોલેજ ફોરમેન, **અમદાવાદ**.

પ્રસિદ્ધ કરનાર,

એસ. બી. શાહની કું.

પાનકોરનાકા—**અમદાવાદ**.

કિં. ૦-૫-૦.

આવૃત્તિ ૧ લી.] સને ૧૯૨૯

ધી "સૂર્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ" પ્રેસમાં મૂળચંદભાઈ ત્રીકમલાલે છાપ્યું.
ઠે. પાનકોર નાકા—અમદાવાદ.

બાળસ્વરૂપમાં વિરાજતા ગણિતશાસ્ત્રીઓને અર્પણ.

પ્રસ્તાવના.

અમારા **સરળ બાળઅંકગણિતને** શિક્ષક બંધુઓએ ઘણો જ સારો આવકાર આપ્યો છે અને ઘણી જગાએ શિક્ષકોએ શાળાઓમાં તેનો ઉપયોગ કરવા પણ માંડયો છે. વિદ્યાર્થીઓ માટે તેજ ગણિતની સસ્તી આવૃત્તિ કાઢવાની અમને સૂચના થતાં તુરતજ અમે તેનો સહર્ષ સ્વીકાર કરીને આ આવૃત્તિ બહાર પાડી છે.

આ આવૃત્તિમાં અમારા ગણિતમાંથી ફક્ત વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી ભાગ—એકલા દાખલા—જરૂરી આકૃતિઓ સાથે આપવામાં આવ્યો છે. જેમને અભ્યાસક્રમ, શિક્ષણ પદ્ધતિ તથા રીતો સંબંધી વધુ જાણવાની ઈચ્છા હોય તેમને માટે અમારૂં મોટું ગણિત છે. પણ અમારા માનવા મુજબ વિદ્યાર્થીઓને તે બધાની જરૂર નથી. આ આવૃત્તિમાં જવાબો પણ ખાસ ઇરાદા પૂર્વક આપ્યા નથી. વિદ્યાર્થીઓ પ્રયત્ન કરી દાખલો કરે અને શિક્ષકોને બતાવે. છતાં જેમને જવાબોની જરૂર હોય તેમને મોટા ગણિતમાંથી જવાબ જોવામાં હરકત પડશે નહિ. પ્રકરણની સંખ્યા તેમજ દાખલાની સંખ્યા તો બંનેમાં એકજ છે. એકંદરે બંને પુસ્તકો એકજ હોવા છતાં એક મોટું શિક્ષકોને વધુ ઉપયોગી અને બીજું નાનું વિદ્યાર્થીઓને વધુ ઉપયોગી થઇ પડે તેમ છે. આ આવૃત્તિ સસ્તી હોવાથી બાળકોને ખર્ચ પણ ઓછું કરવું પડે.

આશા છે કે બાળકો આ સસ્તી આવૃત્તિનો લાભ લેશે. અને જનસમાજને અમારો આ પ્રયાસ પસંદ પડશે.

અમદાવાદ. }
તા. ૧૫ મી જુન ૧૯૨૯. } **ભોગીલાલ કેશવલાલ પટવા.**
વસનજી દયાળજી દેસાઇ.

અનુક્રમણિકા.

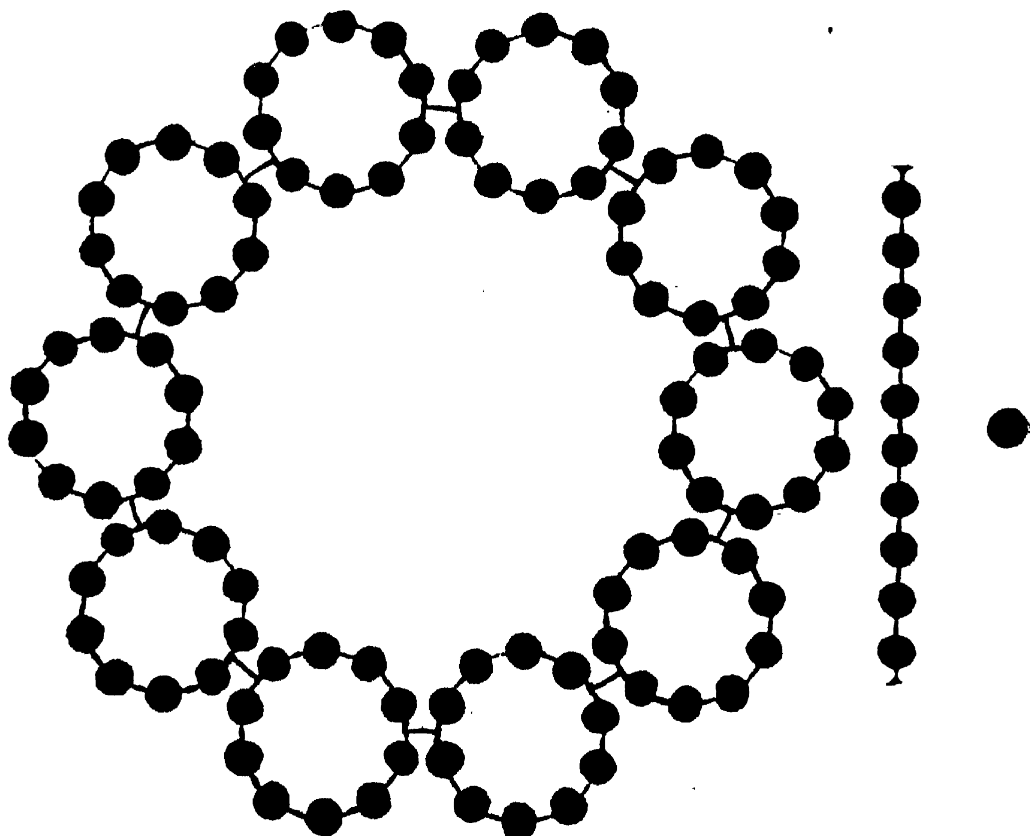
ધોરણ ૪ થું.

સરળ બાળઅંકગણિત.

ધોરણ ૧ લું.

(૧) સંખ્યા ગણવી, લખવી અને વાંચવી.

૧ શતક　　　　　　　　　　૧ દશક ૧ એકમ

છૂટા સો. દશ દશક.　　　　　　　　છૂટા દશ. છૂટો એક

ત્રણ રકાબી લઈ તેમને શતકની, દશકની અને એકમની છે, એમ નામ આપો, અને જમીન પર ચાકથી ત્રણ ખાનાં પાડી જમણી બાજુ એકમ, વચલા ખાનામાં દશક અને ડાબી બાજુના ખાનામાં શતકની રકાબીઓ ગોઠવો.

○	|	•
શતક	દશક	એકમ
૧	૩	૨

સ્લેટમાં ત્રણ ખાનાં દોરી આ પ્રમાણે નામ લખી ૧૩૨ લખો.

મનોયત્ન.

(૧) ૧૪૧, ૧૫૨, ૧૫૭, ૧૬૫, ૨૮૪, ૩૯૫, ૪૮૬, ૫૭૭, ૬૫૨, ૨૬૩, ૨૭, ૮, ૭૩૫, ૮૫૬ વગેરેમાં કેટલા શતક છે, કેટલા દશક છે, કેટલા છૂટા (એકમ) છે તે બોલો.

(૨) ૧૧૭, ૨૫૩, ૪૫૬, ૬૭૮, ૯૧૨, ૧૨૩, ૧૭, ૮, ૭૧૬ વગેરે મણકાથી કાઢી ખાનાવાર ગોઠવો અને ગોઠવેલી રકમ બોલો.

(૩) ૫ શતક, ૩ દશકને ૨ એકમ લઇએ તો કેટલા થાય?
૩ ,, ૪ ,, ૩ ,, ની કઇ રકમ બને?
૬ ,, ૩ ,, ૫ ,, મળીને કેટલા થાય?
૪ ,, ૫ ,, ૭ ,, ની શી સંખ્યા બને?

(૪) લખો—

પાંચસો છન્નુ, છસો પંચોતેર, આડસોતેવીસ, ત્રણસો અગણોતેર, આઠસો પીસ્તાળીસ.

શૂન્યનો ઉપયોગ.

મનોયત્ન.

(૧) શતક, દશક અને એકમની રકાબીઓમાં ગોઠવી, ખાનાં પાડી, સંખ્યા લખો.

એક શતક ને બે દશક. બે શતક ને પાંચ દશક.

ચાર શતક ને આઠ દશક. ત્રણ શતક ને છ દશક.

ઉપરની રકમોમાં એકમના ખાનામાં શું લખશો? લખેલી રકમો વાંચો.

(૨) શતક દશક અમે એકમની રકાબીઓમાં ગોઠવી, ખાનાં પાડી સંખ્યા લખો:—

બે શતક ને ત્રણ એકમ, ચાર શતક ને બે એકમ,

ત્રણ શતક ને પાંચ એકમ, પાંચ શતક ને સાત એકમ,

સાત દશક ને આઠ એકમ.

આ રકમોમાં દશકના ખાનામાં શું લખાય? લખેલી રકમો વાંચી જાઓ.

(૩) શતક, દશક અને એકમની રકાબીઓમાં જોડવી, ખાનાં પાડી, સંખ્યા લખો.

બે શતક ને પાંચ એકમ; ત્રણ શતક ને ચાર દશક; સાત શતક. બે દશક ને ત્રણ એકમ; પાંચ શતક ને ત્રણ દશક; બસો પીસ્તાળીસ ચારસો સાત; છસો આઠ; પાંચસો એક; પંદર; સાતસો પંદર.

(૪) ૫૦૭, ૧૬, ૧૦૫, ૮૭૫, ૬૫૦, ૩૯૦, ૪૧૭, ૮૬૭, ૯૨૦, અને ૯૫ એ રકમો વાંચો.

(૫) ચારસો પાંચ, આઠસો પંદર, છસો સત્તર, પાંચસો પાંચ, સત્તાવીસ, સાતસો સીત્તોતેર. ચારસો ઓગણ્યાએંસી, બસો સાત, આ સંખ્યાઓ લખો.

(૨) अ સરવાળા બાદબાકી.

મનોયત્ન. મોંના સરવાળા.

अ ગણતરી

(૧) ૨૦ થી આગળ ૩૦ સુધી સંખ્યા બોલો.
(૨) ૨૭ થી ,, ૩૭ ,, ,, ,,
(૩) ૪૬ થી ,, ૫૬ ,, ,, ,,
(૪) ૫૮ થી ,, ૬૮ ,, ,, ,,
(૫) ૭૦ થી ,, ૮૪ ,, ,, ,,
(૬) ૮૯ થી ,, ૯૯ ,, ,, ,,

ब (૧) ૨૮ થી આંગળાના પાંચ અંક બોલો..
(૨) ૩૭ થી ,, છ ,, ,,
(૩) ૪૫ થી ,, ચાર અંક બોલો.
(૪) ૩૯ થી ,, ત્રણ ,, ,,
(૫) ૫૬ થી ,, આઠ ,, ,,
(૬) ૧૭ થી ,, નવ ,, ,,
(૭) ૪૬ થી ,, દશ ,, ,,

ઉમેરવા.

अ (૧) ૧૨ મણકામાં ૭ મણકા નાંખો. કેટલા થાય તે ગણો.

(૨) ૨૭ કચુકામાં ૪ કચુકા નાંખી, કેટલા થાય તે ગણો.

(૩) ૩૮ મણકામાં ગણીને ૬ મણકા નાખો. કેટલા થયા?

(૪) ૩૫ દિવાસળીમાં ૮ દીવાસળી ગણીને નાખો. કેટલી થઇ?

(૫) ૪૬ બટનમાં ૫ બટન ગણતા જઈ નાંખો. કેટલાં થયાં?

ब ૧૫ ને ૭ કેટલા? ૪૫ ને ૬ કેટલા? ૩૮ ને ૫ કેટલા?
૫૭ ને ૮ કેટલા? ૪૬ + ૫ = ? ૩૫ + ૬ = ?

જવાબ શોધી કહાડો.

क	૩૨	૨૫	૩૬	૨૧	૫૨	૬૬	૭૫
	+૭	+૮	+૭	+૮	+૬	+૫	+૯

इ ૧૦ માં દશ દશ ઉમેરીને ૧૦૦ થાય ત્યાં સુધીના અંક બાલી જાઓ.
૫ માં દશ દશ ઉમેરીને ૯૫ થાય ત્યાં સુધીના અંક બોલી જાઓ.
૭ માં ,, ૭૭ ,, ,, ,,
૩ માં ,, ૩૩ ,, ,, ,,
૧, ૨. ૪, ૬, ૮, ૯ થી શરૂ કરી દશ દશ ઉમેરવાના કોઠા બનાવો.
૭, ૭, સાત, સાત એમ ઉમેરતાં જઇને પોતાની મેળે આંકના કોઠા બનાવો.

મનોયત્ન. મોંએથી કરવાની બાદબાકી.

अ (૧) ૩૦ થી પાછળ ૨૦ સુધીની સંખ્યા બોલો.
(૨) ૨૭ થી ,, ૧૭ ,, ,, ,,
(૩) ૪૩ થી ,, ૩૩ ,, ,, ,,
(૪) ૫૮ થી ,, ૪૮ ,, ,, ,,
(૫) ૭૯ થી ,, ૬૯ ,, ,, ,,
(૬) ૧૦૦ થી ઉલટા આંક ૧ સુધી બોલી જાઓ.

ब (૧) ૩૬ થી પાછળના પાંચ અંક બોલી જાઓ,
(૨) ૧૭ થી ,, ચાર ,,
(૩) ૪૭ થી ,, છ ,,

(૪) ૫૩ થી પાછળના સાત અંક બોલી જાઓ.
(૫) ૫૯ થી „ નવ „
(૬) ૨૪ થી „ આઠ „
(૭) ૪૫ થી „ નવ „
(૮) ૬૮ થી „ દશ „

બાદ કરવા

क (૧) ૨૭ બટનમાંથી ૫ બટન લઈ લો. બાકી કેટલાં રહે ?

(૨) ૩૬ મણકામાંથી ૭ મણકા છગનને આપો. તમારી પાસે કેટલી રહે ?

(૩) ૭૦ સળીઓમાંથી ૬ બળી ગઇ, તો બાકી કેટલી રહી ?

(૪) ૪૮ કોડીમાંથી ૬ કોડી બાજુ પર કાઢીએ, તો બાકી કેટલી રહે ?

(૫) ૫૭ કાંકરામાંથી ૮ કાંકરા ફેંકી દઇએ તો કેટલા રહે ?

ड. (૧) ૨૨ માંથી ૫ લઇએ તો કેટલા રહે ?

(૨) ૩૭ પૈસામાંથી ૬ પૈસા ખરચીએ તો કેટલા રહે ?

(૩) ૫૪ બોરમાંથી ૭ બોર બેનને આપીએ તો કેટલાં રહે ?

(૪) ૪૬ લખોટામાંથી ૮ લખોટા ખોવાઈ ગયા, તો બાકી કેટલા રહ્યા ?

પૂરક પદ્ધતિ. મનોયત્ન.

૮ પૈસામાં કેટલા પૈસા નાંખીએ તો ૧૫ પૈસા થાય ?

૨૭ લખોટામાં કેટલા લખોટા નાખીએ તો ૩૨ થાય ?

૩૪ ચોપડીઓ છે. આપણે ૪૨ ચોપડી જોઇએ છે, તો બીજી કેટલી લાવવી જોઇએ ?

એક માળામાં ૭૧ મોતી હતાં, માળા તૂટી ગઇ અને મોતી શોધતાં ૬૬ જડયાં, તો કેટલાં મોતી ખોવાઇ ગયાં ?

૭૫ કેરી આણી, ૬૮ કેરીનો રસ કાઢયો, બાકી કેટલી કેરી રહી ?

એક નિશાળમાં ૮૨ છોકરા ભણે છે. તેમાંથી ૭૩ છોકરા હાજર હતા તો ગેરહાજર કેટલા ?

વાંચો: ૧૫ − ૩, ૩૭ − ૬, ૩૨ − ૫

જવાબ બોલો અગર સ્લેટમાં લખો.

૨૧ — ૪ = ? ૩૬ − ૭ = ? ૪૫ − ૩ = ?

જવાબ શોધી કાઢો.

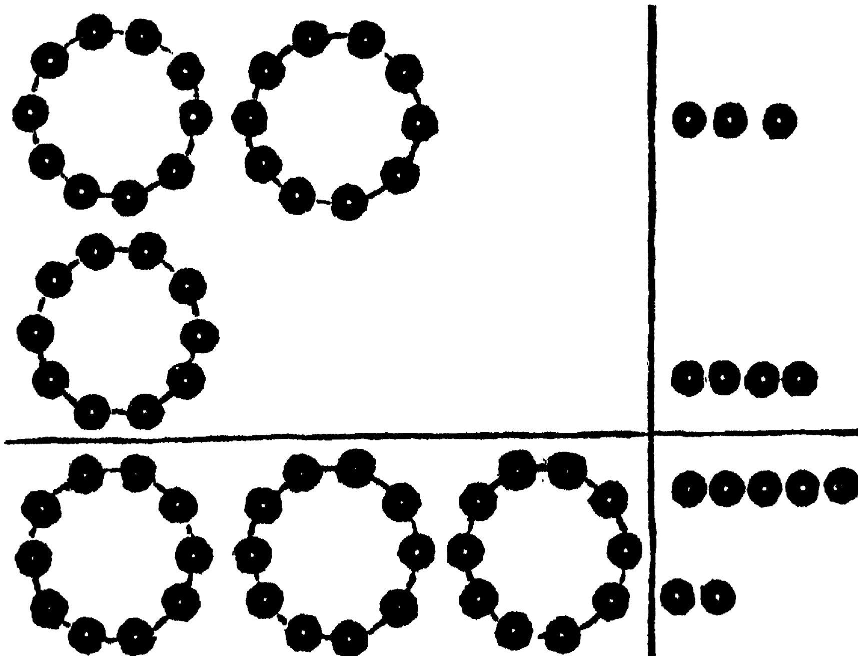
૩૫	૩૭	૪૨	૫૪	૪૫	૬૭
− ૪	− ૫	− ૬	− ૭	− ૮	− ૯
૨૫	૨૭	૪૦	૩૨	૪૬	૬૯
+ ૮	− ૫	+ ૬	− ૪	− ૮	− ૯

૧૦૦ માંથી દશ દશ બાદ કરીને ૧૦ સુધીના અંક બોલી જાઓ.

૯૪ ,, ,, ,, ૪ ,, ,, ,,
૬૫ ,, ,, ,, ૫ ,, ,, ,,
૪૩ ,, ,, ,, ૩ ,, ,, ,,

લેખી સરવાળા.

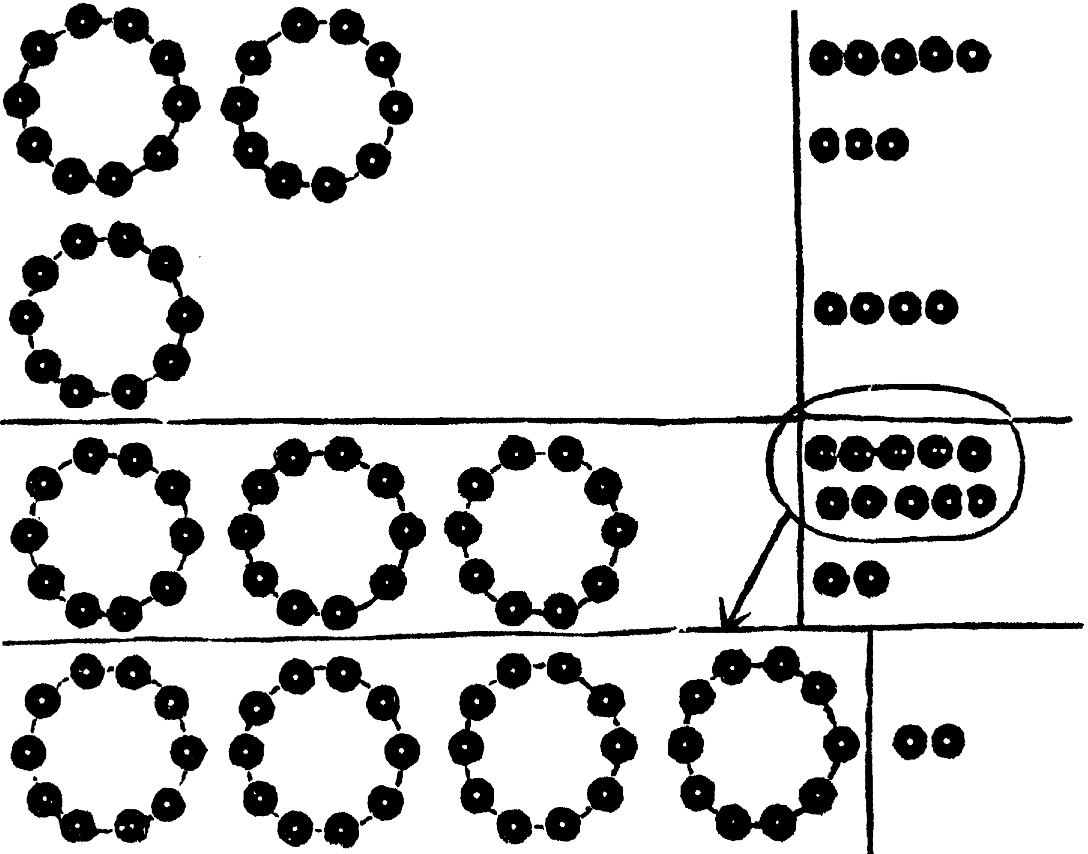
એક રકાબીમાં ૨૩ અને બીજીમાં ૧૪ મણકા હોય તો કુલ કેટલા મણકા થાય?

अ. જવાબ શોધી કાઢો:—

૩૦	૨૨	૩૦	૪૦	૫૭	૩૨	૬૪
+૫	+૪	+૧૦	+૨૦	+૧૦	+૧૪	+૩૫

એક છોકરા પાસે ૨૮ કચુકા છે ને બીજા પાસે ૧૪ છે તો બધા મળી કેટલા કચુકા થાય?

ब. જવાબ શોધી કાઢો:—

૨૮	૩૪	૪૫	૫૯	૬૮	૭૭
+૫	+૭	+૧૬	+૨૩	+૨૬	+૧૫

क. (૧) એક કયારામાં ૩૭ મરચીના છોડ છે અને બીજામાં ૧૬ છોડ છે તો બધા મળીને કેટલા થાય?

(૨) બાળવર્ગમાં ૨૬ છોકરા છે અને પહેલી ચોપડીમાં ૩૭ છોકરા છે. બંને વર્ગના મળીને કેટલા થાય?

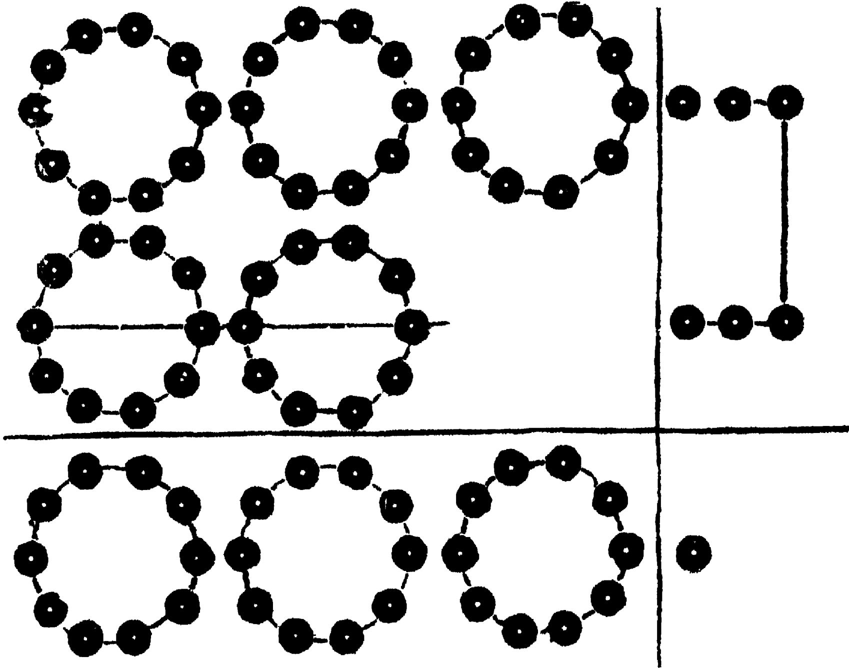
(૩) એક ચોપડીમાં ૬૫ પાનાં છે અને બીજી ચોપડીમાં ૨૯ પાનાં છે. બંને ચોપડીનાં થઇને પાનાં કેટલાં ?

(૪) બાબુ ૨૩ બોર લાવ્યો અને લખી ૨૭ બોર લાવી. બધાં મળીને કેટલાં બોર થયાં ?

(૫) કનુએ રામુને ૩૫ બોર આપ્યાં અને ધનુએ રામુને ૧૮ બોર આપ્યાં. તો રામુ પાસે બધાં થઇને કેટલાં થયાં ?

લેખી બાદબાકી.

૫૬ દીવાસળીઓમાંથી ૨૫ વપરાઇ જાય તો બાકી કેટલી રહે ?

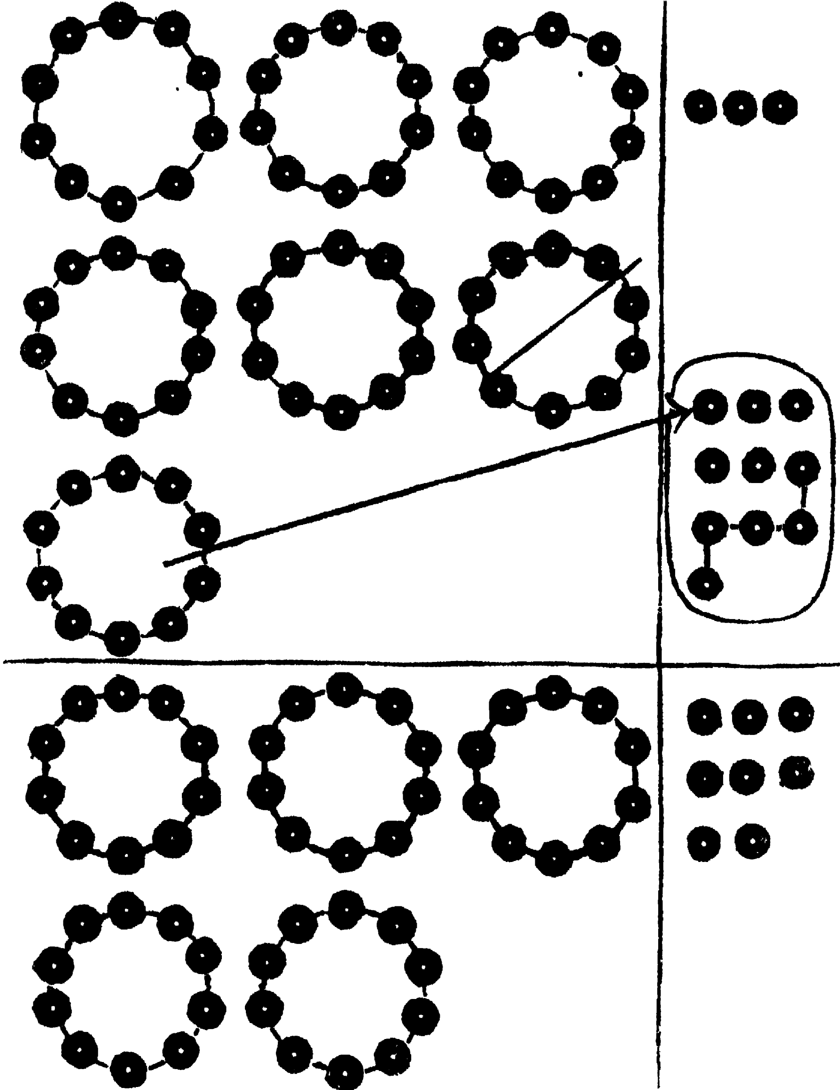

મનોયત્ન અ.

જવાબ શોધી કાઢો:—

૨૬	૫૦	૪૩	૨૪	૫૭	૯૯
−૪	−૧૦	−૨૦	−૧૩	−૨૪	−૫૭

એક માણસ પાસે ૭૩ રૂપીઆ હતા, તેમાંથી તેણે ૧૫ રૂપીઆ ખર્ચ કર્યા, ત્યારે તેની પાસે કેટલા રૂપીઆ રહ્યા ?

મનોયત્ન. ब. જવાબ શોધી કાઢોઃ—

૪૦	૫૨	૬૩	૩૫	૭૧	૯૭
−૫	−૫	−૧૭	−૧૯	−૩૮	−૫૯

મનોયત્ન क

(૧) ૩૯ રૂપીઆમાંથી ૨૫ રૂપીઆ ખર્ચ થાય તો બાકી કેટલા રહે ?

(૨) એક માણસની માસિક આવક ૬૮ રૂપીઆ છે. જો તેનું ખર્ચ ૪૬ રૂપીઆ હોય તો તેની પાસે શું રહે ?

(૩) ૭૪ પતંગમાંથી ૫૮ પતંગ વેચી દીધા તો બાકી કેટલા રહ્યા ?

(૪) એક માણસે ૯૨ રૂપીઆ લઇને એક ભેંસ વેચી અને તેમાંથી ૪૭ રૂપીઆની એક ગાય લીધી તો તેની પાસે કેટલા રૂપીઆ રહ્યા?

(૫) એક ઝાડ ઉપર ૬૫ કાગડા બેઠા હતા તેમાંથી ૩૯ ઉડી ગયા, તો બાકી કેટલા કાગડા તે ઝાડ ઉપર રહ્યા?

મનોયત્ન. ૩.

(૧) નીચેના દાખલા કરી જવાબ કાઢો:—

૩૭+૧૯, ૪૭−૩૮, ૬૫+૨૫, ૭૬−૪૮,

૯૩−૬૪, ૬૩−૪૭, ૩૧+૫૧+૧૨

(૨) નીચેના દાખલામાં જ્યાં ખાલી જગા છે ત્યાંની રકમો ભરી કાઢો.

૧૫ + ૧૭ = , ૨૮ − ૧૩ = , ૧૨ + = ૨૭,

૨૫ − = ૧૩, + ૧૮ = ૩૪, − ૮ = ૧૨,

મનોયત્ન ૪.

(૧) એક છોકરા પાસે ચાર આના હતા તેને બીજા ત્રણ આના તેની બાએ આપ્યા તો તેની પાસે કેટલા આના થયા?

(૨) એક સુતાર પહેલે દિવસે બે રૂપીઆ ત્રણ આના કમાયો અને બીજે દિવસે ત્રણ રૂપીઆ ચાર આના કમાયો, તો તેની પાસે કેટલું નાણું થયું?

(૩) કમુની ઓઢણીના બે રૂપીઆ છ આના બેઠા અને ઘાઘરીના એક રૂપીઓ ચાર આના બેઠા, તો તેનાં કપડાંનું બધું મળીને શું ખર્ચ થયું?

(૪) એક છોકરા પાસે ચાર રૂપીઆ નવ આના હતા તેમાંથી તેણે બે રૂપીઆ ચાર આનાની ચોપડીઓ લીધી, તો તેની પાસે શું રહ્યું?

(૫) મનુના બાપાએ તેને મેળામાં વાપરવા એક રૂપીઓ બાર આના આપ્યા હતા. તેમાંથી તેણે એક રૂપીઓ ચાર આનાનાં રમકડાં લીધાં અને બાકીના પૈસાની મીઠાઇ લીધી, તો મિઠાઇ કેટલાની લીધી હશે?

૨ બ. મોંએથી કરવાંના ગુણાકાર અને ભાગાકાર.

એકની એકજ રકમનો બે કે તેથી વધારે વાર સરવાળો.

૧,	૨,	૩,	૪,	**૫**	(૧)	આ સાથેનો પાંચ સમૂહનો કોઠો
૬,	૭,	૮,	૯,	**૧૦**	(૨)	જોઇને ૬, ૭, ૮, ૯, ના કોઠા
૧૧,	૧૨,	૧૩,	૧૪,	**૧૫**	(૩)	બનાવો.
૧૬,	૧૭,	૧૮,	૧૯,	**૨૦**	(૪)	
૨૧,	૨૧,	૨૩,	૨૪,	**૨૫**	(૫)	

(૩) આંક.

મનોયત્ન.

(૧) ૧ પૈસાનાં ૪ બોર તો ૬ પૈસાનાં કેટલાં ?

(૨) ૧ નારંગીના ૩ પૈસા તો ૭ નારંગીના કેટલા ?

(૩) ૧ આનાના ૩ પતંગ તો ૫ આનાના કેટલા ?

(૪) ૪૨ બોર, ૬ છોકરાને સરખાં વહેંચી આપ્યાં. દરેકને ભાગ કેટલાં આવ્યાં હશે ?

(૫) ૪ પૈસાની ૧ આની આવે છે તો ૧૨ પૈસાની કેટલી આનીઓ આવે?

(૬) એક એક છોકરાને પાંચ પાંચ ટીકડીઓ આપીએ તો ૩૫ ટીકડીઓ કેટલા છોકરાને અપાય ?

(૭) એક છોકરો કહે છે કે મારી પાસે આઠ આઠની ૭ ઢગલીઓ થાય એટલી કોડીઓ છે. ત્યારે તેની પાસે કોડીઓ કેટલી હશે ?

(૪) દેશી ચલણી નાણાં.

૩ પાઇ	=	૧ પૈસો	૩ પાઇ	=	૧ પૈસો
૪ પૈસા અથવા ૧૨ પાઇ	=	૧ આનો	૨ અધેલા	=	૧ પૈસો
			૨ પૈસા	=	૧ ઢબુ
૧૬ આના	=	૧ રૂપીઓ	૨ ઢબુ	=	૧ આનો
			૨ આના	=	૧ બેઆની
૧ રૂપીઓ	=	૧૬ આના	૨ બેઆની	=	૧ પાવલી
૧ અડધો રૂપીઓ	=	૮ આના	૨ પાવલી	=	૧ અડધો(રૂપીઓ)
૧ પાવલી	=	૪ આના	૨ અડધા	=	૧ રૂપીઓ
૧ બેઆની	=	૨ આના			

૧ રૂપીઓ	= ૬૪ પૈસા	૧ રૂપીઓ	=૬૪ પૈસા
૧ રૂપીઓ	= ૩૨ ઢબુ	૧ અડધો	=૩૨ પૈસા
૧ રૂપીઓ	= ૧૬ આની	૧ પાવલી	=૧૬ પૈસા
૧ રૂપીઓ	= ૮ બેઆની	૧ બેઆની	= ૮ પૈસા
૧ રૂપીઓ	= ૪ પાવલી	૧ આનો	= ૪ પૈસા
૧ રૂપીઓ	= ૨ અડધા	૧ ઢબુ	= ૨ પૈસા

રૂપાના સિક્કા—રૂપીઓ, અડધો, નાની પાવલી, નાની બેઆની.

નીકલના ,, —મોટી પાવલી, મોટી બેઆની, આની

તાંબાના ,, —ઢબુ, જુનો પૈસો, જુનો અધેલો, જુની પાઇ

કાંસાના ,, —નવો પૈસો, નવો અધેલો, નવી પાઈ.

મનોયત્ન.

(૧) ૨ પૈસાની પાઇઓ કેટલી ? (૨) ૨ રૂપીઆના અડધા કેટલા?

(૩) ૪ રૂપીઆની બે આની કેટલી? (૪) ૬૨ પાવલીના રૂપીઆ કેટલા?

(૫) ૧૨ પૈસાના આના કેટલા ?

(૬) મગન એક આનો લઇને ૧ પૈસાનો પતંગ લાવ્યો. તેને કેટલા પૈસા પાછા મળે ?

(૭) ચાર પાઈનું શેર શાક લીધું ને ઢબુ આપ્યો તો શું પાછું લેવું ?

(૮) ચીનુ પાસે સાત પૈસા હતા અને તેના ભાઇ પાસેથી પાંચ પૈસા લીધા, પછી બધા પૈસા તેની બાને આપીને તેની આનીઓ લીધી તો કેટલી આનીઓ તેને મળી ?

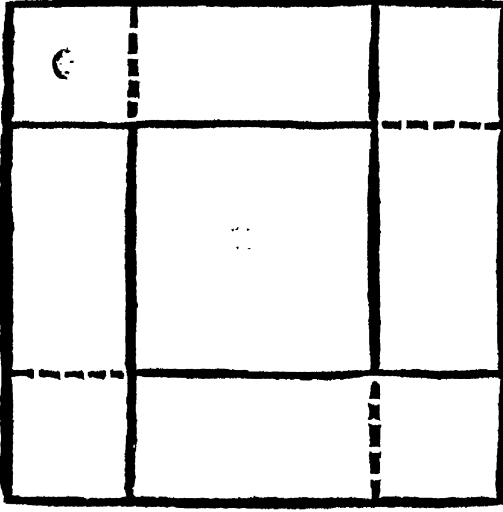
(૯) નવ આનાના પૈસા લઇને એક એક પૈસો ભિખારીને આપ્યો તો કેટલા ભિખારીને અપાય ?

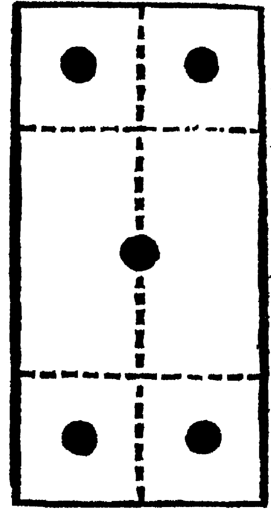
(૧૦) એક રૂપીઆમાંથી દશ દશ પૈસાના ચાર પ્યાલા લીધા તો શું બાકી રહે ?

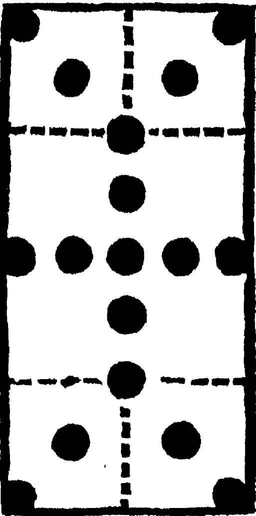
ભૂમિતિ—

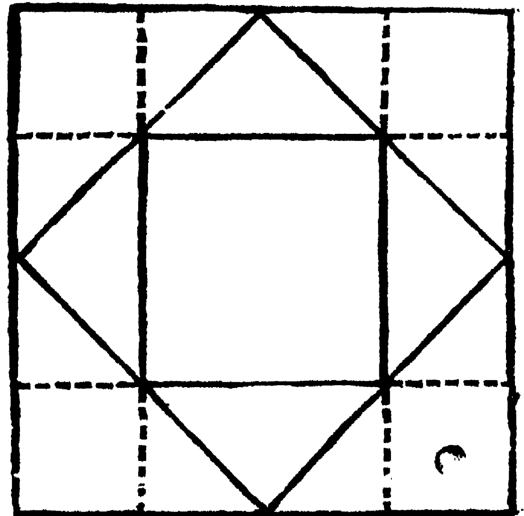
(૧) આકૃતિરચના (ડીઝાઇન)

સળીઓ, કચુકા કે મણુકા વડે ચોરસ, લંબ ચોરસ વગેરે આકૃતિઓ રચો. અંદર ઝીણા ઝીણા મણુકા ગોઠવો.

આવી બીજી આકૃતિઓ દોરો.

ધોરણ ૨ જું.

પ્રકરણ ૧ લું.

સંખ્યા (લાખ સુધીની)

લાખ		હજાર		છુટા		
દશલાખ	લાખ	દશહજાર	હજાર	શતક	દશક	એકમ
૨	૫	૧	૭	૬	૩	૪

૨, (દશલાખ)	૨૦,૦૦,૦૦૦
૫, (લાખ)	૫,૦૦,૦૦૦
૧, (દશહજાર)	૧૦,૦૦૦
૭, (હજાર)	૭,૦૦૦
૬, (શતક)	૬૦૦
૩, (દશક)	૩૦
૪, (એકમ)	૪

મનોયત્ન.

અ—નીચેની સંખ્યાઓ વાંચો.

(૧) ૫,૩૨૭ (૨) ૮,૪૦૨ (૩) ૭૧૫ (૪) ૧૨,૦૨૪
(૫) ૨૦,૬૨૮ (૬) ૩૨,૫૬૯ (૭) ૧૦૫ (૮) ૪૫,૮૩૨
(૯) ૭૮,૫૯૦ (૧૦) ૯૯,૯૯૯

બ—લખોઃ—

(૧૧) બે હજાર ચારસો પંદર. (૧૨) સાતહજાર.
(૧૩) સાઠ હજાર. (૧૪) પંદરહજાર,એકસોએંસી

(૧૫) ચારહજારત્રણસોતેત્રીસ. (૧૬) અગિયારહજારએકસો અગિયાર

(૧૭) પાંચહજાર પાંચ. (૧૮) સાઠહજાર સાઠ.

(૧૯) છત્રીસો બોતેર. (૨૦) ઓગણીસો ઓગણત્રીસ

(૨૧) ચાર અંકની મોટામાં મોટી સંખ્યા. (૨૨) પાંચ અંકની નાનામાં નાની સંખ્યા.

क નીચેના દાખલાઓમાં દરેક અંકની તેના સ્થાન પ્રમાણે કિંમત જુદી લખો.

(૨૩) ૧૭,૫૦૨ (૨૪) ૨૦,૧૧૧ (૨૫) ૭૨,૩૩૩

(૨૬) ૫૪,૦૪૯ (૨૭) બત્રીસો પંદર.

પ્રકરણ ૨ જું

સરવાળા. મનોયત્ન.

(૧) એક કબાટમાં ૫૩૭ પહેલી ચોપડીઓ અને ૮૪૬ બીજી ચોપડીઓ છે. બધી મળીને ચોપડીઓ કેટલી થઈ ?

(૨) એક ગામમાં ૬૬૯ ગાય, ૨૦૫ ઘોડા, ૧,૩૧૫ બળદ અને ૨,૧૧૬ બીજાં જાનવરછે તો તે ગામનાં કુલ જાનવર કેટલાં ?

(૩) અમદાવાદથી વડોદરા રેલ્વેને રસ્તે ૬૨ માઇલ, વડોદરાથી સુરત ૮૧ માઇલ અને સુરતથી મુંબઇ ૧૬૭ માઇલ થાય છે, તો અમદાવાદથી મુંબઇ કેટલું દૂર થાય ?

(૪) એક ઘોડાના ૫૨૫ રૂપીઆ, બીજાના ૩૪૭ રૂપીઆ અને ત્રીજાના ૧૦૫ રૂપીઆ આપ્યા. તો કુલ રૂપીઆ ત્રણ ઘોડાના કેટલા આપ્યા ?

(૫) એક માણસે મરતી વખતે પોતાના ચાર છોકરાને બોલાવી દરેકને રૂ. ૨,૫૦૮ આપ્યા. તો તે માણસ પાસે કેટલા રૂપીઆ હતા ?

(૬) એક ખેતરમાંથી ૬૫૦ ઘાસની પુળી, બીજામાંથી ૧,૦૭૫ અને ત્રીજામાંથી ૨૭૫ ઘાસની પુળી કાપી તો બધાં ખેતરોમાં થઇ એકંદર ઘાસની પુળી કેટલી થઇ ?

(૭) એક મુખી રૂ. ૫,૮૭૪ મહેસુલ, બીજો રૂા. ૨,૫૦૮, ત્રીજો રૂા. ૯,૫૩૭ અને ચોથો રૂા. ૨,૦૮૧ મહેસુલ તાલુકે મોકલી આપે છે. તો એ બધા મુખીઓએ કુલ કેટલા રૂપીઆ મોકલી આપ્યા ?

(૮) એક છાપરા ઉપર ૫,૬૭૮ બીજા ઉપર ૩,૫૧૭ અને ત્રીજા ઉપર ૧,૪૨૫ નળીઆં જોઇએ, તો બધાં મળીને કેટલાં જોઇએ ?

નીચેની રકમોના સરવાળા ગણો.

(૯)	(૧૦)	(૧૧)	(૧૨)	(૧૩)
૩૬	૬૧	૨૩૨	૧૦૫	૫૭૬
૪૨	૨૪	૪૩૧	૬૨૮	૨૧૪
૧૭	૭૧	૪૨	૪૩૨	૩૦૮
૮૯	૯૮	૫૧૭	૧૭૪	૯૦

(૧૪)	(૧૫)	(૧૬)	(૧૭)
૧૩૫	૮૨૭	૪૦૦	૩૭૯
૨૦૮	૩૭૬	૫૦૦	૨૧૮
૭૬	૧૦૭	૮૦	૫
૯૪૭	૨૮૦	૯	૭૦૩
૫૧૧	૩૦૦	૭૦૧	૨૭

(૧૮)	(૧૯)	(૨૦)
૧૧૧	૮૭૬	૩૭૫
૨૨૨	૮૭૬	૫૭૩
૩૩૩	૮૭૬	૭૫૩
૪૪૪	૮૭૬	૩૫૭
૫૫૫	૮૭૬	૫૩૭

ચિહ્નનો ઉપયોગ. મનોયત્ન.

(૨૧) મોંએથી ગણી નીચેના હિસાબના જવાબ લખો.

(૧) ૩૫ + ૨૫ (૫) ૨૩ + ૧૨ (૯) ૧૭ + ૧૭ + ૧૭
(૨) ૭૫ + ૨૫ (૬) ૫૦ + ૨૪ (૧૦) ૧૩ + ૧૩ + ૧૩ + ૧૩
(૩) ૪૨ + ૨૮ (૭) ૯૧ + ૧૫
(૪) ૩૩ + ૨૨ (૮) ૫૧ + ૧૫

(૨૨) મોંએથી ગણી જવાબ લખો:—

(૧) ૯૦૦૦ + ૪૦૦ + ૩૦ + ૨
(૨) ૮૦૦૦ + ૨૦૦ + ૫૦ + ૧

(૩) ૫૦૦ + ૪૦ + ૬ + ૭૦૦૦
(૪) ૪ + ૩૦ + ૬૦૦ + ૯૦૦૦
(૫) ૨૦ + ૮ + ૭૦૦૦ + ૩૦૦
(૬) ૬૦૦૦ + ૬ + ૬૦ + ૬૦૦
(૭) ૧૦૦૦ + ૧ + ૧૦૦

(૨૩) ૪૩૨૧ + ૧૨૩૪ + ૧૧૧૧
(૨૪) ૧૮૬૫ + ૨૧૩૦ + ૫૮
(૨૫) ૨૫૪૩ + ૧૭૬૮ + ૯૫
(૨૬) ૫૨૩૦ + ૧૭૫ + ૯૫
(૨૭) ૯ + ૯૯ + ૯૯૯ + ૯૯૯૯
(૨૮) ૩૦૦૧ + ૯૦૯ + ૧૧૦૦ + ૧૧
(૨૯) ૫૪૧૫ + ૩૮૬૭ + ૭૨૯૧ + ૨૩૦૧

પ્રકરણ ૩ જું.

બાદબાકી. મનોયત્ન.

(૧) ૩૧ મણકામાંથી ૧૮ કાઢતાં કેટલા વધે?

(૨) ૯૨ હિસાબ ગણવાના હતા. તેમાંથી ૩૭ ગણવાના બાકી રહ્યા તો કેટલા હિસાબ ગણ્યા?

(૩) ૭૨-૩૩ (૪) ૬૦-૪૯ (૫) ૩૫-૧૬

(૬) એક ટોપલામાં ૫૩૭ કેરી હતી, તેમાંથી ૨૫૦ કેરી બગડી ગઇ, તો સારી કેટલી રહી?

(૭) એક ભરવાડને ત્યાં ૬૧૦ ઢોર હતાં તેમાંથી ૭૫ ઢોર ચોરાઇ ગયાં તો બાકી કેટલાં રહ્યાં?

(૮) એક છાપરા પર ૭૧૦ નળીઆં ચઢાવ્યાં, તેમાંથી ૨૨ નળીઆં ભાગી ગયાં. છાપરા પર કેટલાં આખાં નળીઆં ચઢયાં?

(૯) એક ખેડુતને અનાજ વેચતાં ૪૦૦ રૂપીઆ મળ્યા તેમાંથી ૫૫ રૂપીઆનાં કપડાં આણ્યાં, તો બાકી કેટલા રૂપીઆ રહ્યા?

(૧૦) એક માણસે ૩૦૭ રૂપીઆની ગાડી અને બળદ લીધાં. ગાડીની કિંમત ૧૧૯ રૂપીઆ છે તો બળદની કિંમત શી આપી?

(૧૧)	(૧૨)	(૧૩)	(૧૪)	(૧૫)
૭૧	૨૩૨	૬૨૭	૪૦૭	૩૦૦
−૨૪	−૧૨૫	−૧૩૫	−૨૧૮	−૧૨૫

(૧૬) ૫૩૪૭ રૂ. — ૧૨૫૮ રૂ.

(૧૭) ૨૧૧૧ ગાય— ૧૧૨ ગાય

(૧૮) ૩૦૦૦ રૂ. — ૧૧૧ રૂ.

(૧૯) ૯ હજાર રૂ. — ૯ સો રૂ.

(૨૦) ૮૦૫૦ મણ — ૧૦૫ મણ

(૨૧) ૨૫૩૭ — ૧૬૪૮

(૨૨) ૧૧૧૧ — ૯૯૯

(૨૩) ૧૧૧૦ — ૧૦૧

(૨૪) ૩૨૧૦ — ૧૨૩૦

(૨૫) ૧૨૩૪ — ૩૨૧

(૨૬) મગન પાસે ૧૫૬ લખોટા છે. કનુ કહે છે મારી પાસે મગન કરતાં ૬૯ લખોટા ઓછા છે. તો કનુ પાસે લખોટા કેટલા?

(૨૭) એક ખેડુત ૨૦૦ રૂપીઆમાંથી ૪૭ રૂપીઆની ગાય અને ૭૯ રૂપીઆનો ઘોડો લાવ્યો તો તેની પાસે શું રહ્યું?

(૨૮) એક કાછીઆ પાસે એક ટોપલીમાં ૮૭ જામફળ છે, અને બીજીમાં ૩૩ છે. તેમાંથી તેણે ૫૭ વેચ્યાં, તો તેની પાસે કેટલાં જામફળ રહ્યાં?

(૨૯) એક ખેડુતને ત્યાં ૧૧૫ ઢોર છે. બીજાને ત્યાં તેના કરતાં ૨૭ ઢોર ઓછાં છે. તો બંનેનાં એકઠાં ઢોર કેટલાં?

(૩૦) એક ગામમાં ૩૮૫૦ ઢોર છે, તેમાં ૨૯૩૫ ગાયો છે, તો બાકીનાં બીજાં ઢોર કેટલાં?

(૩૧) ૨૮૭૦ + ૪૭૬ − ૧૨૦૩ (૩૨) ૫૪૬ + ૩૨૯ − ૮૭૫

(૩૩) ૯૩૧૨ − ૧૩૮ − ૯૫ (૩૪) ૪૩૫ − ૨૨૭ + ૫૯

(૩૫) ૧૧૫ + ૩૨૮ + ૪૦૯

પ્રકરણ ૪ થું.

ગુણાકાર.

૧ સમૂહની દૃષ્ટિએ ગુણાકારના કોઠા.

મોંએથી જવાબ આપો:—

સાત સાત કચુકાની ચાર ઢગલીઓ કરવા કેટલા કચુકા જોઇએ ?

દીવાસળીના એક ડઝનમાં ૧૨ પેટીઓ હોય તો ૬ ડઝનમાંથી કેટલી પેટીઓ નીકળે ?

દરેક બાળકને ૧૫ જાંબુ આપીએ તો પાંચ બાળકોને આપવા કેટલાં જાંબુ જોઇએ ?

એક પ્યાલાના ૧૪ પૈસા બેસે તો ૮ પ્યાલાનું શું બેસે ?

સોળ સોળ મણકા ૭ વાર કાઢીએ તો કેટલા થાય ?

એક પડીકામાં ૨૦ ટાંકણીઓ હોય તો ૫ પડીકામાંથી કેટલી નીકળે?

૧૮ ને ૪ ગણા કરો. ૧૩ ને ૬ એ ગુણો.

જવાબ બોલો.

૯ × ૯, ૧૧ × ૭, ૧૬ × ૮, ૧૭ × ૪, ૧૪ × ૬, ૨૦ × ૪,

ખાલી જગાઓ ભરો.

૧૨ × ૭ = ? ૭ × = ૬૩ ? ૯ × = ૭૨ ?

૧૫ × = ૧૦૫ ? × ૬ = ૫૪ ? × ૯ = ૯૦ ?

જે જે બે રકમોના ગુણાકારથી ૭૨ થતા હોય તે તે બધી રકમોનાં જોડકાં ગુણાકારના રૂપમાં લખી બતાવો.

---

૨. ગુણાકાર એ એકની એક રકમના લાંબા સરવાળા છે.

સરવાળા કરીને ગણો:—

૨૪ × ૫	૩૦ × ૭	૪૦ × ૫	૪૮ × ૩
૨૫ × ૮	૩૨ × ૬	૨૨ × ૬	૨૦ × ૮

નીચેના દાખલા મોંએથી કરો.

આઠ આનાની પૈ કેટલી આવે ?

૧ પતંગના ત્રણ પૈસા બેસે તો ૧૮ પતંગનું શું બેસે ?

૧ ગાડીમાં ૪ માણસ બેસાડે છે તો ૧૬ ગાડીમાં કેટલાં માણસ બેસાડી શકાય ?

૪ × ૧૩, ૯ × ૧૯, ૭ × ૧૪, ૯ × ૨૦,
૬ × ૧૭, ૧૪ × ૭, ૮ × ૧૫,

૪. ગુણ્યના એકમ સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવા ગુણાકાર.
જવાબ બોલોઃ—

૪૦ × ૬ ૧૨૦ × ૫ ૫૦ × ૪ ૨૦૦ × ૮
૩૦ × ૯ ૪૦૦ × ૬ ૬૦ × ૭ ૭૦૦ × ૨
૭૦ × ૩ ૯૦૦ × ૩

૫-૬. ગુણકમાં એક અંક હોય તેવા ગુણાકાર.

મનોયત્ન.

(૧) એક અઠવાડીઆના ૭ દિવસ તો ૨૬ અઠવાડીઆંના કેટલા?
(૨) ૪૫ ક્યુકા ૮ વાર લઈએ તો કેટલા ક્યુકા થાય?
(૩) એક ચોપડીમાં ૬૬ પાનાં હોય તો એવી ૫ ચોપડીમાં કેટલાં પાનાં થાય?
(૪) એક પૈસાની ૩ પાઇ તો ૪૮ પૈસાની કેટલી પાઇ?
(૫) એક ગાડીના ૮૭ રૂપીઆ બેસે તો તેવીજ ૯ ગાડીનું શું બેસે?
(૬) ૪૩ × ૯. (૭) ૫૬ × ૫. (૮) ૯૦ × ૮.
(૯) ૯૨ × ૭. (૧૦) ૮૪ × ૬. (૧૧) ૬૯ × ૪.
(૧૨) એક કંઠીના ૪૩૫ રૂપીઆ બેસે તો એવી ૭ કંઠીનું શું બેસે?
(૧૩) એક હારમાં ૧૪૨ આંબાનાં થડ પ્રમાણે ૫ હારમાં કેટલાં થડ આવે?
(૧૪) એક ગાડીના ડબામાં ૧૦૮ માણસ બેસી શકે તો એવા ૯ ડબામાં કેટલાં માણુસ બેસે?
(૧૫) ૫૭૮ × ૫ (૧૬) ૭૦૮ × ૪ (૧૭) ૧૦૫ × ૮
(૧૮) ૮૧૭ × ૯ (૧૯) ૯૭ × ૯ (૨૦) ૬૦૩ × ૬
(૨૧) ૨૫૧ × ૬ (૨૨) ૮૧૫૨ × ૬ (૨૩) ૪૭૬૯ × ૪
(૨૪) ૧૦૨૩ × ૫ (૨૫) ૯૮૭૬ × ૩

૭. ગુણકમાં બે આંકડા હોય તેવા ગુણાકાર. શૂન્યવાળા ગુણક.

જવાબ લખો:—

૨૩ × ૨૦, ૪૪ × ૩૦, ૫૧ × ૪૦, ૩૭ × ૫૦, ૬૪ × ૬૦,
૭૫ × ૮૦, ૩૪ × ૧૦૦, ૩૨ × ૯૦, ૭૭ × ૭૦, ૮૦ × ૮૦.

૮. વીસની અંદરના બે અંકના ગુણક.

મનોયત્ન.

(૨૬) ૧ મણના ૪૦ શેર તો ૨૭ મણના શેર કેટલા ?

(૨૭) ૧ હારમાં ૭૫ નળીઆં હોય તો એવી ૩૦ હારમાં કેટલાં ?

(૨૮) ૨૩૭ × ૫૦ (૨૯) ૩૪૫ × ૭૦

(૩૦) ૯૭૬ × ૯૦ (૩૧) ૩૭૪ × ૮૦

(૩૨) એક આનાની ૧૨ પાઇ તો ૨૫ આંનાની કેટલી પાઇ ?

(૩૩) એક રૂપીઆના ૧૬ આના તો ૮૪ રૂપીઆના કેટલા આના ?

(૩૪) એક હારમાં ૧૧ છોડ રોપાય તો ૨૧૩ હારમાં કેટલા ?

(૩૫) ૨૦૮ × ૧૩ (૩૬) ૩૧૪ × ૧૪ (૩૭) ૫૧૬ × ૧૫

(૩૮) ૭૨૩ × ૧૬ (૩૯) ૮૪૫ × ૧૭ (૪૦) ૨૯૦૫ × ૧૮

૯. ગુણક ૨૦ થી વધારે હોય તેવા ગુણાકાર.

(૪૧) ૪૫ × ૨૧

(૪૨) એક માળામાં ૧૦૮ મણકા હોય તો ૨૭ માળામાં કેટલા મણકા થાય ?

(૪૩) એક માઇલમાં ૨૪ તારના થાંભલા આવે તો ૭૫ માઇલમાં કેટલા થાંભલા આવે ?

(૪૪) દરેક છોકરો ૩૭૮ કચુકા ગણી લાવે તો ૩૭ છોકરા કેટલા કચુકા લાવે ?

(૪૫) ઘર બાંધવામાં ૧૫૭૫ રૂ. બેસે તો એવાં ૫૨ ઘર બાંધતાં કેટલું ખર્ચ થાય ?

(૪૬) ૫૦૮ × ૬૩ (૪૭) ૬૭૮ × ૬૭ (૪૮) ૯૧૩ × ૬૬

(૪૯) ૪૫૬ × ૭૨ (૫૦) ૯૮૭ × ૨૭ (૫૧) ૨૧૩ × ૮૩

(૫૨) ૨૧૩૪ × ૩૮ (૫૩) ૬૭૮ × ૯૪ (૫૪) ૭૮૫ × ૪૯
(૫૫) ૯૦૨ × ૫૬ (૫૬) ૧૨૦૯ × ૬૫ (૫૭) ૮૦૦ × ૯૯
(૫૮) ૧૫ ×૮૩૨૧ (૫૯) ૫ ×૭૬૩ (૬૦) ૧૦૭ × ૯૭

પ્રકરણ ૫ મું.

ભાગાકાર.

(૧) માપની રીતે લાંબી બાદબાકીથી ભાગ ગણવા.

૨૮ મણકામાંથી ચાર ચારની કેટલી ઢગલીઓ થાય ?

૨૮
−૪ ... ●●●● (૧)
૨૪
−૪ ... ●●●● (૨)
૨૦
−૪ ... ●●●● (૩)
૧૬
−૪ ... ●●●● (૪)

૧૨
−૪ ... ●●●● (૫)
૮
−૪ ... ●●●● (૬)
૪
−૪ ... ●●●● (૭)

મનોયત્ન.

બાદ કરતા જઇને જવાબ કહો:—

(૧) ૩૬ લખોટામાંથી ચાર ચારની કેટલી ઢગલી થાય ?
(૨) ૪૫ ચોપડીઓમાંથા પાંચ પાંચ વહેંચી આપીએ તો કેટલા છોકરાને અપાય ?
(૩) ૭૮ સળીમાંથી તેરતેર સળીની કેટલી જુડી બંધાય ?
(૪) ૪૨ કચુકામાંથી સાત સાતની કેટલી ઢગલી થાય ?
(૫) ૭૦ કાગળમાંથી ચૌદ ચૌદ કાગળ દરેક ખાનામાં નાખીએ તો કેટલા ખાનામાં નંખાય ?
(૬) ૧૧૨ કાંકરામાંથી સોળ સોળ કાંકરાની કેટલી ઢગલીઓ થાય ?

બાદ કર્યા વિના મોંએથી આંકનો ઉપયોગ કરી જવાબ કહો:—

(૭) ૩૨ ચોપડીઓમાંથી ચાર ચાર ચોપડી કેટલાને અપાય?

(૮) ૭૨ મરચીના છોડમાંથી નવ નવ છોડ કેટલા ક્યારા માટે કામ લાગે?

(૯) ૧૨૮ રૂપીઆમાંથી આઠ આઠ રૂપીઆ કેટલાને અપાય?

(૧૦) ૧૧૭ ઢોરમાંથી તેર તેર ઢોર માટે એક ગોવાળીઓ રાખીએ તો એવા એકંદર કેટલા ગોવાળીઆ જોઇએ?

(૧૧) ૧૨૬ છોકરાઓમાંથી ચૌદ ચૌદ છોકરાની કેટલી હાર થાય?

(૧૨) ૧૫૩ નળીઆંમાંથી સત્તર સત્તરની કેટલી હાર થાય?

(૧૩) ૫૫ ચોપડીઓમાંથી ૭, ૭ ચોપડીઓ આપતાં કેટલા છોકરાને અપાય અને કેટલી વધે?

(૧૪) ૨૦ વારની દોરીમાંથી ૭, ૭ વાર લાંબી દોરી કેટલી વખત કપાય અને કેટલા વારનો કડકો વધે?

(૧૫) તમારી પાટલીની લંબાઇ માપો. કેટલા ફૂટ છે? એમાં ૯ ઇંચ કેટલી વાર છે અને છેડે કેટલા ઇંચ વધે છે? (૧૨ ઇંચનો એક ફૂટ.)

(૧૬) ૭૯ ટીકડીમાંથી તેર તેર ટીકડી જુદી પાડો. કેટલી ઢગલી થઈ? કેટલી ટીકડી વધી?

૨. અમુક સરખા ભાગ પાડીને દરેક ભાગ કેવડો થાય તે કહેવું.

૨૮ મણકાના ચાર સરખા ભાગ પાડો તો દરેક ભાગમાં કેટ-કેટલા મણકા આવે?

	૧ લો ભાગ	૨ જો ભાગ	૩ જો ભાગ	૪ થો ભાગ
૧	●	●	●	●
૨	●	●	●	●
૩	●	●	●	●
૪	●	●	●	●
૫	●	●	●	●
૬	●	●	●	●
૭	●	●	●	●

મનોયત્ન.

(૧૭) ૩૨ લખોટાના ચાર સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા આવે?
(૧૮) ૨૮ પૈસાના સાત સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા પૈસા આવે?
(૧૯) ૪૫ બોર ૯ છોકરાને વહેંચી આપો. દરેકને કેટલાં મળે ?
(૨૦) ૭૨ સળીઓના ૬ ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલી સળીઓ આવે ?
(૨૧) ૩૫ છોકરાઓને ૫ હારમાં સરખા વહેંચો તો દરેક હારમાં કેટલા છોકરા આવે ?
(૨૨) ૯૬ કાગળમાંથી ૮ સરખી નોટો બાંધીએ તો દરેક નોટમાં કેટલા કાગળ આવે ?
(૨૩) ૬૪ માણસોને ૪ હારમાં સરખાં બેસાડો તો દરેક હારમાં કેટલાં માણસો બેસે ?
(૨૪) ૯૧ કાંકરાને ૭ ઢગલીમાં વહેંચો તો દરેક ઢગલીમાં કેટલા કાંકરા આવે ?
(૨૫) ૫૨ પૈસાના ૧૩ ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં કેટલા પૈસા આવે ?
(૨૬) ૫૩ પૈસા ૧૩ છોકરાને સરખા વહેંચો તો દરેક છોકરાને કેટલા મળે અને કેટલા વધે ?
(૨૭) ૧૧૭ બીઆંમાંથી ૧૯ હાર બનાવો તો દરેક હારમા કેટલાં બીઆં આવે અને કેટલાં વધે ?
(૨૮) ૩૦ પત્રાળાંને ચાર હારમાં વહેંચો તો દરેક હારમાં કેટલાં પત્રાળાં આવ્યાં અને કેટલાં વધ્યાં ?
(૨૯) ૨૯ પાઈમાંથી કેટલા આખા પૈસા મળે અને છૂટી પાઇ કેટલી રહે ?
(૩૦) ૬૨ પૈસામાંથી કેટલા આખા આના મળે અને કેટલા છૂટા પૈસા રહે?
(૩૧) ૯૫ માં કેટલા દશક છે અને કેટલા છૂટા છે ?
(૩૨) ૮૭ માં કેટલા દશક છે અને કેટલા છૂટા છે ?

જવાબ કહોઃ—

(૩૩) ૭૨ ÷ ૯ (૩૪) ૪૨ ÷ ૬ (૩૫) ૨૨ ÷ ૨
(૩૬) ૮૮ ÷ ૮. (૩૭) ૮૮ ÷ ૧૧ (૩૮) ૪૮ ÷ ૪

(૩૯) ૭૨ ÷ ૬ (૪૦) ૯૧ ÷ ૭ (૪૧) ૧૧૨ ÷ ૧૪
(૪૨) ૧૨૬ ÷ ૯ (૪૩) ૮૪ ÷ ૭ (૪૪) ૧૫૩ ÷ ૯
(૪૫) ૧૧૭ ÷ ૯ (૪૬) ૭૦ ÷ ૫ (૪૭) ૧૦૪ ÷ ૧૩
(૪૮) ૭૫ ÷ ૧૫ (૪૯) ૯૬ ÷ ૧૬ (૫૦) ૬૪ ÷ ૧૬

ખાલી જગાઓ પૂરોઃ—

(૫૧) ૯૬ ÷ = ૮ (૫૨) ૮૫ ÷ ૧૭ =
(૫૩) ૫૭ ÷ = ૩ (૫૪) ૧૦૪ ÷ ૧૩ =
(૫૫) ૧૨૦ ÷ = ૧૨ (૫૬) ૮૪ ÷ = ૧૪
(૫૭) ૯૬ ÷ ૧૬ = (૫૮) ૬૪ ÷ = ૧૬

---

(૩) ભાગાકાર એ ગુણાકારથી ઉલટી ક્રિયા છે. ભાજ્ય, ભાજક અને ભાગાકાર.

૮ × ૪ = ૩૨ અને ૩૨ ÷ ૪ = ૮ અથવા ૩૨ ÷ ૮ = ૪
૩૨ ભાજ્ય ÷ ૮ ભાજક = ૪ ભાગાકાર.

મનોયત્ન.

ભાગાકારના રૂપમાં લખી બતાવો.

(૫૯) ૯ × ૪ = ૩૬ (૬૦) ૧૬ × ૭ = ૧૧૨
(૬૧) ૧૫ × ૫ = ૭૫ (૬૨) ૧૯ × ૬ = ૧૧૪

ભાજ્ય, ભાજક અને ભાગાકાર કયા તે લખો.

(૬૩) ૧૩૩ ÷ ૧૯ = ૭ (૬૪) ૩૬ ÷ ૧૨ = ૩
(૬૫) ૬૪ ÷ ૪ = ૧૬ (૬૬) ૪૮ ÷ ૪ = ૧૨

નીચે આપેલી ત્રણ ત્રણ રકમમાંથી ભાગાકાર બનાવો.

(૬૭) ૧૭, ૬, ૧૦૨, (૬૮) ૧૩, ૬૫, ૫
(૬૯) ૭૨, ૯, ૮, (૭૦) ૮૦, ૫, ૧૬

(૭૧) ૫૨ ભાજ્ય, ૧૩ ભાજક તો ભાગાકાર શો ?
(૭૨) ૯ ભાજક, ૨૭ ભાજ્ય ,, ,, ,,
(૭૩) ૧૫ ભાગાકાર, ૭૫ ભાજ્ય ,, ભાજક શો ?
(૭૪) ૯ ,, ૯૯ ,, ,, ,, ,,
(૭૫) ૭૨ ભાજ્ય ૬ ભાગાકાર ,, ,, ,,
(૭૬) ૯૧ ,, ૧૩ ,, ,, ,, ,,

(૭૭) ૫ ભાગાકાર, ૮ ભાજક તો ભાજ્ય કેટલો ?
(૭૮) ૧૪ ,, ૭ ,, ,, ,,

ખાલી જગા પૂરો:—

(૭૯) ૯ × ૪ = (૮૦) ૧૧૨ ÷ ૭ = (૮૧) ૧૫ × ૬ =
(૮૨) ૧૧૯ ÷ ૭ = (૮૩) ૯૦ ÷ = ૯ (૮૪) ૯ × = ૭૨
(૮૫) ÷ ૫ = ૮ (૮૬) ૧૪ × = ૮૪

---

૪. દશક અને એકમ દરેકને બરાબર ભાગી શકાય એવો ભાજ્ય. ભાજક એક અંકનો.

દા. ૪૬ ÷ ૨. આ દાખલામાં ૪૬ એટલે ૪ દશક અને ૬ એકમના બે સરખા ભાગ પાડવાના છે.

મનોયત્ન.

(૮૭) ૬૯ બોરના ૩ સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા આવે ?
(૮૮) ૮૪ ચોપડીઓના ૪ સરખા ઢગલા કરો. દરેક ઢગલામાં કેટલી આવે?
(૮૯) ૫૫ પૈસા ૫ જણને સરખા ભાગે વહેંચી આપો. દરેકને કેટલા મળે?

(૯૦) ૮૦ બોર ચાર છોકરાને સરખાં વહેંચી આપો. દરેકને કેટલાં મળે ?

(૯૧) ૯૦ છોકરાને ૩ ઓરડામાં સરખી સંખ્યામાં બેસાડો. દરેક ઓરડામાં કેટલા છોકરા બેસાડાય ?

(૯૨) ૮૬ ÷ ૨ (૯૩) ૯૬ ÷ ૩ (૯૪) ૮૪ ÷ ૪, ૮૪ ÷ ૨

(૯૫) ૩૦ ÷ ૩ (૯૬) ૪૦ ÷ ૨ (૯૭) ૬૦ ÷ ૩, ૬૦ ÷ ૨

(૯૮) ૮૦ ÷ ૪, ૮૦ ÷ ૨

(૯૯) ૯૦ પેંડામાંથી ત્રણ ત્રણ પેંડા દરેક છોકરાને આપીએ તો કેટલા છોકરાને અપાય ?

---

૫. દશકને છોડવો પડે પણ બરાબર ભગાઇ રહે તેવો **ભાજ્ય. ભાજક એક અંકનો.**

દા. ૪૨ ÷ ૩ દશક એકમ

મનોયત્ન.

(૧૦૦) ૭૦ પતાસાંમાંથી બેબે પતાસાં કેટલા છોકરાને અપાય?

(૧૦૧) ૯૦ પતંગોમાંથી પાંચ પાંચ પતંગ દરેક બાળકને આપીએ તો કેટલાં બાળકોને અપાય?

(૧૦૨) ૯૧ ફૂટ દોરીમાંથી એકએક વાર જેવડા કેટલા કડકા થાય?

(૧૦૩) ૭૬ પૈસાના આના કેટલા? (૧૦૪) ૧૦૦ પૈસાના આના કેટલા?

(૧૦૫) ૫૬ ÷ ૪ (૧૦૬) ૯૫ ÷ ૫ (૧૦૭) ૮૪ ÷ ૬

(૧૦૮) ૯૮ ÷ ૭ (૧૦૯) ૯૬ ÷ ૮

મનોયત્ન.

(૧૧૦) ૯૫ ચોપડીઓ ચાર ભાગમાં સરખી વહેંચો. દરેક ભાગમાં કેટલી આવી અને કેટલી વધી?

(૧૧૧) ૭૩ કોડીના ૩ સરખા ભાગ કરો. કેટલી કોડી વધી?

(૧૧૨) ૬૭ પતાસાં ૫ જણને વહેંચી આપો કેટલાં પતાસાં વધ્યાં?

(૧૧૩) ૭૫ ÷ ૬ (૧૧૪) ૮૩ ÷ ૭ (૧૧૫) ૯૫ ÷ ૪ (૧૧૬) ૭૧ ÷ ૯

---

૭. ભાજ્ય ત્રણ અંકનો અને ભાજક એક અંકનો.

મનોયત્ન.

(૧૧૭) ૬૮૪ મણકામાંથી ૩ સરખી ઢગલી કરો તો દરેક ઢગલીમાં કેટલા મણકા આવે?

(૧૧૮) ૬૪૮ બોર ૪ છોકરાને સરખાં વહેંચી આપો. દરેક છોકરાને કેટલાં બોર મળે?

(૧૧૯) ૫૨૦ છોકરાને ૫ ઓરડામાં સરખી સંખ્યામાં બેસાડીએ તો દરેક ઓરડામાં કેટલા છોકરા બેસાડી શકાય?

(૧૨૦) ૮૮૦ પૈસા ત્રણ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલા મળે? બાકી કેટલા રહે?

(૧૨૧) ૭ ઘોડાગાડી વેચાતી લઇએ તો ૯૦૩ રૂ. બેસે તો એક ઘોડાગાડીનું શું બેસે?

(૧૨૨) ૭૮૧ દીવાસળી ૮ પેટીમાં સરખી ભરીએ તો દરેક પેટીમાં કેટલી દીવાસળી આવે ને બાકી કેટલી દીવાસળી છૂટી રહે ?

(૧૨૩) ૬૦૯ ÷ ૯ (૧૨૪) ૯૭ ÷ ૫ (૧૨૫) ૮૧૭ ÷ ૮

૮. ભાજ્ય ચાર અંકનો, ભાજક એક અંકનો.

(૧૨૬) ૫૭૦૯ ÷ ૫ (૧૨૭) ૮૫૧૭ ÷ ૭ (૧૨૮) ૪૦૦૦ ÷ ૩

(૧૨૯) ૫૦૦૦ રૂપીઆ ૬ માણસને સરખે ભાગે વહેંચી આપો.

(૧૩૦) ૪૮૦૦ રૂપીઆનાં ૩ સરખાં ઘર વેચાતાં લીધાં. તો દરેક ઘરની શી કિંમત ?

૯ ભાજક ૧૦ થી ૨૦ સુધીનો.

(૧૩૧) ૫૬૪÷૧૨ (૧૩૨) ૬૭૯÷૧૩ (૧૩૩) ૩૪૫૧÷૧૫

(૧૩૪) ૫૧૮૫÷૧૯ (૧૩૫) ૭૩૩૮÷૧૮

૧૦. ભાજક બે અંકનો હોય પણ એકમનો અંક શૂન્ય હોય.

(૧૩૬) ૫૭૮÷૫૦ (૧૩૭) ૭૩૩૮÷૨૦ (૧૩૮) ૬૭૮૯÷૪૦

(૧૩૯) ૧૦૨૩÷૭૦ (૧૪૦) ૯૫૦૪÷૯૦

૧૧ ગુણાકાર કે ભાગાકારનો ઉલટી ક્રિયાથી તાળો મેળવી જોવો.

નીચેના દાખલા કરીને ઉલટી રીતે તાળો મેળવી જવાબ ખરો છે તેની ખાતરી કરો.

(૧૪૧) ૪૪૭ × ૨૩ (૧૪૬) ૨૬૭૧૨ ÷ ૫૩

(૧૪૨) ૮૩૨ × ૬૫ (૧૪૭) ૪૮૧૯૨ ÷ ૨૪

(૧૪૩) ૨૦૧૮ × ૩૩ (૧૪૮) ૨૦૭૬૯ ÷ ૨૩

(૧૪૪) ૭૬૫ × ૯૪ (૧૪૯) ૫૪૦૩૨ ÷ ૨૭

(૧૪૫) ૬૩૦૮ × ૧૪ (૧૫૦) ૬૫૪૩૨ ÷ ૪૫

જવાબ કાઢો:—

(૧૫૧) ૨૩૪ × ૧૮ ÷ ૧૩ (૧૫૩) ૫૬૧૬ ÷ ૧૮ ÷ ૧૩

(૧૫૨) ૩૨૮ ÷ ૪૧ × ૧૫

પ્રકરણ ૬ ઠું

ભાર, કાળ, અને મહત્ત્વદર્શક સ્થાનિક પરિણામો.

ભારદર્શક

૧ શેર = ૨ અચ્છેર
,, = ૪ પાશેર
,, = ૮ નવટાંક
,, =૧૬ અધોળ
,, =૪૦ રૂપીઆભાર(તોલા)

૨ાા રૂપીઆભાર= ૧ અધોળ
૨ અધોળ = ૧ નવટાંક
૨ નવટાંક = ૧ પાશેર
૨ પાશેર = ૧ અચ્છેર
૨ અચ્છેર = ૧ શેર

૧	રૂપિયાભાર	= ૧ તોલો
૨ાા	તોલા કે રૂપીઆભાર	= ૧ અધોળ
૫	,,	= ૧ નવટાંક
૧૦	,,	= ૧ પાશેર
૨૦	,,	= ૧ અચ્છેર
૩૦	,,	= ૧ પોણોશેર
૪૦	,,	= ૧ શેર
૮૦	,,	= ૧ પાકો(બંગાળી)શેર

૪૦ શેર = ૧ મણ (કાચો)
૮૦ શેર = ૧ મણ પાકો
(બંગાળી, રેલ્વેમાં વપરાય
છે.) અથવા ૨ મણ કાચા

૧ શેર	= ૭૨	પૈસાભાર જુના
૦ાાા શેર	= ૫૪	,,
૦ાા શેર	= ૩૬	,,
૦ા શેર	= ૧૮	,,
૦)=(નવટાંક)	= ૯	,,
૦)-(અધોળ)	= ૪ાા	,,

એક શેર	= ૯૬	પૈસાભાર	નવા
પોણોશેર	= ૭૨	,,	,,
અચ્છેર	= ૪૮	,,	,,
પાશેર	= ૨૪	,,	,,
નવટાંક	= ૧૨	,,	,,
અધોળ	= ૬	,,	,,

૪ નવા પૈસાભાર = ૩ જુના પૈસાભાર

કાળદર્શક.

અંગ્રેજી	દેશી
૬૦ સેકન્ડ = ૧ મિનિટ	૬૦ વિપળ = ૧ પળ
૬૦ મિનિટ = ૧ કલાક	૬૦ પળ = ૧ ઘડી
૨૪ કલાક = ૧ દિવસ	૬૦ ઘડી = ૧ દિવસ
૭ દિવસ = ૧ અઠવાડીઉં	૧૫ દિવસ = ૧ પક્ષ (પખવાડીઉ)
૩૬૫ દિવસ = ૧ વર્ષ	૩૦ દિવસ = ૧ મહીનો
૧૨ માસ = ૧ વર્ષ	૧૨ મહીના = ૧ વર્ષ

૨ાા વિપળ = ૧ સેકન્ડ	૨૪ તાવ = ૧ ઘા
૨ાા પળ = ૧ મિનિટ	૨૦ ઘા = ૧ રીમ
૨ાા ઘડી = ૧ કલાક	૦ા = $\frac{1}{4}$ ૦ાા = $\frac{1}{2}$
	૦ાાા = $\frac{3}{4}$
૨૪ મિનિટ = ૧ ઘડી	

મહત્ત્વ દર્શક.

૧૨ (તસુ)ઇંચ = ૧ ફૂટ	૨ આંગળ = ૧ તસુ(ઇંચ)
૩ ફૂટ = ૧ યાર્ડ (વાર)	૨૪ તસુ = ૧ ગજ
૨૨ યાર્ડ = ૧ સાંકળ	૨ ફૂટ = ૧ ગજ
૨૨૦ યાર્ડ = ૧ ફર્લાંગ	૧ાાગજ = ૧ વાર(યાર્ડ)
૮ ફર્લાંગ = ૧ માઇલ	
૧૭૬૦ યાર્ડ = ૧ માઇલ	૧૨ નંગ = ૧ ડઝન
૫૨૮૦ ફૂટ = ૧ માઇલ	૨૦ નંગ = ૧ કોડી
૨ માઇલ = ૧ કોસ	૧૨ ડઝન = ૧ ગ્રોસ
૧ાા માઇલ = ૧ ગાઉ કાચો.	

મનોયત્ન.

(૧) ૧ શેર દૂધ ૪ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલું મળે ?

(૨) એક વાસણમાં ૮ પાશેરની પળીઓ ભરી દૂધ રેડયું તો તે વાસણમાં કેટલું દૂધ થાય ?

(૩) ૨ શેર દૂધમાંથી પાશેર ઢળી ગયું. કેટલું રહ્યું ?

(૪) ૧ શેર રેવડી હતી તેમાંથી નવટાંક વેરાઇ ગઇ. કેટલા નવટાંક રેવડી રહી ?

(૫) ૨ શેર સાકર ૮૦ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલી મળે ?

(૬) દરરોજ ૨ શેર દૂધ લાવીએ તો ૧ મહિનામાં આપણે કેટલું દૂધ આણ્યું ? કેટલા મણ ?

(૭) એક ટિકિટમાં ૧૫ શેર વજન મફત લઈ જવા દે તો ૪ ટિકિટમાં કેટલું વજન મફત લઇ જવા દે ? એ વજનના કાચા મણ કેટલા ?

(૮) રેવડી વાળાએ નવા ૯ પૈસા મૂકીને નવટાંક રેવડી આપી તો મને કેટલી રેવડી ઓછી આપી ?

(૯) અમને ૬ દિવસ ૩૦, ૩૦ મિનિટ વહેલી રજા મળી. એકંદર કેટલી રજા મળી ?

(૧૦) અઠવાડીઆમાં ૪ વખત ૩૦, ૩૦ મિનિટ અમે ગણિત શીખીએ છીએ તો ૧ મહિનામાં કેટલા કલાક ગણિત શીખીએ ? (ચાર અઠવાડીઆનો માસ ગણવો)

(૧૧) એક દિવસમા નિશાળમાં ૩૦ મિનિટ વાચન વાંચ્યું, ૩૦ મિનિટ ભૂગોળ વાંચી, ૩૦ મિનિટ રમત રમ્યા, ૪૦ મિનિટ હિસાબ ગણ્યા, ૩૦ મિનિટ ચ્રટિઆળ ચીતર્યું. બધું મળી કેટલા કલાક કામ ચાલ્યું ? એ હિસાબે એક મહિનામાં કેટલા કલાક દરેક જાતનું કામ થાય તે લખો.

(૧૨) દરરોજ ચંદ્ર બે ઘડી મોડો ઉગે છે. સોમવારે ચંદ્ર ૭ વાગે ઉગ્યો તો શનિવારે કેટલા વાગે ઉગે ?

(૧૩) તમારી ચોપડી ફૂટપટીથી માપો. કેટલા ઇંચ લાંબી છે? કેટલા ઇંચ પહોળી છે ?

(૧૪) ૨૦ વાર માદરપાટમાંથી ૧૦ ફૂટ જેવડાં કેટલાં ધોતીઆં થાય ?

(૧૫) ૧ માઇલના ૧૭૬૦ યાર્ડ તો ૫ માઇલના કેટલા ?

(૧૬) ૪ ગજ અને ૬ તસુ લાંબી નેતરમાંથી ત્રણ સરખા કડકા કર્યા. દરેક કડકો કેટલો લાંબો થયો ?

(૧૭) દરેક છોકરાએ ૫ પેન લીધી. ૧૨ છોકરાનો વર્ગ છે, તો કેટલા ડઝન પેન ખપી ?

(૧૮) ૧૦૦ નંગ વાંસ આણ્યા તો કેટલા કોડી વાંસ આણ્યા કહેવાય ?

(૧૯) ૧ ધા કાગળ ૬ આનાના આણ્યા. ૧ કાગળનું શું બેઠું હશે ?

(૨૦) ૧ ધા કાગળના ૩ આના બેઠા તો એવા ૬ કાગળનું શું બેસે ?

પ્રકરણ ૭ મું.

અપૂર્ણાંક.

મનોયત્ન.

મોંએથી કરો:—

એક સક્કરજન મગન અને છગને સરખે ભાગે વહેંચી આપ્યું. મગનને કેટલું મળ્યું કહેવાય ? લખી બતાવો.

એક ટીકડીના બે સરખા ભાગ કર્યા છે. દરેક ભાગ કેટલો કહેવાય ? એક કાગળનો કડકો લો. વચ્ચે સળ પાડો, સળ ઉપરનો કાગળ કેટલો કહેવાય? નીચેનો કેટલો કહેવાય ?

ખાલી જગા પૂરો:—

એક કાગળ ચાર છોકરાએ સરખો વહેંચી લીધો. દરેકને— મળ્યો કહેવાય.

એક દોરડું ચાર સરખા ભાગમાં વાળેલું છે. દરેક ભાગ દોરડાનો—ભાગ કહેવાય.

એક રોટલી ચાર જણે સરખી વહેંચી ખાધી. દરેકે—રોટલી ખાધી કહેવાય.

એક ચોરસ દોરો. તેમાં પા ચોરસ રંગો.

એક શીશી દોરો. તેમાં પોણી શીશી રંગો.

એકમાં પા પા ઉમેરતા જઇ ૫ સુધી બોલી જાઓ.

એકમાં અર્ધો ઉમેરતા જઇ ૫ સુધી બોલી જાઓ.

મારી પાસે પોણાઆઠ રૂપીઆ છે. આખા કેટલા અને બીજા કેટલા?

નવ છોકરાઓએ પા પા રૂપીઓ કાઢી ઉજાણી કરી. ઉજાણી માટે કેટલા રૂપીઆ થયા ?

૬ પેંડા બાર છોકરાને વહેંચી આપો. દરેકને કેટલો મળે ?

---

૨. આણપાણની રીતે નાણાં અને તોલ લખવાની રીત.

મનોયત્ન.

નીચેની રકમો રૂપીઆ તથા શેરમાં વાંચી બતાવો:—

(૧) ૦।, ૦।~, ૦।=, ૦।=॥, ૦)૦।, ૦) ૦॥,

(૨) ૦॥, ૦॥।, ૦॥~, ૦॥~॥, ૦।=।, ૦॥≡

(૩) ૧), ૧।~, ૧॥~।, ૧॥=, ૧॥≡।, ૨)

(૪) ૮।=॥, ૨૯॥~।, ૪૫॥=

નીચેની રકમો લખો:—

(૫) પોણો આનો. (૬) પા, ને સાડાત્રણ આના.

(૭) બે પૂરા. (૮) પોણાચાર સવા બે આના.

(૯) સાડાસાત, સવાત્રણ આના (૧૦) પોણીઓગણીસ પોણાત્રણ આના

આણપાણમાં લખો:—

(૧૧) ૫ રૂપીઆ ૧૨ આના (૧૨) ૭ રૂ. ૧૩ આના

(૧૩) ૫ આના ૨ પૈસા (૧૪) ૭ આના ૩ પૈસા

(૧૫) ૯ આના ૧ પૈસો (૧૬) ૧૦ આના ૬ પાઇ

(૧૭) ૮ રૂ. ૯ આ. ૬ પાઈ (૧૮) ૧૫ રૂ, ૧૩ આ. ૩ પાઇ

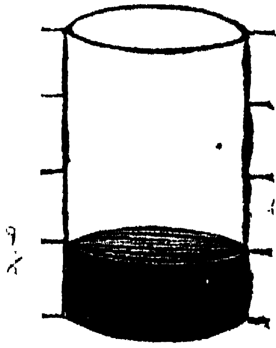
(૧૯) ત્રણ અધોળ (૨૦) ૨ શેર ને ૨ અધોળ

(૨૧) ૪ શેર ને ૯ અધોળ (૨૨) ૯ શેર ને ૧૩ અધોળ

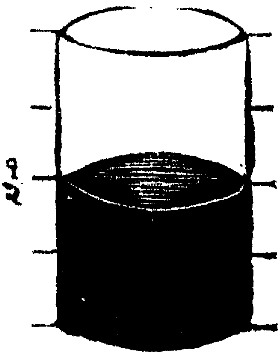
(૨૩) પોણાત્રણ શેરને બે અધોળ (૨૪) ૧૪ મ. ૧૦ શેર.

૩. પા, અર્ધો, પોણો, વગેરેને સાદા અપૂર્ણાંકમાં દર્શાવવા.

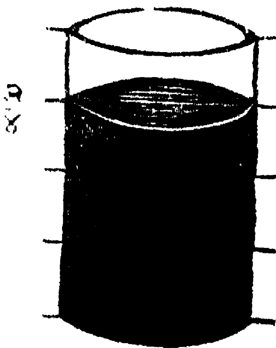
૪. અપૂર્ણાંક વાંચવાની રીત.

અ

બ

ક

ડ

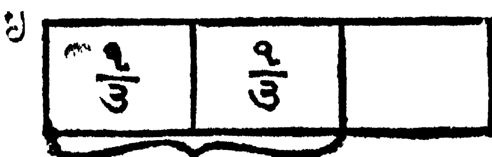

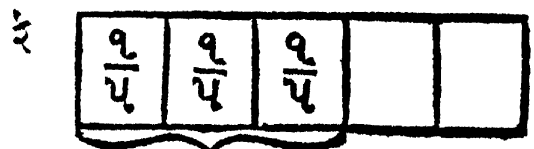

મનોયત્ન.

મોંએથી કરોઃ—

(૨૫) આકૃતિ અ માં ધોળો ભાગ કેટલો કહેવાય તે આણુપાણુની રીતે અને સાદા અપૂર્ણાંકની રીતે બોલો અને લખો.

(૨૬) આકૃતિ બ માં ધોળો ભાગ કેટલો કહેવાય તે લખો.

(૨૭) આકૃતિ ક માં ,, ,, ,, ,,

(૨૮) આકૃતિ ડ માં દરેક લંબચોરસ ધોળા ભાગ કેટલા કહેવાય તે લખો. તેમાં આણુપાણુની રીતે દર્શાવી શકાય તેવા હોય તે લખી બતાવો.

(૨૯) આકૃતિ ઇ અને ફ માં બાકીનો ભાગ કેટલો કહેવાય ?

(૩૦) ત્રણ લંબચોરસ કાગળ લો. તેમાં સળ પાડીને $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૩}{૪}$ અને $\frac{૬}{૪}$ ભાગ પાડો અને તેનાં નામ લખો.

(૩૧) તમારી ફૂટપટી જુઓ. આખા ફૂટના કેટલા ભાગ કર્યા છે ? એક ભાગ કેટલા ફૂટ કહેવાય ?

(૩૨) $\frac{૫}{૧૨}$ ફૂટ લાંબી લીટી દોરો.

(૩૩) આનાની પાઈ કેટલી ? એક પાઇ કેટલો આનો કહેવાય ?

(૩૪) ●● ○○ ○○ આમાં કેટલામા ભાગના મીડાં કાળાં છે ? તે કેમ લખાય ?

(૩૫) એક તડબુચ પાંચ છોકરાઓએ સરખે ભાગે વહેંચી ખાધું. દરેકને કેટલું તડબુચ મળ્યું ?

(૩૬) સોળ પુરીમાંથી મગન ચાર પુરી ખાઇ ગયો. બધી પુરીનો કયો અપૂર્ણાંક ખાઇ ગયો ?

(૩૭) દશ છોકરાના વર્ગમાંથી પાંચ છોકરા બહાર ગયા. કેટલો વર્ગ બહાર ગયો ? કેટલો વર્ગ અંદર રહ્યો ?

(૩૮) દવાની શીશીના ત્રણ ભાગ છે. બે ભાગની પીવાઇ ગઇ. કેટલી દવા પીધી ? કેટલી બાકી રહી ?

(૩૯) ચાર આના તથા આઠ આના કેટકેટલો રૂપીઓ કહેવાય ?

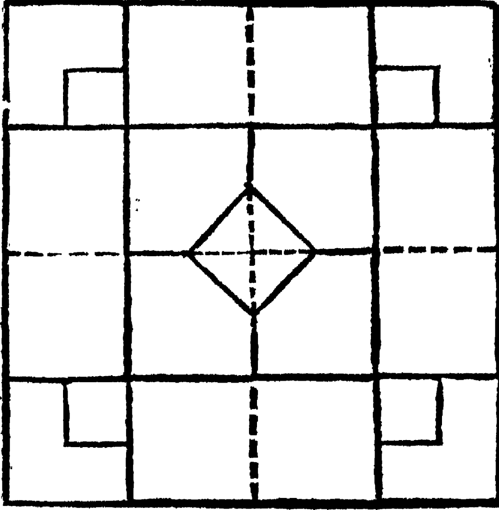
(૪૦) પાંચ રૂપીઆ ચાર આના ને કેટલા રૂપીઆ કહેવાય ?

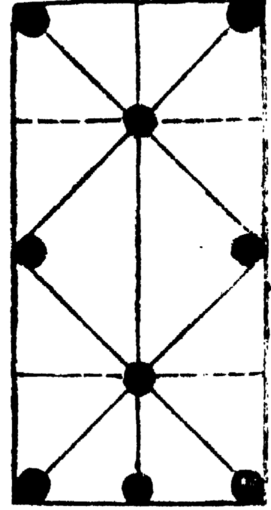
(૪૧) ૮ રૂ. ૧૨ આ. ને કેટલા રૂપીઆ કહેવાય ?

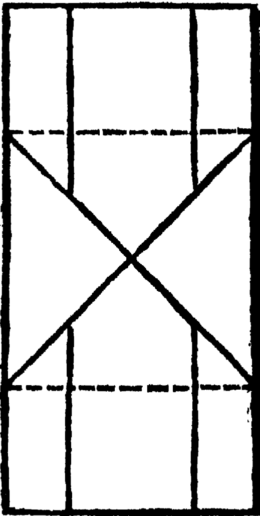
(૪૨) એક શેર દૂધ આઠ છોકરા સરખે ભાગે પી ગયા, દરેકે કેટલો શેર પીધું ?

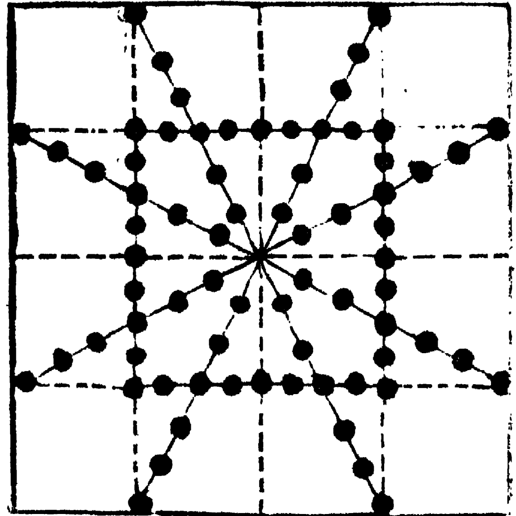
ભૂમિતિ.

૧ આકૃતિ રચનાઃ—જુદી જુદી ડીઝાઇનો તૈયાર કરો. રંગીન કાગળ કાપીને ડીઝાઇનો ગોઠવો. કેટલાક નમુના આ સાથેના પાનામાં આપ્યા છે.

૨. ચિત્રકામઃ—ઓરડો, ટેબલ, વાડો, એવી વસ્તુઓનું અવલોકન કરી ફૂટપટી જેવાં સાધનથી તે વસ્તુની આકૃતિ કાઢો, અને વસ્તુનાં સ્થાન મૂકો.

વસ્તુનાં માપ—પ્લાનને માટે તૈયારી.

કાળું પાટીઉં માપો અને પરિણામ નીચે પ્રમાણે ખાનાં પાડીને ભરો.

	લંબાઇ.	પહોળાઇ.
આશરે	–	–
માપીને	–	–
ભૂલ	–	–

(૧) ઉપર પ્રમાણે નીચેની વસ્તુઓનાં માપ આશરે અને માપીને લખીને પરિણામની ભૂલ નોંધો.

વસ્તુ.	આશરે માપ.		ફૂટપટ્ટીથી માપીને.		ભૂલ.	
	લંબાઇ	પહોળાઇ	લંબાઇ	પહોળાઇ	લંબાઇ	પહોળાઇ
પાઠ્ય પુસ્તક						
નોટ બુક						
બારી						
મેજ						
મોટું ચિત્ર						
બારણું						
પાટલીનીબેઠક						
ડેસ્ક						

નોંધ—એક વસ્તુનાં બધાં માપ લખીને પછી બીજી વસ્તુ લો.

(૨) ઓરડાની લંબાઇમાં બારીની પહોળાઇનો કેટલી વખત સમાવેશ થાય? બારી જેટલી દોરી લઇ માપીને કહો.

(૩) તમારી ચોપડીની જાડાઈ માપો. એકપર એક એમ આખા વર્ગની ચોપડીઓ મૂકીએ તો કેટલી ઉંચાઇએ એ ઢગ પહોંચે ?

(૪) નિશાળની લંબાઇ ગજથી માપી કેટલી છે તે નક્કી કરો.

(૫) ,, પહોળાઇ ,, ,, ,, ,, ,,

(૬) ,, લંબાઇ ફુટથી ,, ,, ,, ,,

(૭) ,, પહોળાઇ ,, ,, ,, ,, ,,

(૮) બારણાનું માપ ગજ અને તસુમાં લખો.

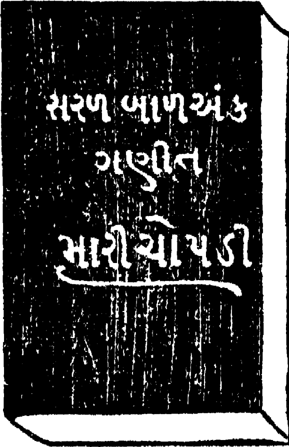
(૯) તમારા ઓરડાનું માપ ગજ અને તસુમાં લખો.

ઓરડાની લં.= ગજ. તસુ. ઓરડાની પ. = ગજ. તસુ.

પ્લાન (નકશો.)

આકૃતિઓ, ફુટપટ્ટી અને સેટ્ સ્કવેરની મદદથી દોરવી.

(૧) તમારી **ચોપડી** માપો. લંબાઇ માપી તેનું માપ લખો.

પહોળાઇ માપી તેનું માપ લખો.

લંબાઇ કેટલી વધારે છે ?

ખુણા કેવા છે ?

હવે આવી આકૃતિ ફુટપટ્ટી અને સેટ્સ્કેવરની મદદથી દોરો.

(ખુણા માટે સેટ્સ્કવેરનો ઉપયોગ કરો)

(૨) એ પ્રમાણે **બારી**ની લંબાઇ માપીને લખો.
લંબાઇ = પહોળાઇ = લંબાઈ કેટલી મોટી છે તે જુઓ.
હવે એની આકૃતિ કાઢો. સાંકળ ક્યાં છે તે જુઓ તે ચિત્રમાં બતાવો.

(૩) **બારણું** જુઓ. તેની લંબાઈ પહોળાઇ જુઓ. કાચનો ભાગ જુઓ. કેટલા કાચ છે ? કેવો આકાર છે ? લાકડાનો ભાગ જુઓ. અને તેનું ચિત્ર કાઢો. (કાચનો ભાગ ન હોય તો એ પ્રશ્ન મૂકી દેવો.)

(૪) ઓરડાની લંબાઇ બતાવો. પહોળાઈ જુઓ. માસ્તર સાહેબની ખુરશી ભીંતથી કેટલે છેટે છે? ગેલેરી ખુરશીથી કેટલે છેટે છે? કયું અંતર વધારે છે?

(૫) ઓરડાનો પ્લાન દોરી તેમાં ખુરશીની જગા × મુકી બતાવો અને **ખુરશી** એમ લખો.
એ રીતે તમારી ગેલેરીની જગા લીટીઓથી બતાવો. પાટીઓની જગા બતાવો.

(૬) એ પ્રમાણે પૂર્વ તરફની **ભીંત**નો પ્લાન દોરો અને તેમાં ચિત્રોની જગા બતાવો.

(૭) નિશાળનો નકશો દોરો અને તેમાં ઓટલાની જગા અને બારી બારણાં મૂકો.

પરચુરણ હિસાબ.

(૧) ત્રણ આંકડાની નાનામાં નાની રકમ લખો.

(૨) નીચેની સંખ્યાઓમાં ૫ ની કિંમત લખો.
૫૨૧, ૨૧૧૫, ૪૫૭, ૧૫૬૮૩

(૩) નીચેની સંખ્યાઓમાં ૧૩ એ બે આંકડાની કિંમત લખો.
૪૧૩. ૧૩૭, ૨૧૩૦૭. ૧૩૪૦૫

(૪) ૧૩૭ માં ૧૩ કેટલી વાર છે?

(૫) ૧૧૩૦૭ માં ૧૩ કેટલી વાર છે?

નીચેના સરવાળા ગણો.

(૬)	(૭)	(૮)
૩૭૮	૫૦૯	૬૨૩
૯૬૫	૮૬૫	૭૯૮
૪૭૬	૨૯૮	૫૪૬
૮૪૭	૭૩૯	૮૦૪

(૯) મગન પાસે ૬૨ ટીકડી હતી. તેણે ૭૯ બીજી વેચાતી લીધી અને ૫૨ ટીકડી છોકરાઓને વહેંચી દીધી. તેની પાસે કેટલી રહી?

(૧૦) રજા ધોરણના ૩૨ વિદ્યાર્થીઓ નોટ બાંધવા કાગળો લેવા ગયા. દરેક વિદ્યાર્થીને ૨૪ કાગળ જોઇએ છે, તો કેટલા કાગળ લાવવા જોઇએ ?

(૧૧) એક રૂપીઆના ૧૬ આના તો ૨૪૫ રૂપીઆના આના કેટલા?

(૧૨) ૧ ગુણ ચોખાની કિંમત ૨૩ રૂપીઆ બેસે તો એવી ૨૦૪ ગુણની કિંમત શી ?

(૧૩) ૮૯૭ રૂપીઆમાં કેટલા રૂપીઆ નાંખીએ તો ૪૦૦૦ રૂપીઆ થાય?

(૧૪) એક વેપારી ૫૩૭ રૂપીઆનું અનાજ લે છે, તેમાંથી ૧૪૮ રૂપીઆનું અનાજ ગરીબોને આપે છે, અને બાકીનું વેચી દે છે, તો કેટલા રૂપીઆનું અનાજ વેચ્યું?

(૧૫) ૧૦૦૦ કેરીના ૧૫ કેરી જેવડા સરખા ઢગલા કેટલા થાય ? અને કેટલી કેરી વધે ?

(૧૬) એક મણ ખાંડના ૬ રૂપીઆ બેસતા હોય, તો ૩૪૬૮ રૂપીઆની કેટલા મણ ખાંડ મળે ?

(૧૭) દરેક છોકરાને ૨૮ બોર આપતાં ૩૫ છોકરાને આપવાને કેટલાં બોર જોઇએ ?

(૧૮) ૮૪૭ ને ૫૨ ગણા કરીએ તો કેટલા થાય ?

(૧૯) મગન પાસે ૫૦૦ રૂપીઆ છે તેમાંથી તેણે ૧૮ રૂપીઆનું એક એવાં ૨૬ ટેબલ વેચાતાં લીધાં. તેની પાસે કેટલા રૂપીઆ રહ્યા ?

(૨૦) ૮૦૦૦ — ૫૨૭૩ — ૮૩૭

(૨૧) ૬૭૩૮ × ૮૩૭ — ૧૨૦૯

(૨૨) ૧૭ રૂ. ૧૫ આ. ૯ પા. ને આણપાણના અપૂર્ણાંકમાં લખો.

(૨૩) ૧૭ મ. ૩૫ શેરને આણપાણમાં લખો.

(૨૪) કેટલીવાર ૬ પાઇ લઇએ તો ૧ રૂપીઓ થાય ?

(૨૫) ,, ,, ,, ,, ૧ રૂપીઓ ૪ આના થાય ?

(૨૬) બે સંખ્યાનો ગુણાકાર ૭૮૪ છે. તેમાંની એક સંખ્યા ૮ છે તો બીજી સંખ્યા કેટલી ?

(૨૭) ૨૫૦ રૂપીઆની એક વીંટી હોય તો એવી ૩૭ વીંટીની કેટલી કિંમત બેસે ?

(૨૮) આગગાડી દર કલાકના ૩૫ માઈલ જાય તો ૨૪ કલાકમાં કેટલા માઈલ જાય ?

(૨૯) ૧૦૦૮ ÷ ૧૬ × ૨૬

(૩૦) એક હિંદુ છોકરાના લગ્ન પ્રસંગે નીચે પ્રમાણેની ખર્ચની યાદી છે.

ઘરેણાં.

વાળી	રૂ. ૪૦૦
બંગડી	રૂ. ૫૦૦
બે એરિંગ ને ૪ વીંટી...	રૂ. ૧૨૫
ગળચવોને લોકેટ	રૂ. ૫૦૦
વર કન્યાનાં લુગડાં	રૂ. ૫૦૦

જમણવાર.

જમણવાર પહેલો	રૂ. ૨૫૦
,, બીજો	રૂ. ૩૦૦
લગ્નને દિવસે	રૂ. ૫૦૦
,, બીજે દિવસે	રૂ. ૩૦૦
બીજી રીતભાત.	રૂ. ૫૦૦

તો ઘરેણાંમાં કુલ ખર્ચ કેટલું ? જમણવારનું કુલ ખર્ચ કેટલું ? લગ્નનું કુલ ખર્ચ કેટલું ?

રૂ. ૭૨૯ ચાંલ્લાના મળ્યા તો તે બાદ જતાં કેટલું ખર્ચ ઘરમાંથી કરવું પડ્યું ?

ધોરણ ૩ જું.

પ્રકરણ ૮ મું. સંખ્યા.

મનોયત્ન.

નીચેની સંખ્યાઓ આંકડામાં લખોઃ—

(૧) બે હજાર ચારસો પંદર. (૨) બાસઠ હજારને પાંચ.

(૩) બે લાખ ચૌદ હજાર ત્રણસો પાંત્રીસ. (૪) સત્તર લાખ નવહજાર બસો દશ.

(૫) બે કરોડ છપ્પન હજાર ને પાંચઃ

(૬) આઠ લાખ છયાશી હજાર. (૭) તાણું કરોડ.

નીચેની સંખ્યાઓ વાંચોઃ—

(૮)	૧,૨૩,૦૦૬	(૯)	૧૨,૮૫,૭૦૧	(૧૦)	૪,૫૬,૩૦૦
(૧૧)	૧,૦૧,૩૦૫	(૧૨)	૭,૮૦.૯૬૭	(૧૩)	૨૭,૧૭,૨૦૯
(૧૪)	૯,૯૯,૯૯૯	(૧૫)	૨૦,૦૫,૭૧૫	(૧૬)	૧૦,૦૧,૦૦૧
(૧૭)	૧,૧૧,૫૪,૩૨૭	(૧૮)	૯,૪૯,૦૦૯	(૧૯)	૧૫,૨૭,૦૦,૧૦૨
(૨૦)	૫,૪૦ ૩૮૭			(૨૧)	૨૦,૦૭,૦૫,૦૫૪

પ્રકરણ ૯ મું. સરવાળા બાદબાકી.

નીચેની રકમોના સરવાળા કરોઃ—મનોયત્ન.

(૧)	૭૦૧૨૩	(૨)	૩૨૫૭	(૩)	૮૧૨૩
	૫૮૦૭		૧૦૪૮		૫૬૭૮
	૧૪૫૬		૯૬૧૨		૯૦૨૩
(૪)	૨૩૦૭	(૫)	૧૨૩૪	(૬)	૮૪૨૧
	૮૫૦૧		૨૨૩૪		૭૩૦૯
	૪૫૨૬		૮૯૩૨		૬૨૪૫
	૮૦૨૬		૪૭૬૫		૧૫૫૫

(૭) ૧ થી પંદર સુધીના અંક માંડી તેમનો સરવાળો કરો.

(૮) ૨૫ થી ૩૫ સુધીના અંક માંડી તેમનો સરવાળો કરો.

(૯) ૧૯૧૧ માં બ્રિટિશ હિંદમાં જમીનનું મહેસુલ રૂ.૩૧,૭૦,૦૦,૦૦૦ હતું. ૧૯૨૧ માં ૩૫,૧૦,૦૦,૦૦૦ હતું. તો જમીન મહેસુલ કેટલું વધ્યું ?

(૧૦) ૧૯૨૦ માં આપણે ત્યાંથી રૂ. ૪,૧૦,૦૩,૦૦૦ ના ઘઉં પરદેશ ગયા અને ૧૯૨૧ માં રૂ. ૧,૪૬,૮૩,૦૦૦ ના ઘઉં ગયા, તો ૧૯૨૧ માં કેટલા રૂ. ના ઘઉં ઓછા ગયા ?

(૧૧) હિંદુસ્તાનમાં ચાની નીપજ નીચે પ્રમાણે થઇઃ—

	૧૯૧૮	૧૯૨૦
આસામમાં	રતલ ૨૫,૩૨,૭૦,૦૦૦	રતલ ૨૩,૪૩,૧૪,૦૦૦
બાકીના ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં	૯,૩૯,૩૧,૦૦૦	૭,૫૨,૩૭,૦૦૦
દક્ષણમાં	૩,૩૧,૪૮,૦૦૦	૩,૫૬,૫૫,૦૦૦
બ્રહ્મદેશમાં	૧,૧૦,૦૦૦	૧૩,૪૦,૦૦૦

તો દરેક સાલમાં એકંદર નીપજ કેટલી થઈ? ૧૯૧૮ કરતાં ૧૯૨૦ ની સાલમાં કેટલા રતલ ઓછી નીપજ થઈ?

(૧૨) હિંદમાં ૧૯૧૯ માં ૧૦ લાખ ૩૫ હજાર ટન રૂ ની નીપજ થઇ અને ૧૯૨૦ માં ૬ લાખ ૩૫, હજાર ટનની થઇ. ૧૯૨૦ માં કેટલી ઓછી નીપજ થઇ ?

(૧૩) શિવાજી મહારાજ ઇ. સ. ૧૬૮૦ માં ૫૩ વરસની ઉમરે સ્વર્ગવાસી થયા, તો તેમનો જન્મ કઇ સાલમાં થયો હશે ?

(૧૪) ૧૯૨૧ ના વરસમાં, ખેતી કરનારની સંખ્યા

અમદાવાદ જીલ્લામાં		૩,૭૦,૦૪૫
ભરૂચ	,,	૨,૦૨,૫૭૩
ખેડા	,,	૫,૧૧,૨૬૮
પંચમહાલ	,,	૨,૯૪,૮૭૫
સુરત	,,	૩,૯૯,૧૮૮

તો એકંદર ગુજરાતમાં ખેતી કરનારની સંખ્યા કેટલી? ક્યા જિલ્લામાં સૌથી વધારે ખેતી કરનારની સંખ્યા છે અને તે ભરૂચ જીલ્લાથી કેટલી વધારે છે ?

પ્રકરણ ૧૦ મું. ગુણાકાર.

૧. પુનરાવર્તન.

નીચેના દાખલાના જવાબ કાઢોઃ—મનોયત્ન.

(૧) ૭૮૯ × ૬ (૫) ૬૮૪૩ × ૭ (૯) ૩૫૯ × ૨૦૦
(૨) ૨૫૬૩ × ૮ (૬) ૬૪૫૭ × ૪૦ (૧૦) ૩૦૪૭ × ૭૦૦
(૩) ૨૦૦૭ × ૯ (૭) ૫૮૭ × ૮૦ (૧૧) ૨૭૩ × ૫૮
(૪) ૩૮૭ × ૪૬ (૮) ૫૪૩ × ૮૭ (૧૨) ૩૫૬૮ × ૭૯

૨–૩. ગુણક ત્રણ કે ચાર અંકનો. મનોયત્ન.

(૧૩) એક લશ્કરમાં સિપાઇઓની ૧૯૨ હાર છે. દરેક હારમાં ૧૫ સિપાઇ છે તો કુલ સિપાઇની સંખ્યા કેટલી?

(૧૪) એક ઘર બંધાવવાનું ખર્ચ ૫૩૭૫ રૂપીઆ ગણીએ તો ૧૫૪૦ ઘરનું એક ગામ બંધાવવાનું ખર્ચ શું થાય?

(૧૫) રેલ્વેની એક ઓરડી બંધાવવાનું ૪૫૦ રૂપીઆ ખર્ચ થાય તો એવી ૩૭૮ ઓરડીઓ બંધાવવાનું કેટલું ખર્ચ થાય?

(૧૬) એક મીલમાં વણવાના ભાગમાં ૨૪૫૦ માણસ કામે લાગેલાં છે. તે દરેક માણસ રોજ ૧૫૮ વાર કાપડ વણે તો દિવસને અંતે કેટલું કાપડ વણાય?

(૧૭) એક માઇલ રસ્તો કરવાને ૬૯૭ રૂપીઆ ખર્ચ થાય, તો એવો ૫૮ માઇલ રસ્તો કરવાનું શું ખર્ચ થાય?

નીચેના ગુણાકાર ગણી જવાબ લખો.

(૧૮) ૨૩૪૭ × ૬૫૧ (૨૦) ૪૫૩૬ × ૩૪૦૫
(૧૯) ૮૯૬૪ × ૭૩૨૦ (૨૧) ૨૧૭૮૯ × ૮૬૪૨
(૨૨) ૪૫૭૮૧ × ૪૩૧૫

પ્રકરણ ૧૧ મું. ભાગાકાર.

૧ ટુંકી અને લાંબી રીતનો મુકાબલો.

નીચેના દાખલા ટુંકી રીતે ગણો. મનોયત્ન.

(૧) ૬૩૭૪ ÷ ૫ (૨) ૨૮૮૭ ÷ ૭ (૩) ૭૧૯૧ ÷ ૬
(૪) ૩૦૦૯ ÷ ૮ (૫) ૪૫૫૭૮ ÷ ૯ (૬) ૩૭૯૨૧ ÷ ૧૨
(૭) ૫૩૮૦૯ ÷ ૧૩ (૮) ૮૨૯૦૦ ÷ ૨૦ (૯) ૧૯૦૪૬ ÷ ૧૬
(૧૦) ૨૪૪૫ ÷ ૧૫

---

૨. ભાજકના એકમ સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવા ભાગાકાર.

(૧૧) ૨૫૭૯૩ ÷ ૫૦ (૧૩) ૭૨૧૯૩ ÷ ૧૨૦
(૧૨) ૩૬૯૨૮ ÷ ૩૦૦ (૧૪) ૬૫૩૨૯ ÷ ૬૦૦
(૧૫) ૨૮૦૩૦ ÷ ૮૦

૩. ભાજક ૧૦૦ ની અંદરનો હોય તેવા ભાગાકાર.

(૧૬) એક માણસ દરવર્ષે અમુક રકમ બચાવે છે. ૨૧ વર્ષે તેણે જોયું કે તેની પાસે રૂ. ૮૫૭૮૫ બચ્યા. દરવર્ષે તેણે કેટલા બચાવ્યા?

(૧૭) એક છાપરાપર ૨૧૫૦૦ નળીઆંની ૯૬ હારો થઇ. દરેક હારમાં નળીઆં કેટલાં?

(૧૮) તમારી પાસે ૪૪૧૦ કાગળ છે. તેમાંથી ૩૦ કાગળની એક, એવી ચોપડીઓ બાંધો છો. કેટલી ચોપડીઓ બંધાશે?

(૧૯) એક કંપનીમાં ૨૭ ભાગીદાર છે તે કંપનીમાં રૂ. ૩૭૯૮૯ નફો થયો તો દરેક ભાગીદારને શું મળે?

(૨૦) બે રકમનો ગુણાકાર ૪૮૩૫૦૫ છે અને તેમાંની એક રકમ ૫૫ છે તો બીજી કેટલી?

(૨૧) ૪૨૫૬૭ ÷ ૩૨ (૨૨) ૮૭૩૨૧ ÷ ૪૩ (૨૩) ૫૬૭૨૦ ÷ ૨૩
(૨૪) ૨૩૪૭૮ ÷ ૩૪ (૨૫) ૫૬૭૨૦ ÷ ૬૭

---

૪. ભાજક ત્રણ અંકનો હોય તેવા ભાગાકાર.

(૨૬) ૫૬ આંબા પરથી ૨૮૫૬ મણ કેરીઓ ઉતરી તો એક એક આંબે સરેરાસ કેટલી પડી?

(૨૭) ૧૯૨ પાઇનો રૂપીઓ થાય છે, ત્યારે મારી પાસે ૮૬૪૦ પાઇ હોય તો તેના કેટલા રૂપીઆ આવે?

(૨૮) એક ભીંતમાં ૧૪૮ ઈંટોની હાર ગોઠવાયેલી છે. ઈંટોની સંખ્યા ૯૯૧૬ છે તો દરેક હારમાં ઈંટો કેટલી?

(૨૯) ૨૪૯૫૮૦ ÷ ૩૨૯ (૩૦) ૯૮૫૪૨૭ ÷ ૫૧૮

પ. ગુણાકાર અને ભાગાકારમાં તાળો મેળવવો.

નીચેના હિસાબ ખરા છે કે ખોટા તે તાળો મેળવી નક્કી કરો.

(૩૧) ૧૫૪ × ૨૫ = ૩૮૫૦ (૩૨) ૩૫ × ૫૩= ૧૮૫૫
(૩૩) ૧૨૭ × ૧૭૯ =૨૨૭૩૩ (૩૪) ૭૭ × ૨૩૫=૧૮૨૯૫
(૩૫) ૨૩૮૬૮૪૫ ÷ ૨૦ = ૮૨૩૦૫
(૩૬) ૧૧૯૨૨ ÷ ૨૮ = ૩૪૩૨૧૪/૨૮
(૩૭) ૪૨૫૭૫ ÷ ૨૪ = ૧૦૬૦૫૬/૫
(૩૮) ૫૬૦૭૩ ÷ ૫૪ = ૧૨૩૮૨૬/૫૪
(૩૯) ૭૭ × ૨૩૫ = ૧૮૦૯૫
(૪૦) ૫૬૦૭૩ ÷ ૫૪ = ૧૦૩૮૧૧/૫૪

પ્રકરણ ૧૨ મું.

૧. કોષ્ટકો.

અંગ્રેજી નાણું.

૪ ફાર્થિંગ = ૧ પેની
૧૨ પેન્સ = ૧ શિલિંગ
૨૦ શિલિંગ = ૧ પૌંડ
૫ શિલિંગ = ૧ ક્રાઉન
૧॥ શિલિંગ = ૧ રૂપીઓ
૨૧ શિલિંગ = ૧ ગિનિ

દેશી રીતે હિસાબ ગણવામાં ઉપયોગી.

૧૬ વિસવાસી = ૧ બદામ
૧૬ બદામ = ૧ દોકડો
૧૦૦ દોકડા = ૧ રૂપીઓ
૧૦૦ બદામ = ૧ આનો
૧ આનો = ૬। દોકડા

અંગ્રેજી ભાર દર્શક.

૧૬ ઔંસ = ૧ પાઉંડ (રતલ)
૧૪ પાઉંડ = ૧ સ્ટોન
૨૮ પાઉંડ = ૧ ક્વાર્ટર
૪ ક્વાર્ટર = ૧ હંડ્રેવેટ
૨૦ હંડ્રેવેટ = ૧ ટન

દેશી અનાજ વગેરે તોળવાનું

૫ મણ = ૧ કોથળો
૧૬ મણ = ૧ કળશી
૨૦ મણ = ૧ ખાંડી
૨૪ મણ = ૧ ભાર
૩૦ મણ = ૧ ગાડી
૩૨ મણ = બેડીઉ

૩૬ રતલ	=	૩૫ શેર (કાચા)
૧ ટન	=	૫૬ મણ (કાચા) આશરે
	=	૫૪$\frac{3}{8}$ મણ ચોક્કસ ગણતરીથી.
૧ ઔંસ	=	૧ અધોળ(આશરે)
૧ પાઉંડ	=	૭૦પૈસાભાર (જુના)

સોના રૂપાના તોલનું.

૬ ચોખાભાર	=	૧ રતિ
૩ રતિ	=	૧ વાલ
૧૬ વાલ	=	૧ ગદીઆણો
૨ ગદીઆણા	=	૧ તોલો
૩૨ વાલ	=	૧ તોલો (૧ રૂપીઆભાર)

---

૨. આંકની રચના.

આંકના ૨૪, ૩૦, ૩૨, ૪૦ ના ઘડીઆ તમે પોતે ગુણાકારથી અથવા સરવાળાથી રચી તૈયાર કરો.

પ્રકરણ ૧૩ મું. ઉતરતી ભાંજણી.

૧. ફક્ત ગુણાકાર કરવો પડે તેવી ભાંજણી.

મનોયત્ન.

મોંએથી ગણો:—

(૧) ૨ રૂપીઆના આના કેટલા? ૫ રૂપીઆના આના કેટલા? ૭ આનાની પાઇઓ કેટલી? ૪ પૌંડના શિલિંગ કેટલા? ૫ મણના શેર કેટલા?

ગણીને જવાબ કહો:—

(૨) દરેક ભિખારીને ૧ આનો આપીએ તો ૮ રૂપીઆમાંથી કેટલા ભિખારીને પૈસા આપી શકાય?

(૩) દરરોજ એક ઘરમાં ૨ શેર અનાજ વપરાતું હોય તો ૨ મણ અનાજ કેટલા દિવસ ચાલે?

(૪) દરેક છોકરાને નવટાંકનો પેંડો આપીએ તો ૨૭ શેર પેંડામાંથી કેટલા છોકરાને અપાય?

(૫) મગનનો વર્ગ ઉજાણીએ ગયો. વર્ગમાં ૩૬ છોકરા છે, તેઓ ૨ા શેર સેવમમરા લઇ ગયા. દરેકને ભાગ કેટલા સેવમમરા આવે?

(૬) ૪૭ રૂપીઆના આના કરો.

---

૨. ગુણાકાર કરીને ઉમેરવા પડે તેવી ભાંજણી.

મનોયત્ન.

(૭) ૧ રૂ. ૫ આ. ના આના કેટલા?

(૮) તમે આજે ૨ કલાક ને ૨૦ મિનિટ ભણ્યા. કેટલી મિનિટ ભણ્યા કહેવાય?

(૯) ૧૭ મણ ને ૨૫ શેરના શેર કરો.

(૧૦) એક માણસ સદાવ્રતમાં શેર શેર અનાજ ભિખારીને આપે છે. એક વખત તેણે ૧૫ મણ ૩૫ શેર અનાજ આપ્યું તો કેટલા ભિખારીઓને અનાજ આપ્યું હશે?

---

૩. ત્રણ ક્રિયાઓ કરવી પડે તેવી ભાંજણી.

(૧૧) તમે ૧૦ ક. ૩૦ મિ. થતાં સવારે નિશાળે આવ્યા અને ૪ વાગે ઘેર ગયા. કેટલા કલાક નિશાળમાં રહ્યા?

(૧૨) સવારના ૯ વાગ્યાથી સાંજના ૬ વાગ્યા સુધીમાં કેટલા કલાક થાય?

(૧૩) ૧૦ ક. ૩૦ મિ. થતાં નિશાળનો પહેલો ઘંટ વાગ્યો, પછી વીસ વીસ મિનીટે ઘંટ વાગે છે. તો ૧ વાગ્યા સુધીમાં કેટલી વખત ઘંટ વાગશે?

(૧૪) રૂ. ૧—૦—૩ માં પૈસા કેટલા? રૂ. ૫—૪—૬ માં પૈસા કેટલા? રૂ. ૧૫—૮—૯ માં પૈસા કેટલા? રૂ. ૨૦—૧૨ માં આના કેટલા? રૂ. ૨૫—૮—૬ ની પાઇ કરો.

(૧૫) ૨ ફૂટના ઇંચ કેટલા? ૮ ફૂટ—૩ ઈંચના ઇંચ કરો? વા. ૫—૨—૬ ના ઇંચ કરો. વા. ૮—૦—૩ ના ઈંચ કરો.

(૧૬) ૧ પૌંડના શિલિંગ કેટલા? પેન્સ કેટલા? ૨ પૌં. ૧૦ શિ. ના શિલિંગ કરો. પૌં. ૮—૫—૬ ના પેન્સ કરો. શિ. ૧૨—૬ માં પેન્સ કેટલા? પૌં. ૧૭—૧૦—૯ ના પેન્સ કરો.

(૧૭) ૫ ખાં. ૧૦ મણુ ના મણુ કરો. ૧૫ ખાં. ૫ મણુ ના મણુ કરો. ૮ ખાં. ૭ મણુ. ૨૫ શેરના શેર કેટલા ?

(૧૮) ૧ ગા. ૯ મણુ ૧૦ શેરના શેર કરો. ગા. ૨–૦–૨૦ ના શેર કેટલા ?

(૧૯) ૧ ગ્રો. ૫ ડઝન ૭ નંગ નાં નંગ કેટલાં ? ૫ ગ્રો. ૪ ડઝન ૬ ચોપડીઓ, એટલે ચોપડીઓની સંખ્યા કેટલી ? ૧૫ રીમ ૮ ધા ૧૦ તાવ એટલે કેટલા કાગળ ?

(૨૦) ૧ રતિ સોનાની ૧ ઘુઘરી થાય તો ૮ ગદી. ૨ રતિ સોનામાંથી કેટલી ઘુઘરીઓ થાય ?

(૨૧) ૧ ટુવાલમાં પાશેર સુતર જાય, તો ૧ ખાંડી ૪ મણુ ૫ શેર સુતરમાંથી કેટલા ટુવાલ થાય ?

(૨૨) એક ડબામાં ૨ હંડ્રેવેટ ૧ કવા. ૨૦ પાઉન્ડ વજન ભર્યું છે. તો તે કેટલા પાઉન્ડ વજન કહેવાય ?

પ્રકરણ ૧૪ મું.

૧ ચઢતી ભાંજણી.

મુખગણિત.

૪૮ પાઇના કેટલા આના ?

૫૬ પાઇના કેટલા આના ને કેટલી પાઇ ?

૯૦, ૧૦૦, ૧૧૩ પાઇના આના કરો.

૮૪, ૮૪૦, ૮, ૪૦૦ ઇંચના ફૂટ કરો.

૪૮, ૪૮૦, ૪, ૮૦૦ પાઈના આના કરો.

૧ વારમાં ૩૬ ઇંચ તો ૭૨, ૧૦૮, ૧૪૪, ૨૧૬ ઇંચના વાર કેટલા ?

૪૦, ૫૦, ૮૫, ૧૬૦, શિલિંગના પૌંડ કરો.

૭૨૦, ૯૬૦, ૧૨૦૦ સેકંડની મિનિટ કેટલી ?

૭૨૦, ૯૬૦, ૧૨૦૦ મિનિટના કલાક કેટલા ?

૮૮૦, ૮૦૦, ૧૨૦૦ શેરના મણુ કેટલા ?

૧૨૦, ૧૬૮, ૨૪૦, ૪૮૦ તાવના ધા કેટલા ?

---

૨. એકજ ચઢતું પરિમાણ કાઢવાની ભાંજણી.

મનોયત્ન.

(૧) ૪૩૨૮ આનાના રૂપીઆ કરો. (૨) ૭૨૩૦ શિલિંગના પૌંડ કરો.
(૩) ૧૭૦૮ મણની ખાંડી કરો. (૪) ૫૨૦૮ પૈસાભારના નવટાંક કરો.
(૫) ૨૭૩૫ મણના ટન કરો. (૫૬ મણના ટન લેખે)

---

૩. બે કે વધુ ચઢતાં પરિમાણ કાઢવાં પડે તેવી ભાંજણી.

(૬) ૪૦૮ આના, ૨૦૫ બેઆની ને ૧૧૫ પાવલીના રૂપીઆ કરો.
(૭) ૪૨૦ અડધા, ૨૧૫ પાવલાં ને ૧૧૦ આનીના રૂપીઆ કરો.
(૮) એક માણસે ૧ આનાના એક લેખે ૨૪૦ સફરજન, પાઇનું ૧ લેખે ૨૧૭ લીંબુ અને ૨ આનાનું ૧ લેખે ૨૦ દાડમ લીધાં; તો તે દુકાનદારને શું આપે ?
(૯) ૨૭૦૮ આનાના રૂપીઆ કરો.
(૧૦) ૮૭૩૫ ઢબુના રૂપીઆ કરો.
(૧૧) ૧ ચોપડીના ૬ આના બેસે તો ૧૨૦૮ ચોપડીના કેટલા રૂપીઆ બેસે?
(૧૨) ૧ નારંગીનો ૧ આનો બેસે તો ૫ ડઝન ને ૭ નારંગીના કેટલા રૂપીઆ બેસે ?
(૧૩) ૧ પેન્સીલનો ૧ પૈસો બેસે તો ૨૪૦ પેન્સીલના કેટલા આના બેસે?
(૧૪) ૧ આનાનો એક શેરડીનો સાંઠો મળે તો ૫૧૭ શેરડીના સાંઠાનું શું બેસે ?
(૧૫) ૫૬ પાઇ, ૧૫૯ ઢબુ, ૨૬૦ આના, ૩૨૫ પાવલી, ૨૭ અડધા, ૫૨૭ પાઇ, ૧૨૦ બેઆની અને ૧૨૦૦ પાઈ, એ દરેક, રૂપીઆ આના પાઇમાં લખો.
(૧૬) ૪૫ ૭ પેનીના સિક્કા, ૧૫૦ ત્રણપેનીના સિક્કા, ૫૬ અડધા ક્રાઉન, ૧૨૦૦ પેન્સ અને ૪૮૭ પેન્સ, એ દરેકને પૌંડ શિલિંગ પેન્સમાં લખો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

વિવિધ પરિમાણના સરવાળા બાદબાકી-સાદી રીતે.

(૧) સરવાળા. મનોયત્ન.

મોંએથી ગણી જવાબ બોલો:—

(૧) ૭ આ. ૬ પાઇની પેનો, ૪ આ. ૯ પા.ના કાગળ, અને ૧ આ. ૪ પાઇની ટીકડી લીધી, તો કુલ ખર્ચ કેટલું થયું?

(૨) ૧ રૂ. ૮ આ. નિશાળની ફીના આપ્યા અને ૩ રૂ. ૧૦ આ.ની ચોપડીઓ લીધી તો કેટલું ખર્ચ થયું?

(૩) ૧૨ આ. ની સરકસની ટીકીટ, ૪ રૂ. ૧૦ આનાની ટોપી અને ૩ રૂ. ની છત્રી લીધી. કુલ ખર્ચ શું કર્યું?

(૪) ૪ રૂ. ૬ આ. + ૨ રૂ. ૮ આ. + ૨ આ.

(૫) ૮ આ. ૬ પાઇ + ૫ આ. ૯ પાઇ.

(૬) રૂ. ૪–૦–૬ + રૂ. ૨–૦–૯

(૭) ૪ આ. ૯ પાઈ + ૬ આ. + ૩ આ. ૬ પાઇ.

(૮) ૫ રૂા. ૪ આ. ૬ પાઇ + ૨ રૂા. ૬ આ. ૬ પાઇ.

(૯) ૫ રૂ. ૮ આ. + ૭ રૂ. ૯ આ. + ૪ રૂ.

(૧૦) ૧૫ રૂ. ૧૨ આ. + ૨૫ રૂ. ૮ આ. + ૫ પાઇ.

નીચેના સરવાળા ગણી જવાબ કાઢો.

(૧૧)	(૧૨)	(૧૩)	(૧૪)
રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.
૧૨–૧૧	૨૯–૧૧	૩૭—૮	૧૩૯–૧૨
૯—૭	૫૭–૧૩	૭૦–૧૦	૩૭–૧૪

(૧૫)	(૧૬)	(૧૭)	(૧૮)
રૂ. આ.	રૂ. આ.	મ. શે.	દિ. ક.
૨૧૩–૧૨	૧૯૮–૧૩	૧૮–૨	૭—૫
૯૫–૧૫	૬૪–૧૦	૧૫–૭	૨૫–૧૨
		૨૯–૫	૧૫—૮

	તો. વા.		રૂ. આ. પાઈ		પૌં. શિ. પે.
(૧૯)	૬—૮	(૨૦)	૪૫—૩—૯	(૨૧)	૧૯—૯—૬
	૫-૧૦		૧૨૩—૯—૪		૨૪-૧૨-૯
	૩-૧૨		૯૮-૧૦-૬		૭-૧૫-૪

	પૌં.શિ.પે.		પૌં. શિ. પે.
(૨૨)	૨૦-૭-૬	(૨૩)	૭૪-૧૬-૪
	૭૨-૮-૪		૮૨-૧૮-૯
	૧૮-૯-૮		૫૩—૬-૬

(૨૪) એક માણસે ત્રણ લુગડાંના તાકા લીધા. એકની કિંમત ૧૫ રૂ. ૮ આ. ૬ પાઇ, બીજાની કિંમત ૧૮ રૂ. ૧૪ આ. ૯ પાઇ અને ત્રીજાની કિંમત ૨૫ રૂ. ૭ આ. આપી તો એકંદર, તેને શું બેઠું ?

(૨૫) ૧૬ વા. ૨ ફૂટ ૧ ઈં. + ૩૯ વા. ૨ ફૂટ. ૧૦ ઈં. + ૨૦ વા. ૨ ફૂટ. ૬ ઈંચ + ૪૨ વાર ૧ ફૂટ. ૪ ઈંચ.

(૨૬) એક નિશાળના મેળાવડામાં ૨૦૪ એક આનાની ટિકિટ, ૧૦૨ બે આનાની ટિકિટ, અને ૫૨ ચાર આનાની ટિકિટ ખપી તો ટિકિટોમાંથી કુલ આવક કેટલી થઇ ?

(૨૭) ૪ પાર્સલનું વજન ૧૭ રતલ ૪ ઔંસ, ૨૮ રતલ ૧૦ ઔંસ, ૧૬ રતલ ૮ ઔંસ, અને ૫ રતલ ૧૨ ઔંસ હતું. તો એકંદર વજન કેટલું ?

(૨૮) એક કણીએ ૩૫ મણ. ૧૨ શેર ઘઉં, ૪૮ મણ. ૧૫ શેર. બાજરી, ૩૭ મણ. ૨૨ શેર. તુવર અને ૨૬ મણ. ૩૦ શેર. ચોખા એક દિવસમાં વેચ્યા તો એકંદર કેટલું અનાજ વેચ્યું ?

(૨૯) એક વેપારીએ રૂ. ૩૪૫-૧૪-૮ નું કાપડ, રૂ. ૫૭૬૮-૧૨-૬ નું અનાજ અને ૨૪૫-૮-૬ના કાગળ, વગેરે ખરીદ્યાં, તો એકંદર શું ખર્ચ્યું ?

(૩૦) ૪ તો. ૧ ગદી. ૮ વા. ૨ રતિની વીંટી, ૧૧ તો. ૧ ગદી. ૪ વા. ના સાંકળાં અને ૫ તો. ૧ ગદી. ૨ રતિની કંઠી કરાવી. તો એકંદર કેટલું સોનું ગયું ?

(૨) વિવિધ પરિમાણોની બાદબાકી.

નીચેના હિસાબ મોંએથી ગણો.

(૩૧) તમારી પાસે ૭ રૂ. ૧૨ આ. હતા તેમાંથી ૧ રૂ. ૪ આ. ની ચોપડીઓ લીધી તો તમારી પાસે શું રહ્યું ?

(૩૨) ૧૫ આ. ૪ પાઇ માંથી ૮ આ. ૧૦ પાઇ ખર્ચ્યા તો શું રહ્યું ?

(૩૩) ૧૪ આ. ૮ પાઇ–૯ આ. ૬ પાઇ.

(૩૪) ૧૨ આ. ૯ પાઇ–૧૦ આ. ૩ પાઇ.

(૩૫) ૧૭ રૂ. ૧૫ આ.–૧૨ રૂ. ૧૨ આના.

(૩૬) ૮ રૂ. ૧૪ આ. ૯ પાઇ—૫ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાઈ.

(૩૭) ૨૫ રૂ. ૧૨ આ. ૬ પાઈ–૧૮ રૂ. ૮ આ. ૬ પાઇ.

(૩૮) ૩૦ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાઇ– ૭ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઈ.

(૩૯) ૧૫ રૂ. ૮ આ.–૭ આ. ૬ પાઇ.

(૪૦) ૫ રૂ. ૭ આ. ૬ પાઈમાં શું ઉમેરીએ તો ૬ રૂ. થાય ?

બાદબાકી કરો.

(૪૧)

રૂ.	આ.
૧૦૭	૧૨
૯૮	૯

(૪૨)

રૂ.	આ.
૩૧૨	૧૪
૧૫	૮

(૪૩)

ખાં.	મણ
૪૧૨	૧૮
૪૦૮	૧૦

(૪૪)

હંડ્ર.	રતલ
૫	૮૨
૪	૧૭

(૪૫)

રૂ.	આ.	પા.
૪૫	૧૪	૮
૧૭	૬	૪

(૪૬) ૭ રૂ. ૧૦ આનામાંથી ૫ રૂ. ૧૪ આ. તમે વાપર્યા તો તમારી પાસે શું રહ્યું ?

(૪૭) છગને ૫ ડઝન ને ૪ પેનમાંથી ૨ ડઝનને ૫ પેન વેચી તો તેની પાસે બાકી કેટલી રહી?

(૪૮) રૂ. આ. પા.
૯૪–૮–૬
૪૫–૪–૯

(૪૯) રૂ. આ. પા.
૧૦૫–૪–૯
૯૯–૮–૩

(૫૦) રૂ. આ. પા.
૨૩૭—૨–૪
૧૫–૧૦–૬

(૫૧) રૂ. આ.પા.
૩૪૮–૪–૩
૧૨–૦–૯

(૫૨) રૂ. આ.પા.
૨૨૫–૦–૬
૧૧૭–૮–૩

(૫૩) રૂ. આ.પા.
૫૫–૦–૦
૧૮–૫–૬

(૫૪) હં. ર.
૧૫—૫૮
૧૦૨–૬ ઑંસ

(૫૫) મણ. શેર રૂ.ભાર
૪૪૫—૮—૧૦
૧૭–૧૫—૧૫

(૫૬) એક માણસે ૫૨ વાર કપડું લીધું તેમાંથી ૮ વાર ૨ ફૂટનાં પહેરણ અને ૧૫ વાર ૧ ફૂટનાં બદન સીવડાવ્યાં તો કેટલું કપડું બાકી રહ્યું?

(૫૭) એક માણસે રૂ. ૯૭–૪ આના રેશમી કાપડ લેવામાં ખર્ચ્યા અને બીજા માણસે તેના કરતાં રૂ. ૧૫–૮ આના ઓછા ખર્ચ્યા તો બંનેએ મળીને કેટલા રૂપીઆ ખર્ચ્યા?

(૫૮) તમે ૧૨૫ રૂ. લઇ કાપડ લેવા ગયા. કાપડીઆએ બીલ બનાવ્યું તેમાં માદરપાટના રૂ. ૯–૮–૬, ધોતીયાંના રૂ. ૧૫–૧૦–૦, ખમીસ માટે ટવીલના રૂ. ૧૮–૫–૦, કોટ માટે ટસરના રૂ. ૨૯–૧૦–૬, કોટ માટે અસ્તરના રૂ. ૫–૪–૯ અને રૂમાલના રૂ. ૩–૬–૦ થયા. તો તમે કેટલા પૈસા પાછા લાવશો?

(૫૯) એક માણસના બેંકના ખાતામાં રૂ. ૧૧૫–૮–૬ હતા.તેમાંથી તેણે રૂ. ૫૬–૧૦–૦ ખર્ચ માટે ઉપાડી લીધા અને પછી ૩૫ રૂ. ૧૨ આ. બેંકમાં મૂકયા. તો તેને ખાતે બેંકમાં કેટલું નાણું રહ્યું?

(૬૦) ૨૦૦ રૂ.૮આ+૯૫ રૂ. ૧૪ આ. ૬ પા.—૧૪૭ રૂ.૬ આ. ૬ પા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

આણુપાણુના સરવાળા; બાદબાકી.

(૧) સરવાળા. મનોયત્ન.

મોંએથી ગણી જવાબ કહો:—

(૧) ૭ા + ૪ા (૨) ૮ા + ૨ા (૩) ૯ાા + ૫ા

(૪) ૧ માં, ૦ા ૦ા ઉમેરતા જઇ ૨૫ સુધી બોલી જાઓ.

(૫) ૧ માં, ૦ાા, ઉમેરતા જઇ ૩૧ સુધી બોલી જાઓ.

(૬) ૩ા= + ૧૪ાા– (૭) ૫ાા≡ + ૨)–

(૮) ૪ાા + ૨ાા (૯) ૭ા + ૩ાા= (૧૦) ૪ા= + ૫ાા≡

નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—

(૧૧)	(૧૨)	(૧૩)	(૧૪)
૪૬ાા	૧૦૧ા	૩૬ા	રૂ. ૧૫ાા=
૫ા	૩૭૮ાા	૦ાા	૧૨૭ા–
૧૭ાા	૨૮૨ાા	૧૨૭ાા	૧૮ાા=
૪૩)	૧૭ાા	૮ા	
૪૫ાા	૩ાા	૫)	

(૧૫)	(૧૬)	(૧૭)	(૧૮)
રૂ. ૧૪૭ા≡	૭ાા=	શેર ૩૨ા=	૩૭ાા=
૨૩૫)–	૧૨૬ાા≡	૧૪૭ાા≡	૨૮ા≡
૩૪૭ાા≡	૯૮ાા≡	૮)=	૪૫ાાા=

(૧૯) એક માણસે રૂ. ૪૦ાા= નું અનાજ રૂ. ૧૨ાા=ા નું ઘી અને ૨૪ાા=ાા નું કાપડ લીધું, તો તેણે કુલ શું ખર્ચ્યું ?

(૨૦)	(૨૧)	(૨૨)
રૂ.	રૂ.	રૂ.
૬ા=ાા	૧૫)–ા	૩૭ાા≡ાા
૪૫ાા=ા	૨૮ાા–ાા	૮૯ાા=ા
૭ાા–ા	૧૦૫)=ાા	૧૫૬ા≡ાા

(૨૩)	(૨૪)	(૨૫)	
રૂ.	રૂ.	ખાંડી	મણ
૨૫ાા≡ાા	૧૧૫)૦ા	૧૯ાા	૪ા
૪૮ા–ાા	૩૭ા=ા	૨૭ાા	૧૮ાા
૧૫૨ાા≡	૪૬ાા≡ાા	૧૦૫ાા	૫ા

(૨૬ એક મહીનામાં રૂ. ૭ા=ાા દુધમાં, ૧૭ાા દાણામાં, ૨૫ા=ાા કપડામાં, ૮ાા≡ા પુસ્તકો વગેરેમાં અને ૨૮)૦ાા બીજામાં પરચુરણ ખર્ચ્યાં તો એકંદર ખર્ચ કેટલું થયું ?

---

(૨) આણુપાણુની બાદબાકી.

મોંએથી ગણી જવાબ કહોઃ—

(૨૭) ૧૨ાા (૨૮) ૧૨ાા (૨૯) ૧૨ાા (૩૦) ૧૨ાા (૩૧) ૧૨)
−૯) −૯ા −૯ાા −૯ાાા −૯ા

(૩૨) ૧૨) (૩૩) ૧૨) (૩૪) ૧૨ા (૩૫) ૧૨ા (૩૬) ૧૨ા
−૯ાા −૯ાાા −૯ાાા −૯ાા −૯ા

(૩૭) ૭ાા — ૪ા (૩૮) ૩ાાા — ૧ાાા (૩૯) ૨ા − ૦ાા
(૪૦) ૧૨ા — ૬ાા (૪૧) ૧૩ા — ૯ાાા (૪૨) ૧૨ાા=— ૯ાા
(૪૩) ૧૨ાા=—૯ાા= (૪૪) ૧૨ાા~— ૯ાા~

---

(૪૫) ૨૨૫ાાા= (૪૬) ૪૬ા= (૪૭) ગ. ૯૧ા~
−૫૮ાા~ −૮ાા≡ −૪૩ાા=

(૪૮) ૨૮) (૪૯) ૪૩ાા=ાા (૫૦) ૧૩૭ાા~ાા
−૨૦ાા≡ −૧૪ા≡ા −૨૪ાાા=ાાા

(૫૧) મગન પાસે રૂ. ૫૬ા= હતા. તેમાંથી તેણે ૨૨ાા=ા છગનને આપ્યા તો તેની પાસે શું રહ્યું ?

(૫૨) એક પલ્લામાં શે. ૧૫ાા=ાા ચોખા છે. બીજામાં શે. ૬ાા ૦ાા છે. બન્ને પલ્લાં સરખાં કરવા પહેલામાંથી કેટલા ચોખા લઈ બીજામાં નાંખવા ?

(૫૩) રૂ. ૦ાા= કરવા માટે રૂ. ૦ા૦ાા માં શું ઉમેરવું જોઇએ ?

(૫૪) કનુ પાસે રૂ. ૪૭ાા~ છે. મનુ પાસે તેના કરતાં રૂ. ૭ાાા=ાા જેટલા ઓછા છેઃ તો મનુ પાસે કેટલા ?

(૫૫) એક માણુસે ૮ાા કલાક સુધી ચાલવાનું માથે લીધું. પણ ક. ૪ાાા ૧૦ મિ. ચાલ્યો, તો તે કેટલો વખત ઓછું ચાલ્યો ?

પ્રકરણ ૧૭ મું.

વિવિધ પરિમાણોના ગુણાકાર.

મોંએથી ગણીને જવાબ કહો:—

(૧) ૪ ઇંચ લંબાઇની દોરીના ૯ કડકા સાથે હારમાં મૂકીએ તો કેટલે લાંબે સુધી પહોચે?

(૨) દરેકને ૧૧ આના આપીએ તો ૧૬ છોકરાને આપવાને કેટલું નાણું જોઇએ?

(૩) ૬ આનાની ૧ ચોપડી તો ૫ ચોપડીનું શું બેસે?

(૪) ૨ રૂપીઆ ૩ આનાની એક ટોપી, તો ૪ ટોપીનું શું?

(૫) એક ગુણમાં ૪ મણ ૫ શેર અનાજ હોય એવી ૮ ગુણમાંથી કેટલું અનાજ નીકળે?

(૬) ૬ મણ ૩ શેર × ૧૧ (૭) ૫ રૂ. ૮ આ. ×

(૮) ૫ આ. ૩ પા. × ૮ (૯) ૨ રૂ. ૬ આ. ૪ પા. × ૩

(૧૦) ૫ વા. ૨ ફૂટ × ૪

નીચેના દાખલાઓના ત્રણ જુદા જવાબ લખો:—

(૧૧) ૫ પાઇ×૩, ૪ ને ૫; ૧ આ. ૪ પાઇ × ૩, ૪ ને ૬,

(૧૨) ૨ આ.૩ પાઇ×૨, ૪, ૬: ૧ આ.૧૦ પાઇ × ૨, ૩, ૪,

(૧૩) ૩ આ.૫ પાઇ×૩, ૫, ૬; ૩ આ. ૭ પાઇ × ૪, ૫, ૭,

(૧૪) ૨ આ.૪ પાઇનું શેર દૂધ તો ૩ શેરનું શું?

(૧૫) એક રંગની પેટીની કિંમત ૨ આ.૬ પાઇ પડે તો ૪ પેટીનું શું બેસે?

(૧૬) સાત છોકરાં સરકસનાં પ્રાણી જોવાને ગયા, ટિકિટનો ભાવ ૭પાઇ હોય તો, જે એક છોકરો બધી ટિકિટો લઇ આવે તેને શું આપવુંપડે?

(૧૭) મગન એક અઠવાડીઆમાં ૨ આ. ૯ પાઇ બચાવે છે, તો તે ૪ અઠવાડીઆંમાં શું બચાવશે?

(૧૮) ૨ આ. ૪ પાઇ + ૧ આ. ૧૦ પાઇને ૫ વડે ગુણો.

(૧૯) ૬ પાઇની એક નોટ એવી બે ડઝન નોટ અને ૪ પાઇનો એક કાગળ એવા એક ઘા કાગળ લીધા તો એકંદર શું આપવું પડશે ?

(૨૦) છગન એક ગાંધીને ત્યાંથી નીચે પ્રમાણેની વસ્તુઓ લાવ્યો:—
૫ શેર ખાંડ, ૨ આને શેર પ્રમાણે;
૧ શેર ચા. રૂ. ની ૧। શેર પ્રમાણે;
૨॥ શેર મેથી, ૨ આને શેર પ્રમાણે;
૫ તોલા એલચી, ૧ આનો ૬ પાઇએ તોલા પ્રમાણે;
તો તે ગાંધીને એકંદર કેટલા પૈસા આપશે ?

(૨૧) ૧ રૂ. ૨ આ. ૬ પાઈએ રતલના ભાવથી ૬ રતલ ચાની શી કિંમત ?

(૨૨) ૧ રૂ. ૨ આને મણના ભાવથી ૧૫ મણ કોયલાની કિંમત શી ?

(૨૩) ૧ આ. ૫ પાઈ ને ૨ આ. ૨ પાઈના સરવાળાને ૮ વડે ગુણો.

(૨૪) ૧ ચોપડીના ૪ આ. ૬ પાઇ અને સ્લેટના ૩ આ. ૯ પાઇ બેસે તો ૫ છોકરા માટે ચોપડીઓ અને સ્લેટો લેવી હોય તો શું બેસશે ?

(૨૫) મગન પાસે ૧ આ. ૮ પાઇ છે અને સીતા પાસે તેથી બમણા પૈસા છે. તો બંનેની મળીને કેટલી રકમ થાય ?

(૨૬) એક કાછીઆની દુકાનેથી મેં નીચે પ્રમાણે માલ લીધો.
૩ શેર બટાકા, ૧ આનો ૬ પાઇના શેર પ્રમાણે.
૦॥ શેર સરગવાની શીંગ, ૨ આના ૬ પાઇની શેર પ્રમાણે;
૫॥ શેર કોબીજ, ૧ આનો ૩ પાઇની શેર પ્રમાણે; અને
૨ શેર વેંગણ, ૨ આના ૩ પાઇના શેર પ્રમાણે;
તો મારે તેને એકંદર શું આપવું પડશે ?

(૨૭) મગન દારૂખાનાની દુકાનેથી $\frac{૧}{૨}$ ડઝન ફટાકાની પેટી, ૨ આ. ૬ પાઇની એક પ્રમાણે; $\frac{૧}{૨}$ ડઝન મોટા ટેટા, ૧ આ. ૩ પાઇના એક પ્રમાણે $\frac{૧}{૨}$ ડઝન બપોરીઆંની પેટી ૬ પાઇની એક પ્રમાણે, ૧ ડઝન તારામંડળ ૩ પાઈની એક પ્રમાણે લાવ્યો તો તેણે કેટલું ખર્ચ કર્યું ?

નીચેના દાખલાઓના ત્રણ જુદા જવાબ લખો:—

(૨૮) ૩ આ. ૪ પાઈ × ૭, ૧૨, ૧૩,
(૨૯) ૪ આ. ૭ પાઇ × ૭, ૧૮, ૧૯
(૩૦) ૫ આ. ૮ પાઇ × ૯, ૧૪, ૧૫
(૩૧) ૧૦ આ. ૯ પાઇ × ૧૧ ૨૪, ૩૦
(૩૨) ૧૨ આ. ૬ પાઇ × ૩૦, ૩૨, ૨૪
(૩૩) ૧ રૂ. ૨ આ. ૫ પાઈ × ૨૪, ૪૦, ૩૨
(૩૪) ૧ રૂ. ૩ આ. ૬ પાઇ × ૨૦, ૧૮, ૩૪
(૩૫) ૧ રૂ. ૫ આ. ૭ પાઇ × ૧૪, ૧૩, ૧૧
(૩૬) ૧૫ આ. ૮ પાઇ × ૨૭, ૨૬, ૩૨
(૩૭) ૨ રૂ. ૧૦ આ. ૩ પાઈ × ૬૦ ૫૯, ૬૧
(૩૮) ૩ રૂ. ૧૫ આ. ૬ પાઇ × ૭૦, ૬૯, ૭૪

(૩૯) જો મગન દરરોજ ૫ આ. ૪ પાઇ કમાય તો તે ૨૭ દિવસમાં શું કમાશે ?

(૪૦) પીછોડી બનાવવા મગનના બાપાએ ૧ વારના ૮ આ. ૯ પાઈના ભાવે ૧૪ વાર ખાદી આણી, તો કાપડીઆને તે શું આપી આવશે ?

(૪૧) એક માણુસના દરરોજ ૧૫ આ. ૬ પાઇ પ્રમાણે ૨૮ દિવસ ખર્ચ કરે છે અને ૧૪ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાઇ બચાવે છે, તો તેટલા વખતમાં તે શું કમાયો ?

(૪૨) એક સીવવાનો સંચો રોકડે લઇએ તો રૂ. ૧૧૫ માં મળે છે અને હપ્તાથી દર મહીને ૧૦ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઈ ૧૨ મહીના સુધી આપવા પડે છે તો રોકડેથી લેતાં કેટલો ફાયદો થાય ?

(૪૩) $\frac{1}{2}$ ગ્રોસ પેન્સીલ ૧ રૂ. ૫ આ. માં વેચાતી લીધી અને ૪$\frac{1}{2}$ પાઇની એક, એ ભાવે વેચી નાખી તો કેટલો ફાયદો થયો હશે ?

(૪૪) મગને ૫ રૂ ૭ આને ૧ એવી ૨૬ ખુરશી ખરીદી અને છગને ૯ રૂ. ૬ આને ૧ ના ભાવથી ૨૬ ખુરશી ખરીદી. તો કોણે કેટલા રૂપીઆ વધારે આપ્યા ?

(૪૫) ૫૬ રૂ. ૩ આ. ૨ પાઇ × ૧૩

(૪૬) ૩ આ. ૯ પાઇએ ડઝનના ભાવનાં ૧૨૦ અંજીર અને

૧ આ. ૩ પાઈની એક નારંગીના ભાવથી ૧૨૦ નારંગી આણી તો શું ખર્ચ થયું ?

(૪૭) ૧ રૂ. ના ૧૨ શેર મગ મળે તો ૪૫ રૂ. ના કેટલા મળે ?

(૪૮) ૧ વા, ૧ ફૂટ ૩ ઇંચ × ૭, ૧૦, ૧૨

(૪૯) ૨ વા. ૨ ફૂટ ૬ ઇંચ × ૯, ૧૩, ૧૬

(૫૦) ૧ વા. ૨ ફૂટ લાંબી પટીથી ઓરડાની લંબાઇ માપી તો ૧૨ પટી જેટલી થઇ, તો ઓરડાની લંબાઇ કેટલી હશે ?

(૫૧) એક ખાદીના તાકામાંથી ૩ વા. ૧ ફૂટ ૪ ઇંચ માપ પ્રમાણે ૧૫ પહેરણની ખાદી કાપી કાઢયા પછી ૨ વા. ૧ ફૂટ ખાદી બાકી રહી તો તે તાકામાં અસલ ખાદી કેટલી !

(૫૨) ૫ મણ ૮ શેર × ૯, ૧૫, ૨૪

(૫૩) ૨ ખાંડી ૮ મણ ૧૫ શેર× ૮, ૭, ૩૨

(૫૪) એક રતલી ચાના ડબાનું વજન ૧ રતલ ૨ ઔંસ થાય તો એવા ૯૫ ડબાનું વજન કેટલું ?

(૫૫) એક ચોખાની ગુણનું વજન ૪ મણ ૯ શેર થાય તો એવી ૧૧૫ ગુણનું વજન કેટલું ?

(૫૬) ૧ પૌં. ૭ શિ. ૯ પે. × ૧૦, ૩૨, ૪૦

(૫૭) ૩ પૌં. ૧૨ શિ. ૪ પે. × ૧૯, ૪૨, ૫૦

(૫૮) ૪ મિ. ૧૫ સે. × ૬, ૧૪, ૨૦

(૫૯) ૨ અઠ. ૪ દિ. ૮ કલાક × ૬, ૨૪, ૪૦

(૬૦) ૨ મિનિટ ૧૫ સેંકડમાં એક ગાડી ૧ માઇલ જાય તો તેને ૪૫ માઇલ જતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૬૧) એક નિશાળમાં વરસમાં ૮ અઠવાડીઆં ૨ દિવસની રજા પડે છે. એક વિદ્યાર્થી તે નિશાળમાં ૯ વરસ રહ્યો તો તેણે કેટલી રજા ભોગવી

(૬૨) ૧ વરસના ૩૬૫ દિવસ તો ૩ વરસના કેટલા ? ૧૧ વરસના કેટલા દિવસ ? (બીજા હિસાબમાં ૨ દિવસ ઉમેરો.)

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વિવિધ પરિમાણના ભાગાકાર.

મોંએથી ગણી જવાબ કહો:—

૩ આનાનાં શેર કારેલાં તો ૧ આનાનાં કેટલાં ? (જુના પૈસાભાર)
૧ શેરનો ૨૪ મો ભાગ કેટલો ? (નવા પૈસાભાર)
૧૨ રૂપીઆ ÷ ૧૬, ૧૫ શેર ÷ ૪૦, ૧ રૂ. ૧૪ આ. ÷ ૫,
૩૧ રૂ. ૧૪ આ. ÷ ૩૦
૧ રૂ. નો ૧૦ મો ભાગ કેટલો ? (દોકડા)
પાંચ આનાનાં શેર મરચાં મળે તો ૧ આનાનાં કેટલાં (તોલા)
૧ મણ ખાંડના પાંચ રૂપીઆ તો ૧ શેરનું શું બેસે ?
૧ રૂપીઆના મણ કોલસા મળે તો ૦)~ ના કેટલા આવે ?
૨૦ રૂપીએ તોલો સોનું મળે તો ૨ વાલનું શું બેસે ? ૧ વાલનું શું આપવું પડે ? ૧ રતીનું શું બેસે ?

મનોયત્ન.

(૧) ૧૫ આ. ÷ ૪, ૫, ૯
(૨) ૧૮ આ. ૮ પા. ÷ ૨, ૭, ૮
(૩) ૧ રૂ. ૧૦ આ. ÷ ૪, ૬, ૮
(૪) ૪ રૂ. ૧૦ આ. ÷ ૬, ૮, ૯
(૫) ૩ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પા. × ૨, ૬, ૯
(૬) ૬ આનામાં ૧ વાર માદરપાટ મળે તો ૦॥ વારનું શું બેસે ?
(૭) એક ગાડીવાળાને ૭ ઘોડાને ખવડાવવાનું ખર્ચ એક અઠવાડીઆમાં રૂ. ૩૩–૧૧ આ. થાય તો દરેક ઘોડાનું કેટલું ?
(૮) ૭ આ. ૩ પા. નો ચોથો ભાગ કેટલો ?
(૯) ૧૩ આ. ૩ પા. નો ત્રીજો ભાગ કેટલો ?
(૧૦) ૯ રૂ. ૪ આ. ૬ પા. ÷ ૧૮, ૨૨ ને ૨૭,
(૧૧) એક માણસ પાસે ૮૦ રૂ. હતા, તેમાંથી તેણે વીશીમાં ૧ રૂ.

૮ આ. ૫ ખર્ચ્યાં અને બાકી રહ્યા તેની ૧૪ ખુરશી આણી તો દરેક ખુરશીનું શું આપ્યું ?

(૧૨)એક નિશાળમાં ઇનામ વહેંચવાને રૂ. ૩૫૯—૫—૪ જોઈતા હતા.૪૯ માણસોએ સરખી રકમ આપીને તે પૂરા કર્યા તો દરેકે શું આપ્યું હશે?

(૧૩)ઈંગ્લાંડમાં એક માણસ ૬૪ પૌં–૧૧ શિ. ૬ પે. ૨૧ અઠવાડીઆમાં કમાય, તો એક અઠવાડીઆમાં તે શું કમાતો હશે ?

(૧૪)એક મહિનામાં એક માણસને ત્યાં ૧૦ રૂ. નું દૂધ વપરાય છે તો દરરોજ કેટલાનું દૂધ આવતું હશે ?

(૧૫)૨૨ રૂ. ૧૦ આ. ૨ પાઇ ÷ ૧૫, ૨૭, ૪૦

(૧૬)૧૮ રૂ. ૦ આ. ૪ પાઇ ÷ ૧૪, ૧૬, ૨૯

(૧૭)એક બાપે પોતાના પાંચ છોકરાને ૮ આના ૮ પાઈ વહેંચી આપ્યાં. બાકી રહેલી પાઇ પોતે રાખી તો તેની પાસે શું હતું ?

(૧૮) રૂ. ૮૩–૧૧–૬ ÷ ૪, ૫૬, ૭૦

(૧૯) રૂ. ૧૨૦–૧૫–૮ ÷ ૧૦૦, ૧૦૮; ૧૦૨

(૨૦)પૌં. ૧૫૭—૨–૮ ÷ ૬૪, ૫૬, ૭૦

(૨૧) ૧૨ મણ ૪ શેર ÷ ૫, ૮, ૧૦

(૨૨) ૫ ખાં. ૮ મ. ૫ શેર ÷ ૧૫, ૧૬, ૨૦

(૨૩) ૩ ગા, ૧૫ મ. ૧૦ શેર + ૩૦, ૨૪, ૨૫

(૨૪) ૫ ટન ૮ હંડ્રવેટ ÷ ૧૬, ૧૪, ૫૪

(૨૫) ૬ ટન ૧૩ હંડ્રવેટ ૨ કવા. ÷ ૧૮, ૧૭, ૩૨

(૨૬) એક કણીઓ ૧૧૫ મણ ૮ શેર ઘઉં ૨૪ કોથળામાં સરખા વજનથી ભરે તો દરેક કોથળામાં કેટલા ઘઉં ભરાયા હશે ?

(૨૭) એક વેપારી ૧૬ હંડ્રવેટ ૯૮ રતલ મીણબત્તી ખરીદીને તેમાંથી ૧૫ પેટી સરખા વજનની ભરે છે તો દરેક પેટીમાં કેટલું વજન થાય?

(૨૮) ૩ ડઝન રમકડાંની કિંમત રૂ. ૪૮ આપી, તો સરેરાશ એક રમકડાની કિંમત શી ?

(૨૯) મગન અને સીતાને માટે બે જોડ ચંપલ ૪ રૂ. ૧૧ આ. ૬ પાઇની આણી. તેમાં સીતાની ચંપલના ૩ આ. ૬ પાઇ વધારે બેઠા, તો મગનની ચંપલનું શું બેઠું હશે?

(૩૦) ૩ ઇનામની ચોપડીઓ અને ૪ ડઝન ગણિત ૨૯ રૂ. ૨ આ. નાં લીધાં. ઇનામની ચોપડીઓની કિંમત ૭ રૂ. ૨ આ. પડી, તો ગણિતની એક ચોપડીની કિંમત કેટલી ?

(૩૧) ૭૨ રૂ. ૧૯ આ. ૬ પાઇ ÷ ૯૨, ૮૪, ૮૮

(૩૨) ૫૭ રૂ. ૧૫ આ. ÷ ૫૫, ૬૦, ૫૨

(૩૩) જો ૨૫ માણસ એક અઠવાડીઆમાં રૂ. ૩૦૮–૫–૪ કમાય તો એક માણસ શું કમાય ?

(૩૪) ૮ ક. ૪ મિ. ÷ ૮; ૧૨, ૬

(૩૫) ૯ અઠ. ૨ દિ. ૮ ક. ÷ ૫, ૩૫, ૪૦

(૩૬) સુરતથી ભરૂચ ૩૬ માઇલ છે. એક ગાડીને ૧ ક ૧૫ મિ. માં જવાનું હતું તેને બદલે તે ગાડી ૧૮ મિનિટ મોડી ગઇ, તો તે ગાડી સરાસરી ૧ માઇલ કેટલી મિનિટમાં ગઇ ?

પ્રકરણ ૧૯ મું. અપૂર્ણાંક.

૧. લખવા વાંચવાની રીતનું પુનરાવર્તન.

લખો:—ચાર સપ્તમાંશ, ત્રણ ચતુર્થાંશ, ચાર સોળાંશ. ચાર પંચમાંશ. નવદશાંશ. ત્રણ પૂર્ણાંક એક દ્વિતીયાંશ. એકતૃતીયાંશ. પાંચ ષષ્ઠાંશ. બે નવમાંશ. બે પૂર્ણાંક ચાર અષ્ટમાંશ.

વાંચો:—$\frac{૩}{૮}$, $\frac{૪}{૧૨}$, $\frac{૩}{૧૬}$, $\frac{૫}{૮}$, $\frac{૭}{૯}$, $\frac{૮}{૧૦}$, $\frac{૨}{૧૨}$, $\frac{૧}{૧૫}$, $\frac{૩}{૧૩}$, $૯\frac{૧}{૮}$ $૧૦\frac{૭}{૧૨}$, $૧૫\frac{૩}{૪}$ વગેરે.

મનોયત્ન.

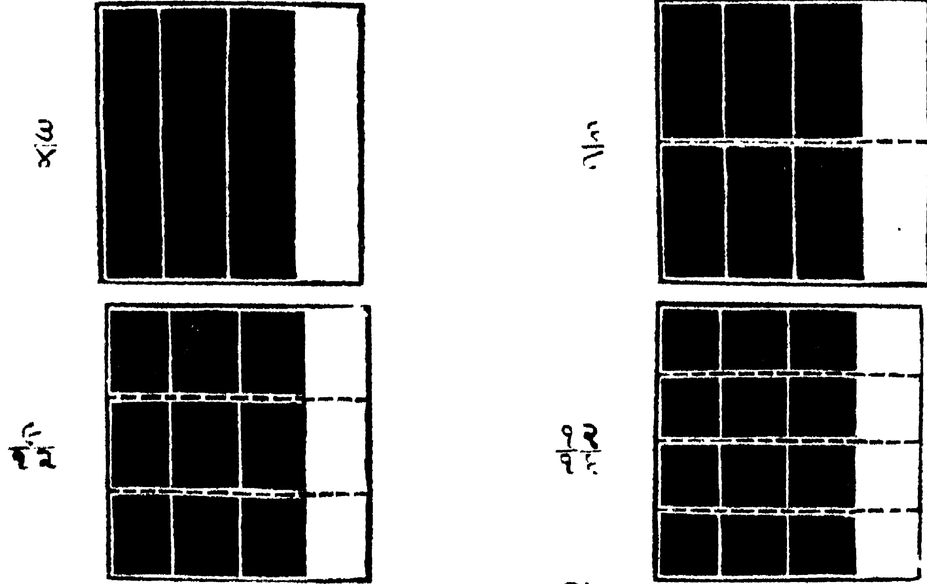
(૧) $\frac{૩}{૫}$, $\frac{૮}{૭}$, $\frac{૪}{૬}$, $૩\frac{૧}{૨}$, $\frac{૫}{૧૬}$, $૧\frac{૭}{૧૨}$. $\frac{૮}{૫}$, $\frac{૯}{૧૦}$, $\frac{૧૬}{૪}$, $૪\frac{૨}{૩}$, એમાં કયાં શુદ્ધ અપૂર્ણાંક છે, કયાં અશુદ્ધ અપૂર્ણાંક છે અને કઇ મિશ્ર સંખ્યા છે ?

(૨) $૪\frac{૧}{૨}$, $૭\frac{૩}{૪}$, $૮\frac{૧}{૨}$, $૩\frac{૫}{૮}$, $૨\frac{૧}{૧૬}$, $૯\frac{૧}{૫}$, $૪\frac{૯}{૧૬}$ એ મિશ્ર સંખ્યાને અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકમાં લખો.

(૩) $\frac{૭}{૪}$, $\frac{૫}{૨}$, $\frac{૬}{૪}$, $\frac{૯}{૭}$, $\frac{૧૨}{૫}$, $\frac{૬૫}{૮}$, $\frac{૩૭}{૪}$, $\frac{૬૭}{૧૬}$ એ અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકને મિશ્ર સંખ્યામાં લખો.

---

૪. અંશ અને છેદને એકજ સંખ્યાએ ગુણવા કે ભાગવાથી અપૂર્ણાંકની કિંમતમાં ફેર પડતો નથી.

(૪) આકૃતિઓમાંના ધાળા ભાગની કિંમત લખો.

(૫) $\frac{૩}{૮}$, $\frac{૨}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૬}{૮}$ આ સંખ્યાઓની કિંમતમાં ફેર પાડયા વિના છેદમાં ૧૬ લાવો.

(૬) $\frac{૩}{૧૨}$, $\frac{૩}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૧}{૩}$, $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૫}{૮}$ એ દરેકના છેદમાં કિંમતમાં ફેર પાડયા વિના ૨૪ લાવો.

(૭) ૨ ઇંચને ઇંચના પાંચમા ભાગ લઇ દર્શાવો. (ફૂટ પટી જુઓ)

(૮) $\frac{૨}{૧૬}$, $\frac{૬}{૧૬}$, $\frac{૧૪}{૧૬}$, $\frac{૬}{૨૪}$, $\frac{૯}{૨૪}$, $\frac{૮}{૩૨}$, $\frac{૪૨}{૪૮}$, એ દરેકના છેદમાં ૮ લાવો.

(૯) $\frac{૩}{૧૫}$, $\frac{૬}{૨૪}$, $\frac{૧૦}{૨૦}$, $\frac{૪૦}{૫૦}$, $\frac{૨૦}{૨૮}$, ને ટુંકામાં ટુંકા રૂપમાં લખો.

(૧૦) $\frac{૧}{૩} = \frac{}{૬} = \frac{}{૯} = \frac{}{૧૨} = \frac{}{૧૫} = \frac{}{૨૧}$ આમાં અંશ પૂરો.

(૧૧) $\frac{૧}{૪} = \frac{}{૧૨} = \frac{}{૨૦} = \frac{}{૨૮}$ આમાં અંશ પૂરો.

(૧૨) $\frac{૩}{૨} = \frac{}{૬} = \frac{}{૧૨} = \frac{}{૧૦}$ આમાં અંશ પૂરો.

(૧૩) $\frac{૨}{૫} = \frac{૪}{} = \frac{૧૦}{} = \frac{૧૪}{}$ આમાં છેદ પૂરો.

(૧૪) $\frac{૩}{૪} = \frac{૯}{} = \frac{}{૨૦} = \frac{૧૮}{}$ આમાં અંશ અને છેદ પૂરો.

ખાલી જગા પૂરો.

(૧૫) $\frac{૩}{૬} = \frac{}{૨}$, $\frac{૬}{૮} = \frac{}{૪}$, $\frac{૯}{૧૨} = \frac{}{૪}$

(૧૬) $\frac{૧૫}{૨૦} = \frac{}{૪}$, $\frac{૧૬}{૪૦} = \frac{}{૫}$, $\frac{૧૪}{૨૧} = \frac{}{૩}$

પ્રકરણ ૨૦ મું. સાદા અપૂર્ણાંકના સહેલા સરવાળા.

૧. એક સરખા છેદવાળી રકમોના સરવાળા.

મનોયત્ન.

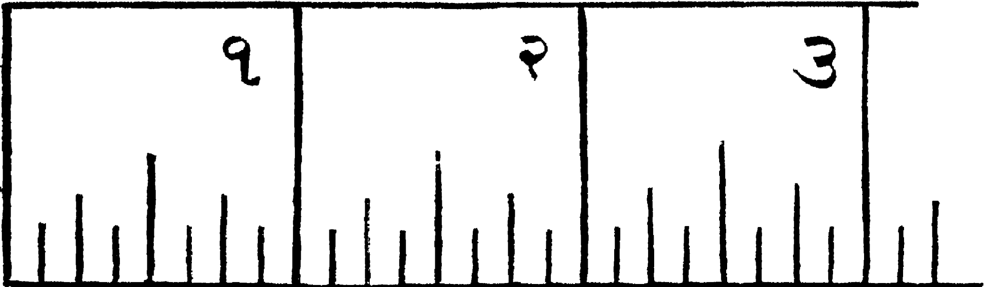
(૧) $\frac{૨}{૩} + \frac{૧}{૩}$, (૨) $\frac{૪}{૫} + \frac{૧}{૫}$ (૩) $\frac{૩}{૫} + \frac{૧}{૫}$

(૪) $\frac{૨}{૯} + \frac{૧}{૯}$, (૫) $\frac{૫}{૧૬} + \frac{૩}{૧૬}$ (૬) $\frac{૧}{૨૪} + \frac{૨૩}{૨૪}$

(૭) ૨ ઇંચની લીટી દોરો, અને તેમાં ૮ મા ભાગ પાડો. એવા ૨ ભાગને અપૂર્ણાંકમાં લખો.

(૮) $\frac{૧}{૪}$ આનો અને $\frac{૩}{૧૨}$ આનામાં શો ફેર? ($\frac{૧}{૧૨}$ આનો એટલે કેટલી પાઇ?)

(૯) $\frac{૧}{૧૬}$ રૂપીઓ અને $\frac{૪}{૬૪}$ રૂપીઆમાં શો ફેર? ($\frac{૧}{૬૪}$ રૂપીઓ એટલે કેટલા પૈસા?)

(૧૦) ફૂટપટીની મદદથી ૩ ઇંચ લાંબી કાગળની પટી બનાવો. તેમાં ઇંચ અને પા ઇંચ બતાવો. કેટલા પા ઇંચ થયા?

(૧૧) ઉપલી પટીમાં ઇંચના આઠમા ભાગ કેટલા થયા?

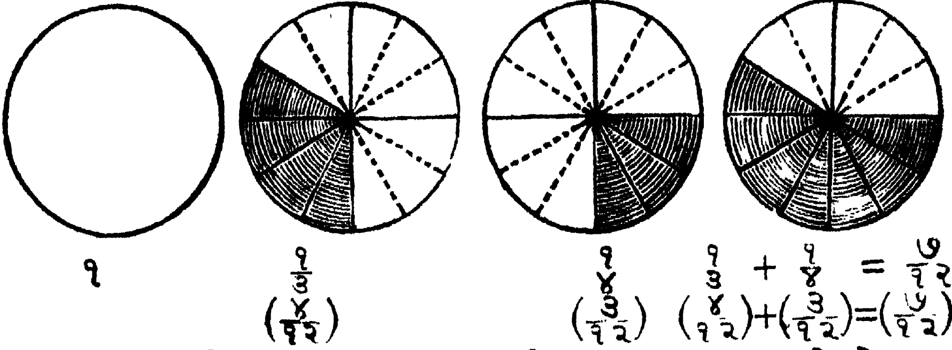
ફૂટપટી જોઇને સરવાળો કરો. સરવાળા જેવડી એક કાગળની પટી કાપીને તેના ઉપર આ આંકડા લખો.

(૧૨) $\frac{૫}{૮} + \frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૧૩) $\frac{૩}{૪} + \frac{૫}{૪}$ (૧૪) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮}$

(૧૫) $\frac{૯}{૪} + \frac{૫}{૪}$ (૧૬) $\frac{૫}{૮} + \frac{૧}{૪}$ (૧૭) $\frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૨}$

(૧૮) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૪} + \frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૨}$ નો સરવાળો કરો.

૨. સહેલાઇથી છેદ સરખા થઇ શકે એવી રકમોના સરવાળા

૧ $\frac{૧}{૩}$ $\left(\frac{૪}{૧૨}\right)$ $\frac{૧}{૪}$ $\left(\frac{૩}{૧૨}\right)$ $\frac{૧}{૩} + \frac{૧}{૪} = \frac{૭}{૧૨}$ $\left(\frac{૪}{૧૨}\right)+\left(\frac{૩}{૧૨}\right)=\left(\frac{૭}{૧૨}\right)$

ઉપરની આકૃતિમાં જોઇને નીચેના હિસાબના જવાબ બોલોઃ—

(अ) $\frac{૨}{૩} + \frac{૧}{૪}$ **(ब)** $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૩}$ **(क)** $૧\frac{૧}{૩} + \frac{૧}{૪}$ **(ड)** $\frac{૫}{૧૨} + \frac{૧}{૩}$
(इ) $૨\frac{૧}{૩} + \frac{૧}{૪}$ **(फ)** $\frac{૨}{૩} + \frac{૩}{૪}$ **(ग)** $\frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૬}$ **(ह)** $\frac{૨}{૩} + \frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૬}$

(૧૯) $\frac{૧}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$ અને $\frac{૩}{૪}$ ને આઠ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખો.

આઠ છેદ આવે, એવા રૂપમાં લખી સરવાળા કરો:—

(૨૦) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૨}$ (૨૧) $\frac{૧}{૪} + \frac{૫}{૮}$ (૨૨) $\frac{૩}{૪} + \frac{૭}{૮}$ (૨૩) $\frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૪}$
(૨૪) $\frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૪} + \frac{૩}{૮}$ (૨૫) $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૪} + \frac{૫}{૮}$ (૨૬) $\frac{૧}{૮} + \frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૨}$
(૨૭) $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૧}{૪}$, $\frac{૩}{૪}$, $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૫}{૮}$, $\frac{૩}{૮}$ ને સોળ છેદ આવે એવા અપૂર્ણાંકમાં લખો.

સોળ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—

(૨૮) $\frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૧૬}$ (૨૯) $\frac{૧}{૪} + \frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૮}$ (૩૦) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૪} + \frac{૨}{૧૬}$
(૩૧) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૧૬} + \frac{૧}{૪}$ (૩૨) $\frac{૧}{૨} + \frac{૫}{૮} + \frac{૧}{૧૬}$ (૩૩) $\frac{૯}{૧૬} + \frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૮}$

ચોવીસ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:

(૩૪) $\frac{૧}{૪}+\frac{૨}{૩}$ (૩૫) $\frac{૧}{૩}+\frac{૫}{૮}$ (૩૬) $\frac{૨}{૮}+\frac{૧}{૧૨}+\frac{૧}{૨૪}$ (૩૭) $\frac{૩}{૮}+\frac{૧}{૩}+\frac{૫}{૧૨}$
(૩૮) $\frac{૭}{૨૪} + \frac{૫}{૮}+\frac{૨}{૨૪}$ (૩૯) $\frac{૧૧}{૨૪}+ \frac{૧}{૪}+\frac{૭}{૮}$ (૪૦) $\frac{૭}{૧૨}+\frac{૩}{૮}+\frac{૧}{૨૪}$

વીસના છેદ આવે એવાં રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરોઃ—

(૪૧) $\frac{૧}{૪} + \frac{૨}{૫} + \frac{૧}{૨} + \frac{૩}{૧૦}$ (૪૨) $\frac{૩}{૪} + \frac{૩}{૫} + \frac{૧}{૧૦}$

(૪૩) $\frac{૧}{૫} + \frac{૫}{૬}$ (૪૪) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૧૨}$ (૪૫) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૧૨}$

(૪૬) તમે એક કોથળીમાં $\frac{૩}{૪}$ શેર બટાકા, $\frac{૧}{૨}$ શેર લીંબુ અને $\frac{૩}{૮}$ શેર આદુ નાખ્યાં, તો કોથળીમાં વજન કેટલું થયું ?

(૪૭) મગને $\frac{૨}{૩}$ રૂ. છગનને આપ્યો અને ચીનુએ $\frac{૧}{૪}$ રૂ. છગનને આપ્યો, તો છગન પાસે શું થયું ?

પ્રકરણ ૨૧ મું.

૧. સાદા અપૂર્ણાંકની સહેલી બાદબાકી.

મનોયત્ન.

પાછલા પ્રકરણમાંની ગોળ આકૃતિઓ જુઓ અને નીચેના હિસાબના જવાબ બોલો:—

(૧) $\frac{૨}{૩} - \frac{૧}{૪}$ (૨) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૩}$ (૩) $\frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૧૨}$
(૪) $\frac{૧}{૩} + \frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૧૨}$ (૫) $\frac{૧}{૩} - \frac{૧}{૧૨}$ (૬) $\frac{૧}{૩} + \frac{૧}{૪} - \frac{૬}{૧૨}$

આઠ છેદમાં આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોની બાદબાકી કરો—

(૭) $\frac{૧}{૨}-\frac{૧}{૮}$ (૮) $\frac{૧}{૪}-\frac{૧}{૮}$ (૯) $\frac{૩}{૪}-\frac{૫}{૮}$ (૧૦) $\frac{૧}{૨}-\frac{૩}{૮}$ (૧૧) $\frac{૩}{૮}-\frac{૧}{૪}$

ચોવીસ છેદમાં આવે એવા રૂપમાં લખીને બાદબાકી કરો—

(૧૨) $\frac{૩}{૪} - \frac{૫}{૨૪}$ (૧૩) $\frac{૭}{૮} - \frac{૯}{૨૪}$ (૧૪) $\frac{૨૩}{૨૪} - \frac{૫}{૮} - \frac{૧}{૪}$

નીચેની બાદબાકીઓ ગણો:—

(૧૫) $\frac{૭}{૮} - \frac{૩}{૪}$ (૧૬) $\frac{૨}{૩} - \frac{૫}{૧૨}$ (૧૭) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૨૪}$

(૧૮) $૨\frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૮}$ (૧૯) $૧\frac{૧}{૨} - \frac{૫}{૮}$ (૨૦) $૩\frac{૧}{૪} - \frac{૫}{૧૨}$

(૨૧) મગને $\frac{૨}{૩}$ આનામાંથી $\frac{૧}{૪}$ આનો ખર્ચ્યો, તો તેની પાસે કેટલો આનો રહ્યો ?

(૨૨) એક પેન્સીલ $૩\frac{૧}{૪}$ ઈંચ લાંબી છે અને બીજી $૧\frac{૩}{૮}$ ઈંચ લાંબી છે, તો પહેલી બીજી કરતાં કેટલી મોટી કહેવાય ?

(૨૩) એક નિશાળની કુલ સંખ્યામાંથી $\frac{૫}{૮}$ સંખ્યા છોકરીઓની છે તો કેટલો ભાગ છોકરા છે ?

(૨૪) ૬ દીવાસળીમાંથી ૨ દીવાસળી બળી ગઇ તો કેટલામો ભાગ બળી ગઇ અને કેટલામો ભાગ સારી રહી ?

(૨૫) ૧૮ બોરમાંથી ૩ બોર સડેલાં નીકળ્યાં. ત્યારે કેટલામો ભાગ સારાં નીકળ્યાં અને કેટલામો ભાગ સડેલાં ?

(૨૬) એક તડબુચના બાર ભાગ કરી પાંચ ભાગ હું ખાઇ ગયો તો કેટલું તડબુચ રહ્યું ?

(૨૭) એક રૂપીઆમાંથી ૫ આના ખર્ચ્યા. તો કેટલો રૂપીઓ મારી પાસે રહ્યો ?

---

૨. સરવાળા બાદબાકી બંને આવે તેવા દાખલા.

(૨૮) $\frac{૨}{૩} + \frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૪}$ (૨૯) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૪}$ (૩૦) $\frac{૩}{૪} - \frac{૫}{૧૨} - \frac{૧}{[illegible]}$

(૩૧) $\frac{૪}{૫} - \frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૪}$ (૩૨) $\frac{૪}{૫} - \frac{૩}{૧૦}$ (૩૩) $\frac{૩}{૪} + \frac{૫}{૧૬}$

(૩૪) એક ટોપલીમાં $\frac{૭}{૮}$ લીંબુ બગડેલાં છે અને ૪ સારાં છે તો ટોપલીમાં બધાં મળીને લીંબુ કેટલાં ?

(૩૫) તમે $\frac{૧}{૪}$ કલાક દાખલા ગણ્યા, $\frac{૧}{૬}$ કલાક અનુલેખન લખ્યું અને $\frac{૩}{૪}$ કલાક નદી અને ડુંગર બનાવ્યાં, તો બધું મળીને તમે કેટલા કલાક કામ કર્યું ?

પ્રકરણ ૨૨ મું. એકમ રીતિ.

૧. ઘણા ઉપરથી એકની કિંમત કાઢવી.

મનોયત્ન.

(૧) ૧૨ રમકડાંની કિંમત રૂ. ૪–૮ તો ૧ રમકડાનું શું ?

(૨) ૬મણ ૩શેર ઘઉંની કિંમત ૨૭ રૂ. બેસે તો૧ રૂપીઆના ઘઉં કેટલા ?

(૩) ૭૩ રૂ. ૫ આનાની ૧૭ ખુરશી મળે તો ૧ ખુરશીની કિંમત શી ?

(૪) ૪$\frac{૧}{૬}$ ડઝન પેન્સીલની કિંમત રૂ. ૫-૧ બેસે તો ૧પેન્સીલનું શું ?

(૫) ૧ મણ ૧૩ શેર દૂધની કિંમત ૬ રૂ. ૧૦ આ. હોય તો ૧ રૂ. નું દૂધ કેટલું મળે ?

૨. એક ઉપરથી ઘણાની કિંમત.

(૬) એક સાબુની કિંમત ૨ આ. ૩ પાઇ હોય તો એવા ૧ ડઝન ૨ નંગની કિંમત શું ?

(૭) એક શેર ગોળની કિંમત ૩ આ. હોય તો ૧ મણ ૫ શેરનું શું બેસે ?

(૮) એક ટેબલની કિંમત રૂ. ૧૫-૪ બેસે તો એવાં ૭ ટેબલનું શું બેસે?
(૯) એક રૂપીઆના ૧૨શેર ઘઉં મળે તો ૧૫રૂ. ૮ આનાના કેટલા મળે ?
(૧૦) એક પ્યાલાની કિંમત ૬ આના બેસે તો ૧૭ પ્યાલાનું શું બેસે ?

૩. એક સંખ્યાની કિંમત ઉપરથી બીજી સંખ્યાની કિંમત.

(ફક્ત સમપ્રમાણ)

(૧૧) ૧૧ ટોપીના રૂ. ૬૬ બેસે તો ૧૭ ટોપીનું શું બેસે ?
(૧૨) ૫ શેર ગોળના ૧૨ આ. ૬ પાઇ બેસે તો ૭ શેર ગોળનું શું બેસે ?
(૧૩) જો ૧૫ રમકડાંની કિંમત રૂ. ૩-૪-૬ પડે તો ૧૯ રમકડાંની કિં શું?
(૧૪) જો ૧૩ મણ ચોખાની કિંમત રૂ. ૮૨—૧ આ. પડે તો ૨૭ મણ ચોખાનું શું બેસે ?
(૧૫) ૧ રૂ. ની ૩ વાર ખાદી મળે તો ૧૯ વાર ખાદીનું શું ?
(૧૬) ૫ કલાકમાં મોટર ગાડી ૬૫ માઇલ ચાલે તો ૮ કલાક ૩૦ મિનિટમાં કેટલું ચાલે ?
(૧૭) ૨૭ ચોપડીના રૂ. ૫-૧ આ. બેસે તો ૩૭ ચોપડીનું શું બેસે ?
(૧૮) ૧॥ ડઝન મોજાંની જોડની કિંમત રૂ. ૬ બેસે તો રૂ. ૩૨ ની કેટલી મોજાંની જોડ આવે ?
(૧૯) અમદાવાદથી અમલસાડની ૩ ટિકિટના રૂ. ૮-૧૦ આ. બેસે તો ૭ ટિકિટનું શું બેસે ?
(૨૦) ૩૦ દિવસમાં એક માણસને ૧૦ રૂ. ખર્ચ થાય છે તો ૭ દિવસમાં કેટલું ખર્ચ થાય ?
(૨૧) ૭ફાનસના રૂ.૧૭-૮ આ. બેસે તો ૧ ડઝન ને ૪ ફાનસનું શું બેસે ?
(૨૨) ૧૫ દિવસમાં ૧૮૦ હિસાબ ગણ્યા તો એ હિસાબે ૨૨ દિવસમાં કેટલા હિસાબ ગણી શકાય ?
(૨૩) ૧૯ નારંગીની કિંમત રૂ. ૧-૭-૯ બેસે તો ૨૧ નારંગીનું શું બેસે?
(૨૪) જો એક આગગાડી કલાકના ૭૫ માઇલના વેગે દોડે તો તે ૧ મિનિટમાં કેટલા ફર્લોંગ જાય ?
(૨૫) રૂ. ૧—૨ ની ડઝન કેરી મળે તો ૧૬ કેરીનું શું બેસે ?

પ્રકરણ ૨૩ મું.

પરચુરણ હિસાબ.

(૧) ૧૩૦૨—૫૦૭ (૨) ૫૦૦૫ × ૭

(૩) ૫ રૂ. + ૧ રૂ. ૯ આ. ૬ પાઇ + ૫ રૂ. ૧૫ આ. ૯ પાઇ

(૪) ૨૭ રૂ. ૮ આ. ૪ પાઇ ÷ ૭

(૫) ૧ શેર ખાંડના ૧ આ. ૯ પાઈ બેસે, તો ૧ મણ ૫ શેર ખાંડનું શું?

(૬) ૨૫૯૭ ઇંચના ફૂટ ને ઇંચ કરો.

(૭) $\frac{૫}{૮}$ રૂ.ની ચોપડી, ને $\frac{૧}{૪}$ રૂ.ના કાગળ લીધા, તો ૧ રૂ.માંથી શું બચશે?

(૮) નીચેના કોઠા દોરી આડા અને ઉભા સરવાળા ગણો.

૨૯	૩૭	૫૮	
૪૧	૬૨	૩૯	
૧૨	૪૫	૭૮	
૩૬	૯૦	૫	
			કુલ.

૧૨૦	૨૩૧	૩૪૫	
૬૧૨	૭૮૫	૨૭	
૬૯	૧૨૧	૩૨૭	
૫૪	૨૮	૯	
			કુલ.

(૯) નીચેની બાદબાકીના હિસાબોમાં ખાલી જગાઓ પૂરો.

૭૨૨૫	****	૧૩૪૦૮
—****	—૪૧૦૩	—*****
૫૧૬૩	૨૩૧૫	૭૩૨૧

(૧૦) ૧ પૌંડ ૪ શિ. ૩ પે. ના અડધા પેન્સ કરો.

(૧૧) ૭૨૫ મિનિટના કલાક કરો.

(૧૨) મેં ૫ આ. ૪ પાઈની એક, એવી નોટો ખરીદવામાં ૬૩ રૂ. ખર્ચ્યા તો મેં કેટલી નોટો ખરીદી?

(૧૩) એક કાછીઓ ૧ ખાંડી બટાકા રૂ. ૫૪–૨–૮ એ આપવા કહે છે અને બીજો રૂ. ૨–૮ મણ પ્રમાણે આપે છે. એક ખાંડી બટાકા બેમાંથી કોની પાસેથી લેવાથી કેટલો ફાયદો થાય?

(૧૪) $\frac{૩}{૪}$ + $\frac{૧}{૪}$ + $\frac{૫}{૬}$.

(૧૫) એક લોજમાં જમવાનું ખર્ચ માસિક રૂા. ૭૫–૦–૦ અને

દરરોજનું છુટક રૂ. ૩-૮-૦ લેવામાં આવે છે; તો જમનારને કઇ રીતે પૈસા ભરવામાં કેટલો નફો થશે ?

(૧૬) અમદાવાદથી દ્વારકાનું એક વખતનું ત્રીજા વર્ગનું ભાડું રૂ. ૯-૫-૦ અને બીજા વર્ગનું રૂ. ૧૮-૧૦-૦ છે. આવતાં જતાંનું ત્રીજા વર્ગનું ભાડું રૂ. ૧૩-૫-૦ અને બીજા વર્ગનું રૂ. ૩૫-૧૦-૦ છે. એક એક વખતને બદલે આવતાં જતાંની (રીટર્ન) ટીકીટ લેવાથી બીજા વર્ગના તથા ત્રીજા વર્ગના મુસાફરોને શો ફાયદો થાય ?

(૧૭) ઘટાડેલા ભાવથી વેચાણ માટે કઈ કઇ વસ્તુઓ છે ?

(૧૮) ચાલુ ભાવ એટલે શું?

(૧૯) દરેક વસ્તુનાં નામ લખો અને સામે કેટલી કિંમત ઘટાડેલી છે તે લખો.

(૨૦)
  રૂ. ૦-૧૦-૦
+ રૂ. ૩-૧૨-૦
+ રૂ. ૩-૧૫-૦
+ રૂ. ૪—૨-૦

(૨૧)
  રૂ. ૧૨-૧૨-૦
– રૂ. ૧૧-૧૩-૦

(૨૨) ટસરનો ચાલુ ભાવ શો છે? મગને કોટ માટે ૮॥ વાર ટસર લીધું, સેલમાંથી લેવાથી તેને શું આપવું પડ્યું ? કેટલો ફાયદો થયો ?

ફક્ત દિવાળીના તહેવારો

માટેજ સેલ—

ઘટાડેલા ભાવ. તા. ૧૦ મી થી તા. ૧૫ મી ઓક્ટોબર સુધી

	ચાલુ ભાવ	દરવારે	ઘટાડેલા ભાવ
ટસર—	રૂ. ૦-૧૨-૦		૦-૧૦-૦
ધોતીજોટા—(વિલાયતીને ટક્કર મારે તેવા) દરજોટે			
પટી કિનારી	રૂ. ૪-૦-૦,		૩-૧૨-૦
નવજીવન	રૂ. ૪-૪-૦,		૩-૧૫-૦
સંસારનૌકા	રૂ. ૪-૮-૦,		૪—૨-૦
ટવીલ			

ખમીસ માટે ઉત્તમ કાપડ છે.

વાર ૧ ના રૂ. ૦-૧૧-૦ રૂ. ૦-૮-૬

દુકાન નં. ૪૦૭, રીચીરોડ,

અમદાવાદ.

(૨૩) છગન ૧૬ મી ઓકટોબરે એ દુકાને જઇ ૫ વાર ટસર, પટી કિનારીનો ૧ ધોતી જોટો અને ૫॥ વાર ટવીલ લાવ્યો, તો તેને શું બિલ આપવું પડયું ?

(૨૪) તા. ૧૪ મીએ મગને એ દુકાનેથી ૫ વાર ટસર, ૧ ધોતી-જોટો (પટી કિનારીનો) અને ૫॥ વાર ટવીલ આણી, તો તેને શું બિલ આપવું પડયું ?

(૨૫) રૂ. ૩ − ૧૨, રૂ. ૪ − ૪, રૂ. ૪ − ૮ ને રૂપીઆમાં લખો. (અપૂર્ણાંક)

(૨૬) ૫ વાર ટવીલની કિંમત રૂ. ૩−૭ પડે તો ૧૭ વારનું શું બેસે ?

(૨૭) રમણ રૂ. ૧૫ ની નોટો લઇ આ દુકાને ગયો અને ઘટાડેલા ભાવે ૩ વાર ટસર, ૧ નવજીવન ધોતી જોટો અને ૫ વાર ખમીસ માટે ટવીલ લઇ આવ્યો; તો દુકાનદાર તેને પાછું શું આપશે ?

(૨૮) ૫૩૦૮ − ૧૦૮૦ (૨૯) ૭૦૦૮ × ૨૨૮

(૩૦) ૧૦ મણ ૩૫ શેર ૮ રૂ. ભાર ÷ ૯

(૩૧) ૧ વા. ૪ ઇંચ કપડાની કિંમત ૫ આ. તો રૂ. ૧−૪ નું કેટલું કપડું મળે ?

(૩૨) ૨ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પાઇમાં ૫ આ. ૪ પાઇ કેટલી વખત છે?

(૩૩) ૯ ફૂટ ૮ ઇંચના પાટીઆમાંથી ૨ ફૂટ ૩ ઇંચ લાંબાં પાટીઆં કેટલાં કપાય અને છેવટે કેવડો કડકો રહે ?

(૩૪) ૧$\frac{૧}{૪}$ − $\frac{૭}{૧૨}$

(૩૫) એક તડબુચનો $\frac{૫}{૬}$ ભાગ મગને ખાધો અને $\frac{૧}{૧૨}$ છગને ખાધો, તો બંનેએ મળીને કેટલું તડબુચ ખાધું ?

દિલ્હીથી માઇલ		જતી ગાડીઓ ક. મિ.	ક. મિ	ક. મિ.
૫૩૯	અમદાવાદથી ઉપડશે	૬—૫	૭–૪૧	૧૦–૨૫
૫૫૭	મહેમદાવાદ	૭—૭	૮–૧૬	૧૧–૨૫
૫૬૮	નડિઆદ	૭–૩૮	૮–૩૯	૧૧–૫૬
૫૭૯	આણંદ	૮–૨૩	૯—૮	૧૨–૪૨
૬૦૧	વડોદરા પહોંચશે	......	૧૦—૭	૧૪–૧૫
મુંબઇથી માઇલ		**આવતી ગાડીઓ ક. મિ.**	**ક. મિ.**	**ક. મિ.**
૨૪૮	વડોદરાથી ઉપડશે	૨–૨૫	૫—૮	૧૭–૧૨
૨૭૦	આણંદ	૩–૨૮	૫–૪૪	૧૭–૫૨
૨૮૧	નડિઆદ	૪–૧૦	૬–૧૨	૧૮–૨૭
૨૯૨	મહેમદાવાદ	૪–૪૭	૬–૪૨	૧૯–૦
૩૧૦	અમદાવાદ પહોંચશે	૫–૪૫	૭–૨૫	૧૯–૫૦

(૩૬) અમદાવાદથી **૬–૫** સવારે જતી ગાડીને (૧) નડિઆદ (૨) આણંદ જતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૩૭) મહેમદાવાદથી ૮–૧૬ ની ગાડીમાં બેસીએ તો આણંદ કેટલે વાગે જઇએ ? કેટલો વખત લાગે ?

(૩૮) અમદાવાદથી જતી **૭–૪૧** ની ગાડી અને **૧૦–૨૫** ની ગાડી એ બેમાં વડોદરા જતાં કઇ ગાડી કેટલો વખત વધારે લે ?

(૩૯) મગન **૬–૫** ની ગાડીમાં અમદાવાદથી આણંદ ગયો અને **૧૭–૫૨** ની ગાડીમાં અમદાવાદ પાછો આવ્યો તો (૧) તે આણંદમાં કેટલો વખત રહ્યો ? (૨) બધું મળીને આવતાં જતાં ગાડીમાં તે કેટલો વખત બેઠો ?

(૪૦) અમદાવાદથી જતી **૧૦–૨૫** ની ગાડી નડિઆદ **૭** મિનિટ મોડી ગઇ અને આણંદ **૧૩** મિનિટ મોડી થઈ વડોદરા **૧૫** મિનિટ મોડી પહોંચી તો એ દરેક સ્ટેશને ગાડી કેટલે વાગે ગઇ ?

(૪૧) મગન મહેમદાવાદમાં રહે છે અને ચિમન આણંદમાં રહે છે, તેઓએ નડિઆદમાં એક દિવસ સાથે રહેવા નક્કી કર્યું. મગન ૭–૭ ની ગાડીમાં ગયો અને ચિમન ૫–૪૪ની ગાડીમાં ગયો તો:–

(૧) નડિઆદ કોણ પહેલું ગયું?

(૨) તેને પોતાના ભાઈબંધની કેટલો વખત રાહ જોવી પડી?

(૪૨) અમદાવાદથી મહેમદાવાદ કેટલા માઇલ થાય?

(૪૩) નડિઆદથી અમદાવાદ, મહેમદાવાદ, આણંદ અને વડોદરા કેટલા માઇલ થાય?

---

(૪૪) અમદાવાદથી ૬૫ વિદ્યાર્થીની એક ટુકડી મહેમદાવાદ ભમરીયો કુવો જોવા ગઈ. મહેમદાવાદનું ભાડું એક ટીકીટનું ૦—૫—૦ છે તો **આવતાં જતાં** એ ટુકડીને ગાડી ભાડું કેટલું ખર્ચવું પડે? (વિદ્યાર્થીની અડધી ટીકીટ છે.)

(૪૫) ટુકડી ૬–૫ની ગાડીમાં ગઇ અને મહેમદાવાદથી ૧૯—૦ ની ગાડીમાં પાછી આવી, તો તેમને મહેમદાવાદમાં રહેવાને કેટલો વખત મળ્યો?

(૪૬) તે ટુકડી અમદાવાદ કેટલે વખતે પાછી ફરી? કુલ કેટલો વખત ગાડીમાં ગાળ્યો?

(૪૭) મહેમદાવાદમાં દરેક વિદ્યાર્થીને પાશેર સેવમમરા અને પાશેર જલેબી આપ્યાં. તો કેટલા સેવમમરા અને કેટલી જલેબી લાવવી પડી?

(૪૮) સેવમમરા રૂ.૦–૫–૦ શેરના ભાવે મળ્યા અને જલેબી રૂ.૦–૮–૦ શેરના ભાવની મળી. તો સેવમમરા જલેબીનો શું ખર્ચ થયો?

(૪૯) દરેક જણે એક કપ ચા પીધી દરેક કપનું ૦–૦–૯ ખર્ચ થયું, તો ચાનું ખર્ચ કેટલું? ૧૨ વિદ્યાર્થીએ ચાને બદલે દૂધ પીધું. દૂધના કપના ૦–૧–૩ બેઠા, તો ચા, દૂધનું કુલ ખર્ચ કેટલું?

(૫૦) ઉપરના પર્યટણમાં કુલ ખર્ચ કેટલું થયું? દરેક વિદ્યાર્થીને કેટલું ખર્ચ થયું?

પ્રકરણ ૨૪ મું.

ભૂમિતિ. મનોયત્ન.

(૧) તમારી ચોપડીની લંબાઇ અને પહોળાઇ માપો, અને ૧ ઇંચ = ૧/૪ ઇંચ પ્રમાણના માપથી તેનું ચિત્ર કાઢો. ચિત્રમાં લંબાઇ પહોળાઇ લખો.

(૨) તમારા ઓરડાની બારીની લંબાઇ અને પહોળાઇ માપો અને ૧ ફૂટ = ૧/૨ ઇંચનું પ્રમાણ લઇ તેનું ચિત્ર કાઢો.

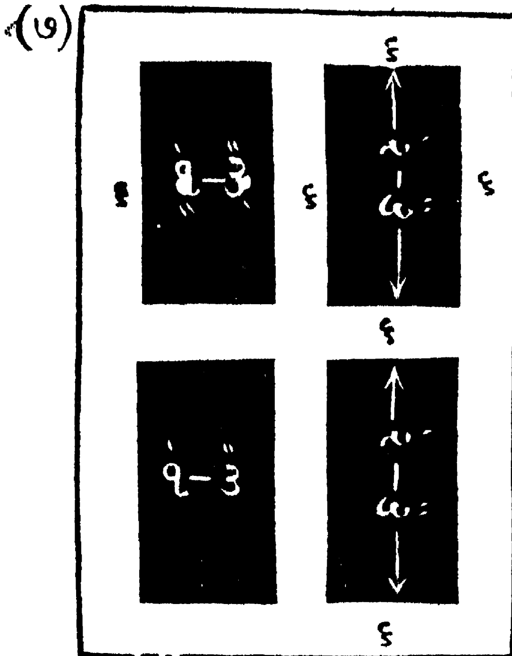
(૩) ઓરડાની લંબાઈ અને પહોળાઇ માપો અને ૧ ફૂટ = ૧/૧૦ ઇંચનું પ્રમાણ લઇ તેનું ચિત્ર કાઢો.

(૪) એક લંબચોરસ ક્યારાનું માપ ૬ ફૂટ × ૫ ફૂટ છે. (તમારા કાગળમાં માય તે પ્રમાણે) યોગ્ય પ્રમાણ લઇ તેનું ચિત્ર કાઢો.

(૫) ક્યારાની આસપાસ ૧ ફૂટ પહોળી પાળ છે, તે ઉપલા પ્રમાણથી તમારા ચિત્રની આજુબાજુ દોરો.

(૬) નિશાળની લંબાઇ પહોળાઇ માપો, અને યોગ્ય પ્રમાણ લઇ તેનું ચિત્ર કાઢો અને તેમાં બારણાં બતાવો.

(૭)

આ એક બારણાનો પ્લાન દોરેલો છે.

૧ ફૂટ = ૦॥ ઇંચ નું

પ્રમાણ લઇ બારણાનું ચિત્ર કાઢો.

(૮) મારી નિશાળના ઓરડાની લંબાઇ **૨૫** ફૂટ અને પહોળાઇ **૧૫** ફૂટ છે. તો **૧** ફૂટ= $\frac{1}{4}$ ઇંચનું પ્રમાણુ લઇ ચિત્ર કાઢો. લંબાઇ બાજુએ **૪** ફુટ પહોળો ઓટલો છે તે પણુ બતાવો.

(૯) તમારા વર્ગનું પાટીઉં ઘોડી સાથે માપીને **૧** ફૂટ=**૧** ઇંચનું માપ લઇ ચિત્ર કાઢો.

(૧૦) કંપાસમાં **૧** ઇંચ જેટલું માપ લો અને એક ગોળ દોરો.

(૧૧) કંપાસમાં **૨** ઇંચ જેટલું માપ લો અને એક ગોળ દોરો. તેજ મધ્યબિંદુથી **૧** ઇંચ જેટલું માપ લઇ અંદર ગોળ દોરો. અંદરના ગોળમાં રંગ પૂરો.

(૧૨) એક ગોળ દોરો અને આડી અનેઉભી લીટી દોરીને તેના ચાર સરખા ભાગ પાડો. દરેક ભાગ કેટલો કહેવાય?

(૧૩) ઉપરના ગોળમાં $\frac{3}{4}$ ભાગ કાળો કરો.

(૧૪) કંપાસમાં **૧** ઇંચ જેટલું માપ લઇ ગોળ બનાવો અને ગોળના પરીઘના, એટલુંજ માપ રાખીને કંપાસથી ભાગ પાડો. કેટલા ભાગ થયા?

(૧૫) બધા ભાગમાંથી મધ્યમાં થઇને જાય એવી લીટીઓ દોરો.

(૧૬) એક ગોળ દોરી તેમાં એક ચોરસ દોરો.

(૧૭) એક બરણીનું ચિત્ર કાઢો. (બરણીનો આકાર **નળાકાર** કહેવાય.)

(૧૮) નળાકાર વસ્તુઓનાં નામ આપો, અને બે વસ્તુનાં ચિત્ર કાઢો.

(૧૯) એક ૬"×૪" કાગળ કાપો અને તેની લંબાઇની બાજુ એક બીજાની સાથે મેળવી ચોંટાડો, કેવો આકાર થયો? એની લંબાઇ પહોળાઇ કેટલી થઈ?

(૨૦) કાગળમાંથી ટોપી મૂકવાનો ડબો બનાવો.

(૨૧) ઢાંકણાવાળી ઘી ભરવાની બરણીનું ચિત્ર કાઢો.

ધોરણ ૪ થું,

પ્રકરણ ૨૫ મું. કોષ્ટકો.

કાળદર્શક.

અંગ્રેજી મહિના.	દિવસ.		દિવસ.
૧. જાન્યુઆરી	૩૧	૭. જુલાઇ	૩૧
૨. ફેબ્રુઆરી	૨૮ કે ૨૯*	૮. ઓગસ્ટ	૩૧
૩. માર્ચ	૩૧	૯. સપ્ટેંબર	૩૦
૪. એપ્રિલ	૩૦	૧૦. ઓક્ટોબર	૩૧
૫. મે	૩૧	૧૧. નવેંબર	૩૦
૬. જુન	૩૦	૧૨. ડિસેંબર	૩૧

ચાર, છ, નવ અગિયારમાં તેના તો દિન ત્રીસ.
અવરે એકત્રીસ છે બીજે અઠ્ઠાવીસ.

જુદાં જુદાં વર્ષો.

	ખરેખરા દિવસ	વ્યાજ ગણવા માટે
દેશી વર્ષ	=૩૫૪ કે ૩૫૫ દિવસ	= ૩૬૦ દિવસ
અંગ્રેજી વર્ષ	=૩૬૫ કે ૩૬૬ દિવસ	= ૩૬૫ દિવસ

સાદું માપ.

૨૨ વાર=૬૬ ફૂટ=૧ સાંકળ   ૧૦ સાંકળ = ૧ ફર્લાંગ
૧૦૦ કડી =૧ સાંકળ.   ૮ ફર્લાંગ = ૧ માઇલ

---

* ઈસ્વીસનના વર્ષની સંખ્યાને ચારે નિઃશેષ ભાગી શકાય તેવી સાલમાં ફેબ્રુઆરીના ૨૯ દિવસ ગણાય છે. પુરા સૈકાની સાલમાં સૈકાને ચારે નિઃશેષ ભગાવા જોઇએ. સને ૧૯૨૮, ૧૯૩૨, ૧૯૩૬, ૨૦૦૦ જેવાં વર્ષોમાં ફેબ્રુઆરીના ૨૯ દિવસ ગણવા. ૧૯૨૯, ૧૯૩૦, ૧૯૩૧, ૧૯૩૩, ૧૯૦૦, ૨૧૦૦ આવા વર્ષોમાં ૨૮ ગણવા.

ચોરસ માપ.

૧૨×૧૨ = ૧૪૪ ચો. ઈં = ૧ ચો. ફૂટ   ૧/૧૬ ગુંઠો=૧ આનો
૩× ૩ = ૯ ચો. ફૂટ = ૧ ચો. વાર   ૧।।। વીઘાં=૧ એકર
૧૧×૧૧ = ૧૨૧ ચો. વાર= ૧ ગુંઠો   (ગુજરાતમાં)
૪૦ ગુંઠા = ૧ એકર   ૨૨×૨૨=૪૮૪ ચો. વાર
૬૪૦ એકર = ૧ ચો. માઇલ.   = ૧ ચો. સાંકળ
૧૦ ચો. સાંકળ=૧ એકર

ઘનમાપ.

૧૨ × ૧૨ × ૧૨ = ૧૭૨૮ ઘ. ઇંચ = ૧ ઘ. ફૂટ
૩ × ૩ × ૩ = ૨૭ ઘ. ફૂટ = ૧ ઘ. વાર
૧૦૦ ઘ. ફૂટ = ૧ બ્રાસ.

જુદાં જુદાં તોલની સરખામણી

૧ મુંબઇનો શેર =૨૮ રૂ ભાર	૧ આઉંસ ટ્રોય = ૪૮૦ ગ્રેન
૧ ,, દૂધ માપવાનોશેર=૫૬ રૂ.ભાર	૧ અધોળ દેશી = ૪૫૦ ,,
૧ સુરતી શેર =૩૭॥રૂ.ભાર	૧ પાઉન્ડ(રતલ)= ૭૦૦૦ ,,
૧ કાચો શેર =૪૦ રૂ.ભાર	૧ શેર (કાચો) = ૭૨૦૦ ,,
૧ પાકો બંગાળી શેર =૮૦ રૂ.ભાર	૧ પાઉન્ડ ટ્રોય = ૫૭૬૦ ,,

૧ આઉંસ એવોર્ડુપોઇસ=૪૩૭॥ ગ્રેન*

સિક્કાનાં તોલ

૧ રૂપીઓ = ૧૮૦ ગ્રેન	૧ એવડીયો પૈસો (ઢબુ)=૨૦૦ ગ્રેન
૧ અરધો = ૯૦ ગ્રેન	૧ જુનો પૈસો =૧૦૦ ગ્રેન
૧ પાવલી(રૂપાની)= ૪૫ ગ્રેન	૧ ,, અધેલો = ૫૦ ગ્રેન
૧ બે આની = ૨૨॥ ગ્રેન	૧ ,, પાઈ = ૩૩૧/૩ ગ્રેન
૧ નિક્કલનીપાવલી= ૧૦૫ ગ્રેન	૧ નવો પૈસો = ૭૫ ગ્રેન
૧ ,, બેઆની= ૯૦ ગ્રેન	૧ ,, અધેલો = ૩૭૧/૨ ગ્રેન
૧ ,, આની = ૬૦ ગ્રેન	૧ ,, પાઈ = ૨૫ ગ્રેન

* ગ્રેન એટલે દાણો તેનું વજન લગભગ અરધી રતિ જેટલું થાય.

મુંબઇ વિભાગ માટેનાં ખાસ કોષ્ટકો

તોલ (પાકું)

૫ રૂ. ભાર	= ૧ છટાંક	૫ શેર	= ૧ પાંચશેરી
૨ છટાંક	= ૧ આધપાવ	૨ પાંચશેરી	= ૧ ધડો
૨ આધપાવ	= ૧ પાવશેર	૪ ધડા	= ૧ મણ (પાકો)
૨ પાવશેર	= ૧અચ્છેર(આધશેર)	૨૦ મણ	= ૧ ખાંડી (પાકી)
૨ અચ્છેર	= ૧ શેર (પાકો)		

સોનું રૂપું

૮ ગુંજા	= ૧ માસો
૧૨ માસા	= ૧ તોલો
૨૮ તોલા	= ૧ શેર

મુંબઇનો.

સોનું તોલવાનું અંગ્રેજી માપ.

૨૪ ગ્રેન	= ૧ પેનીવેટ
૨૦ પેનીવેટ	= ૧ આઉંસ
૧૨ ઓઉંસ	= ૧ પાઇન્ડ (ટ્રોય)
૧ પાઉન્ડટ્રોય	= ૫૭૬૦ ગ્રેન
	= ૩૨ રૂ. ભાર

ભરતનું માપ

૪ ચીપટી	= ૧ પાવશેર
૪ પાવશેર	= ૧ શેર
૪ શેર	= ૧ પાયલી (પાલી)
૧૨ કે ૧૬ પાલી	= ૧ મણ (ફરો)
૨ રતલ	= ૧ શેર

ચો. માપ.

૩૪$\frac{૧}{૧૬}$ ચો. હાથ	= ૧ ચો. કાઠી
૨૦ કાઠી	= ૧ (વસો)
૨૦ વસા	= ૧ વીઘો
૧ વીઘો	= ૩૪$\frac{૧}{૧૬}$ ગુંઠા
૧ ચો. સાંકળ	= ૨૨×૨૨વાર
૧૦ ચો. સાંકળ	= ૧ એકર

દેશી માપ.

૨ આંગળ	= ૧ તસુ (દેશી)	૧૨ તસુ	= ૧ હાથ
૭૦ તસુ	= ૧ કાઠી	૫$\frac{૫}{૬}$ હાથ	= ૧ કાઠી
૧ તસુ	= ૧$\frac{૧૩}{૨૦}$ ઇંચ	૧ હાથ	= ૧૯$\frac{૪}{૫}$ ઇંચ

પ્રકરણ ૨૬ મું. સંખ્યાઓના પ્રકાર.

(૧-૨-૩-૪) વિભાજ્ય અને અવિભાજ્ય સંખ્યાઓ, અવયવો, અવયવી અને લઘુતમ સાધારણ અવયવી.

મનોયત્ન.

(૧) ૫૦ સુધીમાં એકી સંખ્યા આવતી હોય તે લખો.

(૨) ૪૦ થી ૬૦ સુધીમાંની એકી સંખ્યા લખો,

(૩) ૩૪, ૩૧, ૫૬, ૫૩, ૭૮, ૧૨૨, ૩૩૪, ૪૩૫, માંથી જે સંખ્યાને ૨ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય તે સંખ્યાઓ લખો.

(૪) ૩ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય એવી સંખ્યાઓ ૫૦ સુધીમાં કયી કયી આવે ?

(૫) ૩૩, ૩૫, ૪૫, ૫૮, ૬૬, ૭૮, ૯૬, ૮૭, ૫૭૬, ૨૧૬ અને ૧૧૫, માંથી કયી કયી સંખ્યાને ૩ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય?

(૬) ૧૦૩ ૧૭૫, ૨૬૦, ૩૭૫, ૪૭૮, ૭૪૦ માંથી કયી કયી સંખ્યાને ૫ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય ?

(૭) ૨૨૫ થી શરૂ કરી ૫ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય એવી પાંચ સંખ્યાઓ લખો.

(૮) ૫૦ સુધીની અવિભાજ્ય સંખ્યાઓ લખો

(૯) ૮, ૧૫, ૧૬ અને ૨૦ ના બે બે અવયવો પાડો.

(૧૦) ૮, ૧૨, ૧૦, ૧૪, ૩૦, ૪૦ અને ૬૦ના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો.

(૧૧) ૨ ના ૪૦ સુધીમાં કયા કયા અવયવી આવે ?

(૧૨) ૩ ના ૫૦ ,, ,, ,, ,,

(૧૩) ૪ ના ૪૦ ,, ,, ,, ,,

(૧૪) ૫ ના ૫૦ ,, ,, ,, ,,

(૧૫) ૨ અને ૩ ના ૧૨ સુધીના અવયવી લખો. તેમાંથી બંનેમાં આવતા અવયવી કયા છે ?

(૧૬) ૩ ને ૪ ના ૪૦ સુધીના અવયવીમાં કયા બંનેમાં આવે છે ?

(૧૭) ૫ ને ૮ ના ૧૦૦ સુધીના અવયવીઓમાં કયા કયા સાધારણ છે ?

(૧૮) ૫ ને ૧૧ ના બે સાધારણ અવયવી લખો.

(૧૯) ૨, ૩. ૪, ના ૩ સાધારણ અવયવી લખો તેમાં સૌથી નાનો કયો ?

(૨૦) ૩, ૪, ૫ નો લઘુતમ સાધારણ અવયવી લખો.
(૨૧) ૪, ૫, ૬ ,, ,, ,, ,, ,,
(૨૨) ૨, ૬, ૩ ,, ,, ,, ,, ,,
(૨૩) ૫, ૪, ૬, ,, ,, ,, ,, ,,
(૨૪) ૨, ૩, ૪, ૫, ,, ,, ,, ,,
(૨૫) ૨, ૫, ૬, ૮ ,, ,, ,, ,,
(૨૬) ૩, ૫, ૧૨, ૧૬ ,, ,, ,, ,,

(૨૭) મારી પાસે છૂટા પૈસા, આનીઓ અને બેઆનીઓ છે તો તે દરેકથી કઇ નાનામાં નાની રકમ આપી શકાય?

(૨૮) ૩ શેર માઇ શકે એવી, ૪ શેર માઇ શકે એવી અને ૫ શેર માઇ શકે એવી પવાલીઓ છે, તો ઓછામાં ઓછું કેટલું દૂધ હોય તો દરેક જાતની પવાલી વડે ભરી શકાય?

(૨૯) ઓછામાં ઓછા કેટલાક છોકરાઓ હોય તો ૧૦, ૬, અથવા ૫ છોકરાઓની ટુકડીઓમાં ગોઠવી શકાય?

(૩૦) ૨૦, ૨૪ અથવા ૩૦ કેરીની સરખી ઢગલીઓ કરવાને ઓછામાં ઓછી કેટલી કેરી જોઇએ?

(૩૧) પાઈઓ, પૈસા, આનીઓ, બેઆનીઓ અથવા ઢબ્બુ, એ દરેકથી કઇ નાનામાં નાની રકમ આપી શકાય?

(૩૨) ૬ ઇંચ, ૧ વાર, અથવા ૧ ગજની લાકડીઓ હોય તો દરેક વડે ઓછામાં ઓછું કેટલું કપડું માપી શકાય?

નીચેની સંખ્યાઓના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો.

(૩૩) ૧૨	(૩૭) ૬૦	(૪૧) ૧૨૦	(૪૫) ૩૪૦	(૪૯) ૫૨૦
(૩૪) ૧૬	(૩૮) ૮૦	(૪૨) ૧૩૫	(૪૬) ૨૨૫	(૫૦) ૩૪૯૫
(૩૫) ૧૫	(૩૯) ૧૦૦	(૪૩) ૧૪૮	(૪૭) ૩૩૫	(૫૧) ૫૭૩૮
(૩૬) ૩૦	(૪૦) ૧૧૨	(૪૪) ૨૨૪	(૪૮) ૪૦૦	(૫૨) ૨૩૩૪

(૫૩) ૧૬ ને ૨૦ (૫૪) ૨૪ ને ૩૬ (૫૫) ૫૬ ને ૧૨૦

નીચેની સંખ્યાઓના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો અને તેમાંથી સાધારણ અવયવ શોધો.

(૫૬) ૩૪ ને ૪૮ (૫૭) ૧૨૫ ને ૧૨૦ (૫૮) ૨૪૦ ને ૩૧૦

નીચેની સંખ્યાઓના ત્રણ ત્રણ અવયવી કહો.

(૫૯) ૩, ૨, (૬૦) ૪, ૫ (૬૧) ૬, ૭ (૬૨) ૨, ૩, ૪, (૬૩) ૫, ૧૫, ૩

નીચેની સંખ્યાઓના લઘુતમ સાધારણ અવયવી કહો

(૬૪) ૨, ૩, ૫ (૬૫) ૪, ૮, ૧૨ (૬૬) ૬, ૧૨, ૩ (૬૭) ૭, ૪૨
(૬૮) ૩, ૮, ૧૦ (૬૯) ૫, ૭ (૭૦) ૧૬, ૬૪, ૫ (૭૧) ૯, ૧૨, ૧૫
(૭૨) ૫૨, ૬૫ (૭૩) ૪, ૮, ૧૬ (૭૪) ૧૨, ૧૫, ૨૪
(૭૫) ૩, ૯, ૧૨ (૭૬) ૧૫, ૨૫, ૩૫ (૭૭) ૪૦, ૫૦ ૬૦.

પ્રકરણ ૨૭ મું

ગણિતનું કામ સહેલું કરવાની યુક્તિઓ,

૨૫ વડે ગુણવા. મનોયત્ન.

મોંઅથી ગુણાકાર કરી જવાબ માંડો.

(૧) ૨૪ × ૨૫ (૨) ૨૮૪ × ૨૫ (૩) ૪૩૨ × ૨૫
(૪) ૪૮ × ૨૫ (૫) ૩૬ × ૨૫૦ (૬) ૩૭ × ૨૫૦

ગુણીને કહો.

(૭) ૫૯ × ૨૫ (૮) ૫૪૭ × ૨૫ (૯) ૩૯ × ૨૫

૧૨૫ વડે ગુણવા.

(૧૦) ૧૪ × ૧૨૫ (૧૧) ૫૬ × ૧૨૫ (૧૨) ૬૩ × ૧૨૫
(૧૩) ૧૩૮ × ૧૨૫ (૧૪) ૧૫૬ × ૧૨૫ (૧૫) ૧૨૦ × ૧૨૫

૫૧ વડે ગુણવા:—

(૧૬) ૨૭ × ૫૧ (૧૭) ૪૬ × ૫૧ (૧૮) ૫૬ × ૫૧
(૧૯) ૧૧૮ × ૫૧ (૨૦) ૨૨૫ × ૫૧ (૨૧) ૩૩૮ × ૫૧

૪૯ વડે ગુણવા:—

(૨૨) ૩૭ × ૪૯ (૨૩) ૫૬ × ૪૯ (૨૪) ૬૮ × ૪૯
(૨૫) ૧૨૮ × ૪૯ (૨૬) ૩૨૭ × ૪૯ (૨૭) ૧૭૫ × ૪૯

૯૯ વડે ગુણવા:—

(૨૮) ૩૬ × ૯૯ (૨૯) ૪૫ × ૯૯ (૩૦) ૭૬ × ૯૯
(૩૧) ૧૧૫ × ૯૯ (૩૨) ૨૪૮ × ૯૯ (૩૩) ૩૧૫ × ૯૯

૩૫, ૪૫, જેવી રકમે ગુણવા.

દા. ૨૬ × ૩૫ દા. ૨૮ × ૪૫

૨૫ વડે ભાગવાઃ—

(૩૪) ૨૨૫ માં ૨૫ કેટલીવાર છે?

(૩૫) ૫૭૫ ÷ ૨૫ (૩૬) ૧૧૧૫ ÷ ૨૫ (૩૭) ૨૫૦ ÷ ૨૫

૧૨૫ વડે ભાગવાઃ—

(૩૮) ૩૩૭૫ ÷ ૧૨૫ (૩૯) ૨૮૭૫ ÷ ૧૨૫ (૪૦) ૪૬૭૫ ÷ ૧૨૫

(૪૧) ૧૨૬ × ૨૫ (૪૨) ૪૨૩ × ૨૫ (૪૩) ૯૯ × ૨૨૮

(૪૪) ૫૪ × ૧૨૫ (૪૫ ૫૮ × ૪૫ (૪૬) ૧૨૪ × ૩૫

(૪૭) ૩૨૮ + ૩૨૮ + ૩૨૮ + ૩૨૯

(૪૮) ૫૭૫૭ ÷ ૫૭ (૪૯) ૫૨૦૫૨ ÷ ૨૬

સગવડ પડે બે અંકના સામટા ગુણાકારઃ—

(૫૦) ૪૫૬૭ × ૨૪૫ (૫૧) ૨૪૬૫ × ૨૫૬

(૫૨) ૧૦૩૪ × ૪૩૨ (૫૩) ૪૬૮૨ ÷ ૨૫

પ્રકરણ ૨૮ મું. અપૂર્ણાંક.

(૧) પુનરાવર્તન મનોયત્ન.

(૧) $\frac{૫}{૪}$, $\frac{૭}{૨}$, $\frac{૯}{૬}$, $\frac{૧૧}{૫}$, $\frac{૬૦}{૮}$, $\frac{૩૫}{૪}$, $\frac{૯૫}{૧૬}$ એ અપૂર્ણાંકમાંથી પુરા અંક જુદા પાડો.

(૨) ૩$\frac{૧}{૨}$, ૫$\frac{૧}{૪}$, ૭$\frac{૧}{૨}$, ૩$\frac{૯}{૧૫}$, ૨$\frac{૩}{૬}$, ૪$\frac{૧}{૫}$, એ સંખ્યાઓને અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકમાં લખો.

નીચેના હિસાબોમાં અપૂર્ણાંકોને ટુંકામાં ટુંકા રૂપમાં લખો.

(૩) $\frac{૨}{૧૬}$, $\frac{૩}{૧૫}$, $\frac{૯}{૧૨}$, (૪) $\frac{૯}{૧૫}$, $\frac{૮}{૨૦}$, $\frac{૧૫}{૫}$

(૫) $\frac{૭}{૨૧}$, $\frac{૧૫}{૨૫}$, $\frac{૧૦}{૧૬}$, (૬) $\frac{૧૫}{૨૦}$, $\frac{૧૮}{૧૬}$, $\frac{૧૨૫}{૬૨૫}$

નીચેની રકમોના સરવાળા કરો.

(૭) $\frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૩} + \frac{૫}{૬}$ (૮) $\frac{૫}{૬} + \frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૪}$

નીચેની રકમોની બાદબાકી કરો.

(૯) $\frac{૫}{૧૦} - \frac{૩}{૧૦}$ (૧૦) $\frac{૩}{૫} - \frac{૪}{૧૦}$ (૧૧) $\frac{૧૩}{૧૬} - \frac{૩}{૪}$

(૧૨) $\frac{૨}{૩} - * = \frac{૨}{૫}$. ખાલી જગા પૂરો.

(૧૩) મારી પાસે $\frac{૩}{૪}$ રૂ. હતા, તેમાંથી થોડા પૈસાની પેન્સીલો ખરીદી અને $\frac{૩}{૧૬}$ રૂ, બાકી રહ્યા, તો મેં પેન્સીલ કેટલાની ખરીદી?

(૨) અપૂર્ણાંકની સરખામણી.

નીચેના અપૂર્ણાંકોના છેદ સરખા કરીને ઉતરતા ક્રમમાં ગોઠવો.

(૧૪) $\frac{૪}{૫}$, $\frac{૧}{૬}$, $\frac{૨}{૯}$ (૧૫) $\frac{૫}{૧૨}$, $\frac{૪}{૯}$, $\frac{૩}{૮}$ (૧૬) $\frac{૧}{૩}$, $\frac{૪}{૯}$, $\frac{૫}{૬}$

નીચેના અપૂર્ણાંકોના છેદ સરખા કરીને ચઢતા ક્રમમાં ગોઠવો.

(૧૭) $\frac{૩}{૮}$, $\frac{૧}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૫}{૬}$ (૧૮) $\frac{૫}{૧૬}$, $\frac{૩}{૮}$, $\frac{૧૧}{૬૪}$ (૧૯) $\frac{૧૧}{૧૬}$, $\frac{૭}{૮}$, $\frac{૧}{૨}$ (૨૦) $\frac{૨}{૩}$, $\frac{૫}{૬}$, $\frac{૧૭}{૧૮}$

(૩) અપૂર્ણાંકના સરવાળા. મોંએથી ગણો.

(૨૧) ૨ + $\frac{૧}{૫}$ (૨૨) ૩$\frac{૧}{૨}$ + ૪ (૨૩) $\frac{૧}{૭}$ + ૩$\frac{૨}{૭}$ (૨૪) $\frac{૧}{૬}$ + ૪

(૨૫) $\frac{૫}{૬}$ + $\frac{૨}{૬}$, (૨૬) $\frac{૯}{૧૬}$ + $\frac{૩}{૧૬}$ (૨૭) ૫ + $\frac{૧}{૩}$

જવાબ ગણી કાઢો:—

(૨૮) $\frac{૧}{૫}$ + $\frac{૧}{૭}$ (૨૯) $\frac{૩}{૪}$ + $\frac{૧}{૩}$ + $\frac{૧}{૬}$ (૩૦) $\frac{૨}{૫}$ + $\frac{૨}{૩}$ + $\frac{૭}{૧૫}$

(૩૧) $\frac{૫}{૬}$ + $\frac{૧}{૨}$ + $\frac{૩}{૧૨}$ (૩૨) $\frac{૧}{૭}$ + $\frac{૧૩}{૧૪}$ + $\frac{૫}{૨૮}$

(૩૩) $\frac{૩}{૮}$ + $\frac{૫}{૧૬}$ + $\frac{૧૩}{૨૪}$ (૩૪) $\frac{૩}{૪}$ + $\frac{૫}{૧૨}$ + $\frac{૩}{૪૮}$ + $\frac{૧૧૫}{૨૫૬}$

(૩૫) ૩$\frac{૩}{૪}$ + ૨$\frac{૧}{૫}$ + ૪$\frac{૧}{૬}$ (૩૬) ૫$\frac{૧}{૩}$ + ૭$\frac{૨}{૫}$ + $\frac{૧}{૧૫}$

(૩૭) ૪$\frac{૧}{૨}$ + ૧$\frac{૫}{૮}$ + ૨$\frac{૩}{૧૬}$ (૩૮) ૩$\frac{૧}{૫}$ + ૨$\frac{૬}{૯}$ + ૪$\frac{૭}{૮}$

(૩૯) રૂ. ૫–૮–૪$\frac{૧}{૩}$ + રૂ. ૨–૪–૭$\frac{૧}{૪}$

(૪૦) $\frac{૫}{૩}$ + $\frac{૧૭}{૮}$ + $\frac{૨૫}{૪}$ + $\frac{૨૭}{૬}$ (૪૧) $\frac{૭}{૨}$ + $\frac{૧૫}{૬}$ + $\frac{૨૭}{૧૮}$

(૪૨) $\frac{૮}{૧૭}$ + $\frac{૩}{૩૪}$ + $\frac{૧૫}{૨૧}$

(૪૩) ૮ મણ ૫$\frac{૩}{૫}$ શેર + ૭ મણ ૯$\frac{૫}{૮}$ શેર + ૧૧૭ મણ ૧૫$\frac{૩}{૪}$ શેર.

(૪) અપૂર્ણાંકની બાદબાકી. મોંએથી ગણો.

(૪૪) ૧ − $\frac{૧}{૪}$ (૪૫) ૧ − $\frac{૨}{૫}$ (૪૬) ૨$\frac{૩}{૫}$ − ૧ (૪૭) $\frac{૫}{૬}$ − $\frac{૧}{૬}$

(૪૮) ૩$\frac{૫}{૮}$ − $\frac{૩}{૮}$ (૪૯) ૧ − $\frac{૧૩}{૧૫}$ (૫૦) ૨$\frac{૩}{૪}$ − ૧$\frac{૧}{૨}$

(૫૧) ૭$\frac{૫}{૯}$ − ૪$\frac{૭}{૯}$.

---

(૫૨) $\frac{૫}{૮}$ − $\frac{૧}{૫}$ (૫૩) $\frac{૫}{૬}$ − $\frac{૧}{૧૨}$ (૫૪) ૪$\frac{૩}{૪}$ − ૨$\frac{૧}{૨}$

(૫૫) ૮$\frac{૭}{૫}$ − ૬$\frac{૧}{૫}$ (૫૬) $\frac{૭}{૧૨}$ − $\frac{૩}{૧૬}$ (૫૭) ૪$\frac{૧}{૩}$ − ૩$\frac{૫}{૮}$

(૫૮) ૧૫$\frac{૭}{૮}$ − ૮$\frac{૪}{૫}$ (૫૯) ૭$\frac{૫}{૧૦}$ − ૩$\frac{૧}{૪}$ (૬૦) ૮$\frac{૨}{૩}$ − $\frac{૫}{૧૬}$

(૬૧) ૪$\frac{૫}{૮}$ − $\frac{૩૬}{૧૨}$ (૬૨) ૫$\frac{૩}{૧૦}$ − $\frac{૬૦}{૧૬}$ (૬૩) ૧૫$\frac{૨}{૩}$ − $\frac{૪૦}{૧૨}$

(૬૪) ૧૧૭$\frac{૧}{૫}$ − ૧૦૮$\frac{૧}{૧૦}$ (૬૫) ૧૨૬$\frac{૫}{૮}$ − ૧૦૯$\frac{૩}{૪}$

(૬૬) $૨ + \frac{૧}{૪} - \frac{૫}{૮}$ (૬૭) $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૮} - \frac{૫}{૬}$

(૬૮) $૧\frac{૫}{૮} + ૨\frac{૧}{૩} - ૩\frac{૧}{૪}$ (૬૯) $\frac{૩}{૪} - \frac{૭}{૧૬} + \frac{૫}{૮}$

(૭૦) $૪\frac{૩}{૪} - ૫\frac{૧}{૨} + ૮\frac{૫}{૬} + ૧૫\frac{૧}{૮}$ (૭૧) $૮\frac{૧}{૫} + ૭\frac{૩}{૮} - ૧\frac{૨}{૫} - ૪\frac{૧}{૧૨}$

(૭૨) મગન પાસે રૂ. $૫\frac{૧}{૮}$, છગન પાસે રૂ. $૪\frac{૩}{૪}$ અને કાન્તિપાસે $૪\frac{૧}{૩}$ હતા. તો ત્રણે પાસે બધા મળીને કેટલા રૂપીઆ થાય? જો મગન રૂ. $\frac{૧}{૩}$ ખર્ચી નાખે તો તેની પાસે શું રહે ?

(૭૩) એક ખેડુતને એક ખેતરમાંથી $૧૧૫\frac{૭}{૧૬}$ મણ, બીજામાંથી $૫૮\frac{૩}{૫}$ મણ અને ત્રીજામાંથી $૭૮\frac{૩}{૧૦}$ મણ અનાજ પાકયું. તેમાંથી તેણે $૮૫\frac{૫}{૮}$ મણ અનાજ વેચી દીધું, તો તેને ઘેર બાકી અનાજ કેટલું રહ્યું ?

પ્રકરણ ૨૯ મું.

(૧)'ના' ના ચિહ્નવાળા ગુણાકાર. અને અપૂર્ણાંકના ભાગાકાર.

મનોયત્ન.

(૧) રૂ.૩ ના $\frac{૫}{૨}$ (૨)૫ ઈંચ ના $\frac{૧}{૩}$ (૩)૧૫ મણ ના $\frac{૩}{૪}$ (૪) $\frac{૫}{૬}$ ના ૪

(૫) $\frac{૩}{૪}$ ના ૫ (૫) $\frac{૨}{૩}$ ના ૧૨ (૭) $\frac{૭}{૧૦}$ ના ૩ (૮) $\frac{૫}{૮} \times ૨$

(૯) $\frac{૧૫}{૧૬} \times ૫$ (૧૦) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૨}{૫}$ (૧૧) $\frac{૧}{૪}$ ના $\frac{૩}{૫}$ (૧૨) $\frac{૫}{૯}$ ના $\frac{૩}{૪}$

છેદ ઉડાડી ગુણાકાર કરો:—

(૧૩) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૪}{૫}$ (૧૪) $\frac{૫}{૮} \times \frac{૪}{૬}$ (૧૫) $\frac{૪}{૫} \times \frac{૧૦}{૧૩}$

(૧૬) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૧}{૧૫}$ (૧૭) $\frac{૩}{૫} \times \frac{૨}{૯}$ (૧૭) $\frac{૭}{૮} \times \frac{૪}{૧૪}$

(૧૯) $\frac{૭}{૮} \times ૧\frac{૨}{૫}$ (૨૦) $૩\frac{૧}{૨} \times \frac{૬}{૯}$ (૨૧) $\frac{૬}{૭} \times ૨\frac{૧}{૩}$

(૨૨) $\frac{૩}{૪} \times ૧\frac{૧}{૩}$ (૨૩) $\frac{૫}{૬}$ ના $\frac{૩}{૧૦}$

---

(૨૪) $\frac{૨}{૯} \times \frac{૫}{૮} \times \frac{૩}{૧૦}$ (૨૫) $\frac{૪}{૭}$ ના $૨\frac{૪}{૫}$ ના $૧\frac{૭}{૮}$

(૨૬) $૮\frac{૧}{૨} \times ૧\frac{૨}{૩} \times ૨\frac{૨}{૫}$ (૨૭) $\frac{૩}{૮} \times ૨\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૧૧}$ ના $૧૦\frac{૨}{૩}$

(૨) વિવિધ પરિમાણના અપૂર્ણાંકની કિંમત કાઢવી.

(૨૮) ૩ રૂ. ના $\frac{૫}{૧૬}$ (૨૯) ૩ રૂ. ના $\frac{૧}{૪}$ (૩૦) $\frac{૭}{૪૮}$ રૂ.

(૩૧) $\frac{૩}{૫}$ ખાં. (૩૨) $\frac{૨}{૫}$ મણ (૩૩) $\frac{૫}{૧૨}$ ફૂટ ના $\frac{૧}{૪}$

પ્રકરણ ૩૦ મું. અપૂર્ણાંક–ભાગાકાર.

મનોયત્ન.

(૧) $\frac{૩}{૪} \div \frac{૩}{૫}$ (૨) $\frac{૫}{૮} \div \frac{૩}{૪}$ (૩) $૧\frac{૧}{૩} \div \frac{૬}{૩}$
(૪) $૨\frac{૧}{૪} \div \frac{૧}{૪}$ (૫) $૨\frac{૫}{૮} \div ૩\frac{૧}{૨}$ (૬) $\frac{૮}{૧૫} \div \frac{૪}{૫}$
(૭) $૬\frac{૭}{૮}$ રૂ. માં $૧\frac{૩}{૮}$ રૂ. કેટલીવાર છે?
(૮) $૨૭\frac{૧}{૨}$ રૂ. માંથી દરેકને $૨\frac{૩}{૪}$ રૂ. આપીએ તો કેટલાને અપાય?
(૯) $૧૧\frac{૧}{૪}$ એકર જમીનમાંથી $૧\frac{૧}{૪}$ એકર જમીન એક ખેડુતને આપીએ તો કેટલા ખેડુતને અપાય?
(૧૦) $\frac{૫}{૮} \div ૫$ (૧૧) $૧\frac{૧}{૩} \div ૬$ (૧૨) $૫\frac{૧}{૪} \div ૭$
(૧૩) $\frac{૧૬}{૫} \div ૪$ (૧૪) $૪\frac{૩}{૮} \div ૭$ (૧૫) $૬\frac{૧}{૯} \div ૧૧$
(૧૬) ૨ આના ૧ રૂ. નો કયો અપૂર્ણાંક?
(૧૭) ૩ પાઇ ૧ આનાનો ,, ,,
(૧૮) ૪ પાઇ ૧ આનાનો ,, ,,
(૧૯) $૨\frac{૧}{૩} \div ૩$ (૨૦) $૫\frac{૪}{૯} \div ૯$ (૨૧) $૫\frac{૨}{૩} \div ૪$ (૨૨) $૮\frac{૧}{૩} \div \frac{૧}{૫}$
(૨૩) $\frac{૧}{૧૫} \div \frac{૧}{૫}$ (૨૪) $\frac{૧૭}{૧૦} \div \frac{૧}{૧૦}$ (૨૫) $૨\frac{૭}{૧૦} \div \frac{૩}{૧૦}$
(૨૬) ૧૦ આના ૮ પાઇને રૂપીઆના અપૂર્ણાંકમાં લખો.
(૨૭) ૫ રૂ. ૧૨ આ. ૪ ,, ,, ,, ,,
(૨૮) ૧૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ ,, ,, ,, ,,
(૨૯) $૫\frac{૩}{૮}$ રૂ. ના રૂપીઆ, આના પાઈ લખો.
(૩૦) $૫\frac{૭}{૮}$ મણને મણ, શેરમાં લખો.
(૩૧) ૨ ખાંડી ૫ મણ, ૮ શેરને ખાંડીના અપૂર્ણાંકમાં લખો.
(૩૨) ૧ રૂ. ૫ આ. ૪ પા.ના $\frac{૧}{૩}$ (૩૩) ૧૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પા. ના $\frac{૨}{૩}$
(૩૪) ૨૧ રૂ. ૮ આ. ૬ પા. $\div \frac{૩}{૪}$ (૩૫) ૫ રૂ. ના $\frac{૨}{૫}$ – ૧૦ આ. ના $\frac{૧}{૫}$
(૩૬) ૭ રૂ. ૪ આ. ÷ ૨ આના
(૩૭) $\frac{૩}{૮}$ રૂ. ના $\frac{૩}{૫}$ + $\frac{૫}{૬}$ આના ના $\frac{૩}{૪}$

(૩૮) ૪ ૧/૭ વાર લાંબી દોરીમાંથી ૩/૪ વાર જેવડા કેટલા કડકા થાય અને કેટલા વાર વધે ?

(૩૯) એક પ્યાલામાં ૩/૪ શેર દૂધ માય છે. ૩/૪ પ્યાલો દૂધથી ભર્યો તો તેમાં દૂધ કેટલું ?

(૪૦) એક પરીક્ષામાં ૧૦/૧૨ છોકરાઓ પાસ થયા અને પાસ થયેલા છોકરાના ૩/૪ ભાગને ઇનામ મળ્યું, તો આખા વર્ગના કેટલામા ભાગના છોકરાને ઇનામ મળ્યાં ? કુલ ૨૪ છોકરા હોય તો ઇનામ કેટલાને મળ્યાં ?

(૪૧) મારી પાસે ૩ ૩/૪ શેર ચા હતી, તેનો ૪/૫ ભાગ વાપર્યો તો બાકી ચા કેટલી રહી ?

(૪૨) કલાકે ૩ ૧/૨ માઇલ પ્રમાણે ચાલતાં એક માણસ ૨ ૩/૪ કલાકમાં કેટલા માઇલ ચાલે ?

(૪૩) ૨ ૫/૭ ÷ ૪ (૪૪) ૩ ૩/૫ ÷ ૪ ૧/૨ (૪૫) ૧/૬ ÷ ૨ ૧/૧૨

(૪૬) ૩૦ ફૂટ લંબાઇના પાટીઆમાંથી ૨ ફૂટ ૩ ઇંચ જેવડા કેટલા કડકા કાપી શકાય અને બાકી કેટલા ઇંચ રહે ?

પ્રકરણ ૩૧ મું.

પ્રમાણ (સાદું)

મોંએથી ગણોઃ-

(૧) ૪ ફાનસના ૫ રૂપીઆ બેસે તો ૧ ફાનસનું શું ? ૬ ફાનસનું શું ? ૧૫ ફાનસનું શું ?

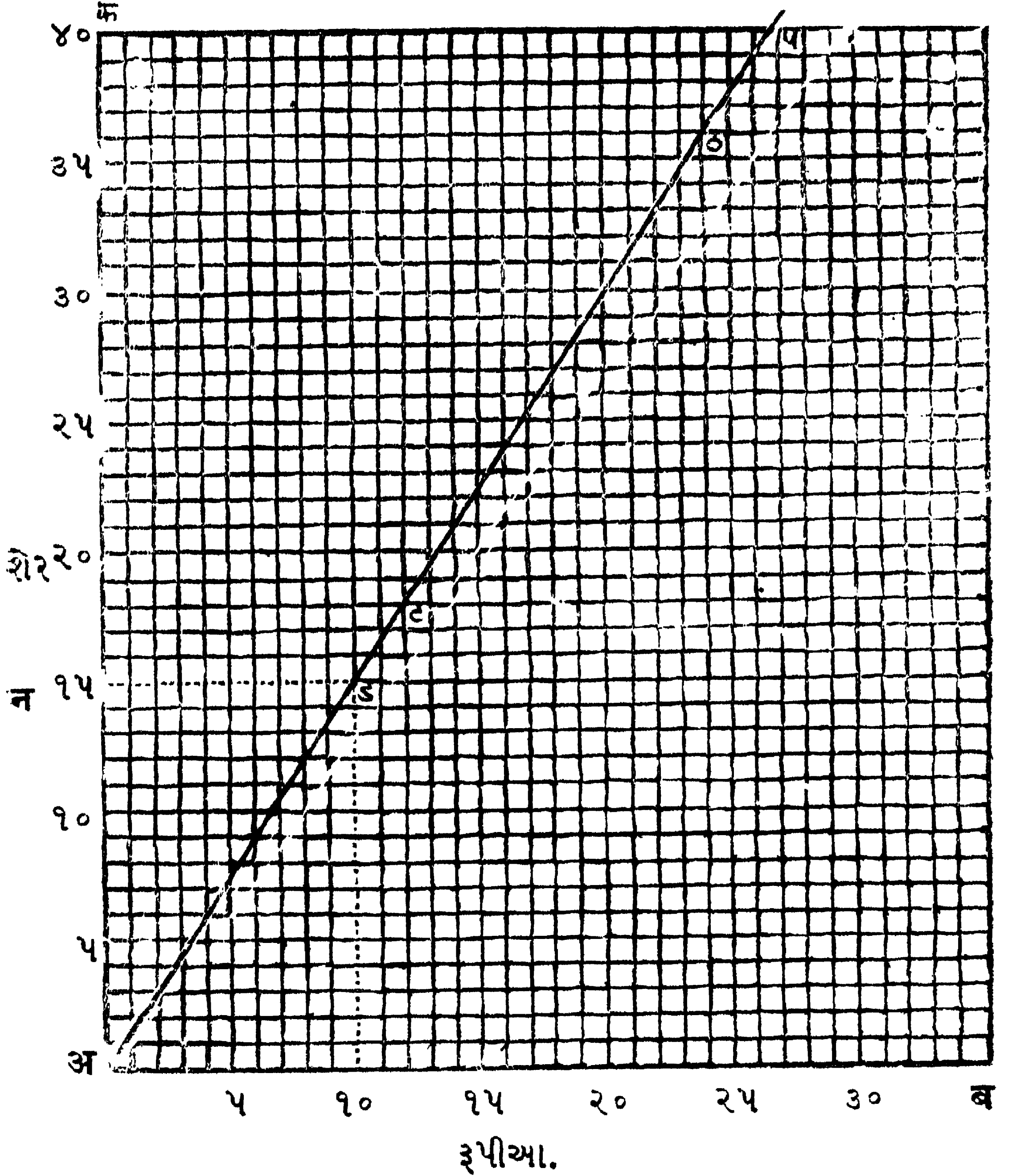
(૨) ૬ ચોપડીના ૨ રૂપીઆ બેસે તો ૧ ચોપડીનું શું ? ૮ ચોપડીનું શું ? ૪ ચોપડીનું શું ?

(૩) ૧ રૂપીઆની ૮ શેર ખાંડ મળે તો ૧ શેરનું શું ? ૫ શેરનું શું ? ૧૫ શેરનું શું ?

(૪) ૧ ઘા કાગળના ૫ આના બેસે તો ૧૮ કાગળનું શું બેસે ?

આકૃતિ દોરી દાખલા ગણવાની રીત.

ધારો કે ૧૫ શેર ઘીના ૧૦ રૂપીઆ બેસે છે, તો ઘી અને રૂપીઆનો સબંધ બતાવે તેવી આકૃતિ નીચે મુજબ દોરાય.

રૂપીઆ.

આકૃતિ ઉપરથી અને પછી ગણીને જવાબ કાઢો.

(૫) ૨૨ રૂ. નું ઘી કેટલું મળે? ૨૮ રૂપીઆનું કેટલું? ૨૫ રૂપીઆનું?

નીચેના હિસાબો ગણીને જવાબ કાઢો:—

(૬) ૦ા મણ ૪ શેરનું શું બેસે ? ૦ાા મણ ૯ શેરનું શું ? ૧૮ શેરનું શું ?

(૭) ૧૬ મજુરને દરરોજ ૪ રૂ. ૪ આ. આપવા પડે તો ૧૦૫ મજુરને શું આપવું પડે ?

(૮) ૫ ફૂટ ૩ ઇંચ ઉંચા થાંભલાનો પડછાયો ૬ ફૂટ પડે છે. તેજ વખતે પાસે આવેલા ઝાડનો પડછાયો ૩૦ ફૂટ થયો તો ઝાડની ઉંચાઇ કેટલી ?

(૯) ૧ મણ દૂધના દૂધપાકમાં ૬ શેર ખાંડ નાંખવી પડે તો ૨૫ શેર દૂધના દૂધપાકમાં કેટલી નાંખવી પડે ?

(૧૦) ૧૬ વાર ખાદીના તાકાની કિંમત ૮ાા રૂ. પડે તો ૫ વાર ખાદીનું શું બેસે ?

(૧૧) જો ૪વાર ગરમ કાપડની કિંમત ૯ રૂ બેસે, તો ૭વારનું શું પડે ?

(૧૨) જો ૪ વાર ગરમ કાપડની કિંમત ૯ રૂ. બેસે તો ૨૬ રૂ. નું કેટલું કાપડ મળે ?

(૧૩) ૩૨ાા મણ કપાસીઆની કિંમત રૂ. ૫૮–૮ બેસે તો ૫ ખાંડી ૧૭ મણ ૨૦ શેરની કિંમત કેટલી ?

(૧૪) ૧૦૦ રતલ દોરડાની કિંમત રૂ. ૧૨–૮–૦ બેસે તો ૧ હંડ્રવેટ દોરડાનું શું બેસે ?

(૧૫) ૪ મણ ઘઉંના રૂા. ૧૩–૫–૪ બેસે તો ૧ રૂપીઆના કેટલા ?

(૧૬) એક મોટર ૬ મિનિટમાં ૫ માઇલ જાય તો ૧૨ માઇલ જતાં તેને કેટલો વખત લાગે ?

(૧૭) ૬ કોડી વાંસની કિંમત ૧૫ રૂ. બેસે તો ૮ કોડી ૧૫ નંગનું શું?

(૧૮) ૫ ફૂટ ઉંચી ભીંત બાંધવામાં ૧૨૦૦ ઇંટ જોઇએ તો તેટલી જ જાડી અને લાંબી પણ ૧૭ ફૂટ ૬ ઇંચ ઉંચી ભીંત બાંધવાને કેટલી ઇંટો જોઇએ ?

(૧૯) એક નિશાળની કસરતશાળા બનાવવાને નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ વગેરેની જરૂર પડશે તો એકંદર કસરતશાળા બનાવવાનું શું ખર્ચ થશે ?

જમીન ખોદવા અને બીજું કામ કરવા માટે ૧ મજુરના નવ આના રોજ પ્રમાણે ૭ મજુર ૫ દિવસ કામે લગાડવાં પડશે.
ઈંટો ૨૨૦૦ જોઇશે. ૧૫ રૂપીએ હજારનો ભાવ.
કડીઆની મજુરી ૧॥રૂપીઓ રોજ,બે કડીઆની ૩રોજ જરૂર પડશે.
સુથાર રૂ.૧–૧૨–૦ રોજ પ્રમાણે એક સુથાર ૮ દિવસ કામે લાગશે.
લાકડું ૧ ઘનફૂટના ૪ રૂપીઆ પ્રમાણે ૨૫ ઘનફૂટ જોઇશે.
બીજું પરચુરણ ખર્ચ રૂા. ૨૫ થશે.

---

(૨) વ્યસ્ત પ્રમાણ.

(૨૦) ત્રણ ત્રણ શેરના પાંચ લોટા ભરાય તેટલું દૂધ હોય તો તેમાંથી શેર શેરના કેટલા લોટા ભરાય ?

(૨૧) પાંચ પાંચ શેરના ૧૫ પુળા છોડી નાંખી શેરશેરની પુળીઓ બાંધીએ તો કેટલી બંધાય ?

(૨૨) દરેક બાળકને દશ, દશ પતાસાં આપીએ તો ૮ બાળકોને પહોંચે, તો દરેકને એક એક પતાસું આપીએ તો કેટલાં બાળકોને અપાય ?

(૨૩) ૭ ૭ આનાની ૮ ચોપડીઓ લેવાય એટલા પૈસા હોય તેમાંથી એક એક આનાની વાર્તાની કેટલી ચોપડીઓ લેવાય ?

(૨૪) ૧૨ આનાના પૈસા હોય તો તેમાંથી એક એક પાઈ કેટલા ભીખારીઓને અપાય ?

---

(૨૫) જો ૩ માણસો એક કામ ૫ દિવસમાં પૂરૂં કરે તો ૧૫ માણસોને તે કામ પૂરૂં કરવાને કેટલા દિવસ લાગે ?

(૨૬) ૨૫ માણસો ૧૨ દિવસમાં એક કામ પૂરૂં કરે તો ૧૫૦ માણસો તે કામ કેટલા દિવસમાં પૂરૂં કરે ?

(૨૭) ૮ માણસના કુટુંબને ૫ દિવસ ચાલે એટલા ચોખા છે. તે કુટુંબમાં ૨ માણસ વધે છે, તો તે ચોખા કેટલા દિવસ ચાલશે ?

(૨૮) કલાકના ૩૫ માઈલના વેગે દોડતી ગાડી વલસાડથી નવસારી

૪૦ મિનિટમાં જાય તો કલાકે ૧૦ માઇલ ચાલતી સાઇકલપર એક માણસ કેટલા વખતમાં નવસારી પહોંચે ?

(૨૯) એક દેવાળીઆને રૂ. ૪૦૦૦ આપવાના છે. તેની પાસે રૂ. ૨૮૭૧ ની મિલ્કત છે અને તેનું વેચાણ કરતાં ૩૭૧ રૂ. ખર્ચ થાય છે. તો બાકીની રકમમાંથી શાહુકારને ૧ રૂ. એ શું મળશે ?

(૩૦) ૧૧ ફૂટ પનાની શેતરંજીની દર વારે ૬ આના ૯ પાઇ કિંમત બેસે તો ૨૨ ઇંચ પનાની શેતરંજીનું શું બેસે ?

(૩૧) એક કામ ૧૫ દિવસમાં કરવાને ૧૫ માણસો રોકયાં, પણ ૧૦ દિવસને અંતે ફક્ત અર્ધું કામ થયું, તો તે કામ ધારેલે વખતે પૂરૂં કરવાને બીજાં કેટલાં વધારે માણસો કામે લગાડવાં ?

(૩) સંયુક્ત પ્રમાણ.

(૩૨) પ્રકાશનો વેગ એક સેંકડે ૧,૮૬,૦૦૦ માઇલનો છે. સુરજ પૃથ્વીથી ૯૩૦૦૦૦૦૦ માઇલ છે. તો સુરજના પ્રકાશને પૃથ્વીપર આવતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૩૩) જો ૬ માણસો ૨૪ કલાકમાં ૮૦ રૂ. કમાય, તો ૧૮ માણસો ૧૬૦ રૂ. કેટલી મુદતમાં કમાય ?

(૩૪) ૨ ગાંસડી ઘાસ ૩ બળદને ૧૦ દિવસ ચાલે છે, તો ૫ ગાંસડી ઘાસ ૬ બળદને કેટલો વખત ચાલે ?

(૩૫) રોજ ૯ કલાક પ્રમાણે કામ કરતાં ૧ માણસ ૫ દિવસમાં ૧૦ રૂ. કમાય છે, તો દરરોજ ૫ કલાક પ્રમાણે કામ કરતાં ૨૦ રૂ. કમાવાને તેને કેટલા દિવસ લાગે ?

(૩૬) ૨૧ ઢોર ૧૫ દિવસ નિભાવવાનું ૯૦ રૂ. ખર્ચ થાય, તો ૩૫ ઢોરને ૧૦ દિવસ નિભાવવાનું ખર્ચ શું થાય ?

(૩૭) ૬ માણસો ૫ દિવસમાં ૧૭ એકરનું ખેતર લણી રહે છે, તો ૧૦ દિવસમાં ૨૮ એકર ૧૩$\frac{૧}{૩}$ ગુંઠાનું ખેતર લણવાને કેટલાં માણસો જોઇએ ?

(૩૮) ૯ એકર ખેતરનું વરસનું ગણોત ૫૨ રૂ. પડે તો ૧૨ એકરના ખેતરનું ૫ વર્ષનું શું ગણોત બેસે ?

(૩૯) ૮૦ માઇલ ૯ મણ બોજો લઈ જવાનું ભાડું ૧ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઇ પડે તો ૧ ખાંડી ૭ મણ બોજો ૨૮૦ માઇલ લઈ જવાનું શું ભાડું બેસે ?

(૪૦) બે બળદ ૧ દિવસમાં ૧ વીઘો જમીન ખેડે, ત્યારે ૧૫ દિવસમાં ૧૬૫ વીઘા જમીન ખેડવી હોય તો કેટલા બળદ જોઇએ ?

(૪૧) ૨૦ માણસો ૫ દિવસમાં ૪ વિઘા જમીન રોપે, તો ૩૦ માણસો ૧૦ દિવસમાં કેટલી જમીન રોપશે ?

(૪૨) ૨૫ રૂ. ૬ માણસને ૫ દિવસ ચાલે, તો તે મુજબ ૧૫ દિવસમાં ૨૪ માણસને શું ખર્ચ થાય ?

(૪૩) ઘઉંનો ભાવ ૪ રૂા. મણ હોય તો ૨ આનામાં ૧ શેર લોટ મળે, પણ ઘઉંનો ભાવ ૫ રૂ. હોય તો ૫ શેર લોટનું શું બેસે ?

(૪૪) ૨૫ માણસો દરરોજ ૪ કલાક કામ કરીને એક કામ ૪ દિવસમાં પુરૂં કરે છે, તો તેજ કામ ૬ દિવસમાં પુરૂં કરવાને ૧૬ માણસોએ રોજ કેટલા કલાક કામ કરવું જોઈએ ?

(૪૫) ૧૫ ફૂટ લાંબી અને ૧૦ ફૂટ પહોળી જમીનમાં પત્થર જડાવવાનું ખર્ચ રૂ. ૭૫ થાય છે તો ૨૫ ફૂટ લાંબી ને ૧૫ ફૂટ પહોળી જમીનમાં પત્થર જડાવવાનું શું ખર્ચ થાય ?

પ્રકરણ ૩૨ મું. સાદું વ્યાજ.

મનોયત્ન. મોંએથી ગણો.

(૧) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૪ રૂ. લેખે ૨૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૨) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૫ રૂ. લેખે ૩૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૩) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૩ાા રૂ. લેખે ૪૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૪) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૬ રૂ. લેખે ૭૫ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૫) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૮ રૂ. લેખે ૧૫૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૬) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૨॥ રૂ. લેખે ૬૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૭) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૬ રૂ. લેખે ૫૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૮) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૪॥ રૂ. વ્યાજ તો ૮૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૯) ૧૦૦ રૂ. નું એક ,, ૫॥ ,, ,, ૪૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શુ ?

(૧૦) ૧૦૦ રૂ. નું એક ,, ૩॥ ,, ,, ૮૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૧૧) ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ ૫ રૂ. તો ૩ વર્ષનું કેટલું ?

(૧૨) ૬ ટકા લેખે ૧૦૦ રૂ. નું ૩॥ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?

(૧૩) ૭॥ ટકા લેખે ,, ૬ વર્ષનું ,, ,,

(૧૪) ૧૦ ટકા ,, ,, ૨। વર્ષનું ,, ,,

(૧૫) ૧૨ ટકા ,, ,, ૩ વર્ષ ૪ માસનું વ્યાજ કેટલું ?

(૧૬) ૧૨૫ રૂ. ના, વ્યાજ સાથે ૧૩૨ રૂ. મળ્યા તો વ્યાજ કેટલું ?

(૧૭) ૨૬૦ રૂ. ઉપર ૨૫ રૂ. વ્યાજ મળ્યું તો કુલ કેટલા રૂપીઆ પાછા મળ્યા ?

(૧૮) ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ ૫ રૂપીઆ હોય તો ૨૦૦ રૂ. નું ૪ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?

(૧૯) ૬ ટકા લેખે ૩૦૦ રૂ. નું ૨ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?

(૨૦) ૫ ટકા લેખે ૨$\frac{૧}{૨}$ વર્ષનું ૨૫૦ રૂ. નું વ્યાજ કેટલું ?

(૨૧) ૪$\frac{૧}{૨}$,, ,, ૫ ,, ૪૨૫ રૂ. ,, ,,

(૨૨) ૬ ,, ,, ૩$\frac{૧}{૨}$,, ૧૦૦૦ રૂ. ,, ,,

(૨૩) ૯ ,, ,, ૩ ,, ૮૦૦ રૂ. ,, ,,

(૨૪) ૧૨ ,, ,, ૩$\frac{૧}{૨}$,, ૮૭૫ રૂ. ,, ,,

(૨૫) ૩$\frac{૧}{૩}$ ટકા લેખે ૪ વર્ષ નું ૩૩૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પા. નું વ્યાજ શું?

(૨૬) ૩$\frac{૩}{૪}$,, ,, ૨ વર્ષ ૧૪૬ દિવસનું ૯૫૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૨૭) ૬$\frac{૧}{૨}$,, ,, ૩ વર્ષ ૪ માસનું ૬૩૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પા. નું વ્યાજ કેટલું આપવું પડે ?

(૨૮) ૩$\frac{૧}{૬}$ ટકા લેખે ૪ વર્ષ ૬ માસનું ૧૦૭૫ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

(૨૯) ૬$\frac{૧}{૪}$ ટકા લેખે રૂ. ૨૧૫ નું ૨ વર્ષનું વ્યાજ ગણી કાઢો.

(૩૦) ૫ ટકા લેખે ૨½ વર્ષનું ૬૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઇનું વ્યાજ શું?

(૩૧) ૬ ટકા લેખે ૩ વર્ષ ૪ માસનું ૧૨૬ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પા. નું વ્યાજ કાઢો.

(૩૨) ૫ ટકા લેખે મેની ૧૯ મી તારીખથી જુલાઇની ૩૧ મી તારીખ સુધીનું ૩૫૦ રૂા. નું વ્યાજ કેટલું થાય ?

(૩૩) ૩½ ટકા લેખે ૨૮ મી માર્ચથી ૨ જી નવેંબર સુધીનું ૬૨૫ રૂ. નું વ્યાજ કેટલું મળે ?

(૩૪) આજે ૮ રૂ. આપી એક પોસ્ટલ કેશ સર્ટિફિકેટ લેવાથી ૫ વર્ષે ૧૦ રૂ. મળે છે, તો ૧૪૦ રૂ. ૫ વરસે મેળવવા માટે આજે શું ભરવું પડે ?

(૩૫) મારી પાસે ૪૭૨ રૂપીઆ છે. તેનાં હાલ પોસ્ટલ કેશ સર્ટિફિકેટ લઉં તો પાંચ વર્ષ પછી કેટલા રૂપીઆ મળી શકે ?

(૨) દેશી વેપારી રીતે વ્યાજ. મોંએથી ગણો—

(૩૬) ૬ આનાની તેરીખે ૧૦૦ રૂપીઆનું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું ?

(૩૭) ૫ આનાની ,, ,, ૧૧ વર્ષ ,, ,,

(૩૮) ૮ આનાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૩ા માસનું વ્યાજ કેટલું?

(૩૯) ૫ાા ,, ,, ,, ૧૦ ,, ,, ,,

(૪૦) ૧૨ ,, ,, ,, ૨ વર્ષ ૪ માસનું શું વ્યાજ?

(૪૧) ૬ ,, ,, ૩૦૦ રૂ. નું ૪ માસનું વ્યાજ કેટલું ?

(૪૨) ૮ ,, ,, ૪૦૦ રૂ. નું ૫ ,, ,, ,,

(૪૩) ૧૦ ,, ,, ૩૦૦ રૂ. નું ૬ માસ ૮ દિ. ,,

(૪૪) ૯ ,, ,, ૮૦૦ રૂ. નું ૨ માસ ૧૦ દિ. ,,

(૪૫) ૪ ,, ,, ૧૦૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું ,, ,,

---

(૪૬) ૧૨ આનાની તેરીખે રૂ. ૫૨૫ નું ૩ વર્ષ ૨૦ દિવસનું કેટલું વ્યાજમુદ્દલ થાય ?

(૪૭) ૯ આનાની તેરીખે રૂ. ૪૭૫ નું ૨ વર્ષ ૪ માસનું વ્યાજ શું?

(૩) નાની રકમોનું વ્યાજ.

મોંએથી કરોઃ— **મનોયત્ન.**

(૪૮) ૧ દોકડાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલા આના?

(૪૯) ૧ દોકડાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું?

(૫૦) ૧॥ દોકડાની તેરીખે ૫૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?

(૫૧) ૨ પૈસાની તેરીખે ૨૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું.?

(૫૨) ૪ પાઇની તેરીખે ૩૬ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?

(૫૩) ૧ દોકડાની તેરીખ એટલે કેટલા આનાની તેરીખ? કેટલા ટકા લેખે વ્યાજ?

(૫૪) ૧ પૈસાની તેરીખ એટલે કેટલા આના લેખે વ્યાજ? કેટલા ટકા લેખે વ્યાજ?

ગણી કાઢોઃ—

(૫૫) દોઢ પૈસાની તેરીખે ૬૪ રૂ. નું ૨॥ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું?

(૫૬) બે દોકડાની તેરીખે ૧૫૦ રૂ. નું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું?

(૫૭) એક માણસને ૪૦ રૂપીઆ ૧૦ માસ માટે વ્યાજે લેવા છે. તો એક દોકડાની તેરીખે વ્યાજે લે તો શું વ્યાજ આપવું પડે અને ૨ પાઇની તેરીખે લે તો શું વ્યાજ આપવું પડે? એમાંથી શામાં અને કેટલું ઓછું વ્યાજ ભરવું પડે?

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ચોરસ માપ. મનોયત્ન. अ.

(૧) તમારા વર્ગના ટેબલની ઉપલી સપાટીનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.

(૨) કાળાપાટીઆનું ક્ષેત્રફળ લખો,

(૩) નિશાળનો ઓરડો માપો, તેની લંબાઈ પહોળાઇ લખો.

(૪) તમારી ચોપડીની લંબાઈ, પહોળાઇ ઇંચમાં લખી તેનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.

(૫) નીચેના લંબચોરસ માપ ઉપરથી તેમનું ક્ષેત્રફળ નક્કી કરો.

(अ) ૧૨ ઇંચ લંબાઇ, ૨ ઇંચ પહોળાઇ.

(ख) ૮ ઇંચ લંબાઈ, ૫ ઇંચ પહોળાઈ

(क) ૨૧ ઇંચ લંબાઇ, ૧૨ ઇંચ ,,

(૬) રૂ. ૨ ની બે બે પૈસાવાળી પોસ્ટની ટીકીટોનો આખો કાગળ છે. લંબાઇની હારમાં ૮ ટીકીટ છે તો પહોળાઇની હારમાં કેટલી હશે ? બધી મળીને ટીકીટો કેટલી ?

(૭) એક લંબચોરસ જમીનના કડકાની લંબાઇ ૪૦ વાર છે અને પહોળાઇ ૨૦ વાર છે તો તેનું ક્ષેત્રફળ કેટલું ?

(૮) એક મેજની લંબાઇ ૫ ફૂટ ૩ ઈંચ છે અને પહોળાઇ ૪ ફૂટ છે તો તેનું ક્ષેત્રફળ કેટલું ?

તે મેજ ઉપર ચોઢવાને કેટલો કાગળ જોઇશે ?

(૯) ૧૦ ફૂટ લાંબા અને ૬ ફૂટ ૬ ઈંચ પહોળા પાણીઆરામાં જડવાને ૬ ઇંચ ચોરસ પત્થર કેટલા જોઇએ ?

(૧૦) એક પત્થરની કિંમત ૨ આના ૩ પાઇ હોય તો કેટલી કિંમતના પત્થર જોઇએ ?

(૧૧) પત્થરને બદલે ૬ ઈંચ ચોરસ ૧ ધોળો અને ૧ કાળો એમ બે રંગનાં ટાઇલ્સથી જમીન શણગારવી હોય, અને જો ધોળાં ટાઈલ્સ રૂ. $1\frac{1}{2}$ એ ડઝન અને કાળાં ૨ રૂ. ૪ આને ડઝનના ભાવથી મળે તો કેટલું ખર્ચ થાય ?

(૧૨) ૧ ફૂટ ૬ ઇંચના ચોરસ પાટીઆમાં ૬ ઇંચ લાંબાં અને ૩ ઇંચ પહોળાં સીસમના પાટીઆં એક એકને આંતરે જડવાને સીસમનું પાટીઉં કેટલું જોઇશે ? (ચિત્ર દોરો.)

(૧૩) ૨૦ ફૂટ લાંબી અને ૧ ફૂટ ૬ ઈંચ પહોળી એવી ભીંતના એક થરમાં ૧૦ ઇંચ લાંબી અને ૪ ઇંચ પહોળી એવી કેટલી ઇંટો જોઇએ ? ઇંટોનો ભાવ ૧૬ રૂપીએ હજારનો હોય તો એવી ભીંત માટે જોઈતી ઇંટોની કિંમત શી પડે ?

(૧૪) ૪ ઇંચ ચોરસ આકૃતિમાં ૧ ચોરસ ઈંચ જેવડી આકૃતિ કેટલી વખત સમાય ?

(૧૫) એક ચોરસવારની આકૃતિ સ્કેલથી દોરો અને તેમાં ચોરસ ફૂટ દર્શાવો.

(૧૬) ૩ ઈંચ લંબાઇનો અને ૬ ચો. ઇંચ ક્ષેત્રફળ હોય એવા લંબ ચોરસ દોરો. પહોળાઇ કેટલી લેશો ?

(૧૭) એક ઓરડાની લંબાઇ ૧૮ ફૂટ છે અને ક્ષેત્રફળ ૧૮૯ ચો. ફૂટ છે. તો ઓરડાની પહોળાઈ કેટલી ?

(૧૮) એક એકર ક્ષેત્રફળ હોય એવા ચોરસ ખેતરની લંબાઇ ૧૧૦ વાર હોય તો પહોળાઇ કેટલાવાર થાય ?

---

(૧૯) ૨૨ ફૂટ લાંબા અને ૧૫ ફૂટ પહોળા ઓરડામાં પાથરવાને કેટલા ક્ષેત્રફળની શેતરંજી જોઇએ ?

(૨૦) જો શેતરંજીનો પનો ૬ ફૂટનો હોય તો તે કેટલી લાંબી લાવવી ?

(૨૧) એવી શેતરંજી ૩ રૂ. ૬ આને વાર મળતી હોય તો આખા ઓરડામાં પાથરવાની શેતરંજીનું ખર્ચ કેટલું થાય ?

---

(૨૨) ૧૬ ફૂટ ૬ ઈંચિ લાંબી અને ૧૦ ફૂટ ૬ ઈંચિ ઉંચી ભીંત ૧ આને ચોરસ ફૂટ પ્રમાણે રંગાવવાનું શું ખર્ચ થાય ?
(એ ભીંતમાં ૬ ફૂટ ઉંચાઇ અને ૨॥ ફૂટ પહોળાઇનાં બે બારણાં છે તે રંગવાનાં નથી.)

(૨૩) તમારી નિશાળના બગીચાનું ક્ષેત્રફળ કાઢો. તેમાં ૫૦ ચો. ફૂટમાં એક ગાડું એ હિસાબે કેટલાં ગાડાં ખાતર જોઈશે ?

(૨૪) એક ઓરડા માટે ૬ ફૂટ લંબાઇ અને ૨$\frac{1}{2}$ ફૂટ પહોળાઈનાં બે બારણાં અને ૪ ફૂટ લંબાઇ અને ૨$\frac{1}{2}$ ફૂટ પહોળાઇની બે બારીઓ ઘડાવવાનું શું ખર્ચ થશે ? (૧ ચો. ફૂટની કિંમત ૧ રૂ. ૧૪ આના મજુરી સાથે)

ઘનમાપ. મનોયત્ન ૧

નીચે બતાવેલા માપની ઘનાકાર પેટીઓનું ઘનફળ શું ?

(૧) ૩ ફૂટ પહોળાઇ, ૬ ફૂટ લંબાઇ, ૧ ફૂટ ઉંચાઇ

(૨) ૨ ફૂટ ૬ ઈંચ ,, ૩ ફૂટ લંબાઈ, ૧ ફૂટ ૬ઈંચ ઉંચાઇ

(૩) ૧ વાર પહોળાઇ, ૫ ફૂટ લંબાઇ, $\frac{1}{2}$ ફૂટ ઉંચાઈ
(૪) ૬ ઇંચ પહોળાઇ, ૧૦ ફૂટ લંબાઇ, ૧૨ ઇંચ ઉંચાઇ
(૫) એક ટાંકી ૫ ફૂટ લાંબી, ૨ ફૂટ ૬ ઇંચ પહોળી અને ૨ ફૂટ ઉંડી છે. તેમાં કેટલા ઘનફૂટ પાણી માય ?
(૬) ૧ ઇંચનો મોટો ઘન બનાવવાને $\frac{1}{2}$ ઇંચના માપના, લાકડાના નાના ઘન કેટલા જોઇએ ?
(૭) એક પેટી ૧ ફૂટ ૬ ઇંચ લાંબી, ૯ ઇંચ પહોળી અને ૬ ઇંચ ઉંચી છે. તેમાં ૧ ઘનઇંચ ઘનફળના કેટલા ઘન માય ?
(૮) એક નિશાળનો ઓરડો ૧૫ ફૂટ લાંબો, ૧૦ ફૂટ પહોળો અને ૧૨ ફૂટ ઉંચો છે. તેમાં કેટલા ઘનફૂટ હવા માય ? તે ઓરડામાં ૨૦ વિદ્યાર્થી બેસતા હોય, તો દરેક વિદ્યાર્થી દીઠ કેટલા ઘનફૂટ હવા મળે ?
(૯) એક ગાડામાં ૪ ફૂટ લંબાઈ, ૨ ફૂટ ૬ ઇંચ પહોળાઇ અને ૧ ફૂટ ઉંચાઇ, જેટલા પથરા લાવી શકાય, તો ૧ બ્રાસ પથરા લાવવાને કેટલાં ગાડાંની જરૂર પડશે ?
(૧૦) એક ઘાસની ગાંસડીની લંબાઇ ૪ ફૂટ, પહોળાઇ ૪ ફૂટ, અને ઉંચાઇ ૨ ફૂટ છે, તો ૧૬ ફૂટ લાંબા અને ૧૬ ફૂટ પહોળા માપના ગોડાઉનમાં ૧૨ ફૂટની ઉંચાઇ સુધીમાં એવી કેટલી ગાંસડીઓ મૂકી શકાય ?
(૧૧) તમારા ઓરડામાં કેટલા ઘનફૂટ હવા છે ?
(૧૨) એક લાકડાનો પાટડો ૩ વાર લાંબો, ૨ ફૂટ પહોળો અને ૧ ફૂટ જાડો છે, તેમાંથી ૩ વાર લંબાઇના ૬ ઇંચ પહોળા અને ૩ ઇંચ જાડા એવા કેટલા કડકા વહેરી શકાશે ?
(૧૩) ૧૦ ફૂટ ઉંડી ૮ ફૂટ લાંબી અને ૪ ફૂટ ૬ ઇંચ પહોળી એક ટાંકી પાણીથી ભરેલી છે, તેમાંથી ૩ ફૂટ પહોળી, ૩ ફૂટ લાંબી અને ૪ ફૂટ ઉંડી, એ માપની નાની ટાંકીઓ કેટલી વાર ભરી શકાય ?

(૧૪) એક નળામાં ૯૯/૨ ઘનફૂટ કેરોસીન છે તેમાંથી ૧ ફૂટ ઉંચા, ૩/૪ ફૂટ પહોળા અને ૩/૪ ફૂટ લાંબા એવા કેટલા ડબા ભરી શકાશે ?

(૧૫) ૪ ઇંચની સરખી બાજુવાળો ઘન છે તેની બધી ધારો પર તાર વીંટાળવો છે તો તાર કેટલો લાંબો જોઇએ ?

(૧૬) ૪ ઇંચ લાંબા અને ૩ ઇંચ પહોળા પાણીવાળા વાસણમાં એક વસ્તુ ડુબાડવાથી ૧ ઇંચ પાણી ઉંચું ચઢયું, તો તે વસ્તુનું ઘન માપ કેટલું થાય ?

(૧૭) કોઈ પણ ત્રણ નાની વસ્તુઓ પાણીમાં ડુબાડી તેમનું ઘન માપ કાઢો ?

પ્રકરણ ૩૪ મું. નામું.

મનોયત્ન.

(૧) નીચેની રકમો જમે કે ઉધાર બાજુએ લખવી તે કહોઃ—

૦–૮–૦ સિલક.

૦–૫–૦ ની ચોપડી આણી.

૦–૨–૦ આંધળાને દાનમાં આપ્યા.

૧–૪–૦ ઇનામ મળ્યા.

૦–૫–૩ પર્યટણમાં ભાગે પડતા આપ્યા.

૦–૪–૦ નોટ લીધી.

૨–૦–૦ વર્ષગાંઠને દહાડે કાકાએ ભેટ આપ્યા.

(૨) **નીચેની રકમો લખીને સપટેંબર માસનો મેળ દોરી સિલક કાઢોઃ—**

તા. ૧ રૂ. ૨૫–૦–૦ સિલક આગલા માસની.

પુસ્તકો આણ્યાં. ૮ પાંચમી ચોપડી, દરેકની કિંમત ૦–૮–૬. ૧૫ ગણિત, દરેક નંગની કિં. ૦–૮–૦. ૨ ડઝન નોટો, રૂ. ૦–૧૫–૦ ડઝનના ભાવની. ૧–૪–૦ કમિશન મળ્યું.

તા. ૫ ૧ રીમ કાગળ આણ્યા—૨ આને ઘા પ્રમાણે.

તા. ૬ ધોરણ ૪ના વિદ્યાર્થીઓને તેમની યાદી પ્રમાણે રૂ. ૧૦–૧૦–૦ નાં પુસ્તકો આપ્યાં.

તા. ૧૫ પહેલા ધોરણના માસ્તર સાહેબને અડધો ઘા કાગળ ૨ આના લઇને આપ્યા.

તા. ૨૦ રૂ. ૫–૦–૦ ધો. ૫ના વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી પુસ્તકો માટે આવ્યા.

તા. ૨૨ રૂ. ૧–૦–૦ વિદ્યાર્થીઓની ઉજાણીના ફંડમાં આપ્યો.

તા. ૨૩ ૦–૫–૦ ડઝનના ભાવે પેન્સિલ ૨ ગ્રોસ ૩ ડઝન આણી.

તા. ૨૪ ૦–૬–૦ ડઝનના ભાવે ૧૦૮ વિદ્યાર્થીમાંના દરેકને એક એક પેન્સિલ આપી.

૦–૬–૦ ડઝનના ભાવે ૧ ગ્રોસ રબર આણ્યાં.

૦–૦–૯ પાઇનું ૧ પ્રમાણે ૬ ડઝન રબર વિદ્યાર્થીઓને વેચ્યાં.

તા. ૨૫ એક વિદ્યાર્થીને ચોથી ચોપડી ૦–૬–૦, ગણિત ૦–૮–૦, ૧ પેન્સિલ ૦–૦–૬, તથા રબર ૦–૦–૯ નાં આપ્યાં.

(૩) ઉપરની રકમો ઉપરથી આણેલી અને વેચેલી વસ્તુઓની યાદી બનાવો.

(૪) પેન્સિલ રબરની યાદી બનાવો અને સિલક કાઢો.

(૫) ૧૫ વિદ્યાર્થીઓની એક ટુકડી ઉજાણીએ ગઇ. તેના ખર્ચનો હિસાબ લખો; અને વિદ્યાર્થી દીઠ શું ખર્ચ આવશે તે નક્કી કરો.

(૬) તમારા બાપા તમને ૧૫ રૂપીઆ ઘરમાં વસ્તુઓ લાવવા આપી પરગામ ગયા. પાંચ દિવસ પછી પાછા આવ્યા. તમે પાંચ દિવસ ઘર ચલાવ્યું તેનો હિસાબ લખો.

પ્રકરણ ૩૫ મું. ભૂમિતિ વિભાગ.

મનોયત્ન

(૧) તમારો કંપાસ ફૂટપટી પર મૂકી પેન્સીલની અણી અને લોખંડની અણી વચ્ચે ૧ ઈંચનું માપ લો અને વર્તુલ દોરો.

(૨) એક જગાએ લોખંડની અણી મુકીને એક વખત કંપાસમાં ૨ ઈંચ માપ લઇને પછી ૩ ઈંચ માપ લઇને અને પછી $3\frac{1}{2}$ ઈંચ માપ લઇને એમ ૩ વર્તુલ દોરો. ૧ લા વર્તુલથી બીજું અને ત્રીજું કેટલાં દૂર છે? બીજાથી ત્રીજું કેટલું દૂર છે?

(૩) એક પાંગરમાં પાંચ બળદ બેબે ફૂટને અંતરે ફરે છે. તેમને ફરવાનો માર્ગ કાગળમાં દોરી બતાવો. (૧ ફૂટ = $\frac{1}{4}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)

(૪) પૈસાની ધારપર એક નિશાની કરો અને ફૂટપટી પર તે પૈસાને પાછી નિશાની આવે ત્યાં સુધી ગોળ ફેરવો. કેટલું માપ થયું?

(૫) એક માળી પાસે ૧૫ ફૂટ દૂર પાણી છંટાય એવી નળી છે. નળની આજુબાજુની જેટલી જગાના છોડને પાણી છાંટી શકાય તેટલી બતાવવા વર્તુળ દોરો. (૧ ફૂટ=$\frac{2}{10}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)

(૬) બે છોકરાઓ રંગની પીચકારી લઈ ૭ ફૂટને અંતરે ઉભા છે. ૧ છોકરાની પીચકારી ૧૦ ફૂટ સુધી ઉડે છે અને બીજાની પાંચ ફૂટ સુધી ઉડે છે. બંને પીચકારીનો રંગ લાગે તે જગાનું ચિત્ર દોરો. (૧ ફૂટ = $\frac{1}{4}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)

(૭) એક વર્તુળ દોરીને ગોળ કાગળ કાપી કાઢો. ધારપર ધાર મેળવીને એ કાગળને વાળી સળ પાડો. કાગળ સીધો કરો. ગોળના કેટલા ભાગ થયા?

ફરીથી સળમાંથી કાગળ વાળો. હવે પહેલા સળની બાજુ તેમજ ગોળ બાજુ બરોબર મળી રહે એ રીતે મધ્ય બિંદુમાંથી વાળો. કાગળને સીધો કરો.

(૧) બે સળથી ગોળના કેટલા ભાગ થયા?

(૨) એ સળથી કેટલા ખુણા પડયા ?

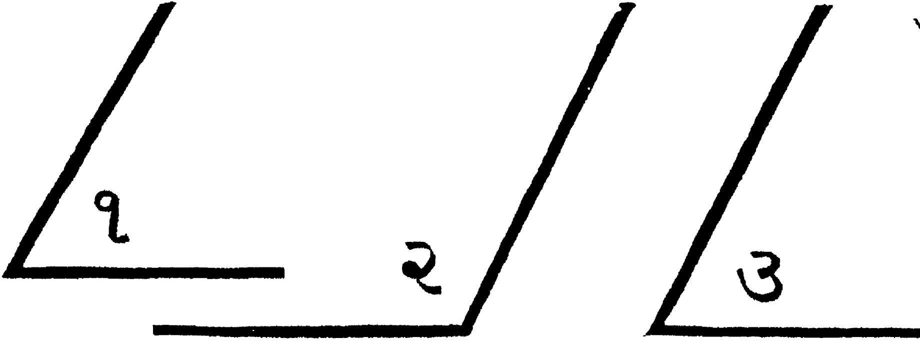
(૩) દરેક ખુણાના કેટલા અંશ થયા ? (માપી જુઓ.)

(૮) પૈસાનો વ્યાસ માપો.

(૯) ૪ ઇંચ માપ લઇને એક વર્તુળ દોરો. તેમાં કાટખુણા દોરી સરખા ભાગ પાડો.

(૧૦) ૧ કલાકમાં મિનિટ કાંટો કેટલા કાટખુણા ફરે ?

(૧૧) કલાક કાંટો આખો ગોળ કેટલા વખતમાં ફરે ?

(૧૨) આકૃતિમાંના ત્રણ ખુણા કાટખુણા કરતાં નાના છે કે મોટા ? એ ખુણા માપો અને દરેક કેટલા અંશ છે તે કહો.

(૧૩) ઘડિઆળમાં બરાબર ૩ વાગે બે કાંટા વચ્ચેનો ખુણો કેવડો થાય ?

(૧૪) કયા કયા વખતે બે કાંટા વચ્ચે કાટખુણા થાય ?

(૧૫) ૪, ૬, ૭, ૨, ૧૦ ને ૮ વાગે બે કાંટા વચ્ચે સાંકડા ખુણા, પહોળા ખુણા કે કાટખુણામાંથી કયા ખુણા થાય?

(૧૬) ઘડિઆળના કોઇ પણ બે પાસે પાસેના અંક વચ્ચે કેટલા અંશનો ખુણો થાય ?

દિશાઓ. મનોયત્ન.

(૧૭) તમારો દિશાઓ બતાવનારો કાગળ વર્ગમાં ઉત્તર દિશા તરફ ઉત્તર બતાવનારી લીટી રહે એમ મુકો. પછી કાળું પાટીઉં,

ભીંતપરનો નકશો, માસ્તર સાહેબની ખુરશી વગેરે તમે કાગળ મુકયો છે ત્યાંથી કયી કયી દિશાએ છે તે નક્કી કરો.

(૧૮) દિશાસૂચક કાગળ તમારી સામે મૂકો અને તેને હોકાયંત્રની મદદથી બરાબર ગોઠવો. વર્ગમાંની ૬ વસ્તુઓની દિશા લખો.

(૧૯) ૧૮ મો પ્રશ્ન સમજાવવાને ચિત્ર દોરો.

(૨૦) કસરતશાળામાં દિશાસૂચક કાગળ મૂકો અને તેને બરાબર ગોઠવી ૭ વસ્તુઓની દિશા નકકી કરો.

(૨૧) એક અઠવાડીઉં આ દિશાસૂચક કાગળની મદદથી પવનની દિશાની નોંધ કરો.

(૨૨) ઉત્તર અને પૂર્વ, ઉત્તર અને પશ્ચિમ, પશ્ચિમ અને પૂર્વ તથા દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચે કયી જાતના ખુણા થયા?

(૨૩) ઉત્તર અને ઈશાન, નૈઋત્ય અને વાયવ્ય, અગ્નિ અને પૂર્વ તેમજ દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચે કયી જાતના ખુણા થયા?

(૨૪) ઇશાન અને વાયવ્ય ઉત્તર અને વાયવ્ય, દક્ષિણ અને અગ્નિ તથા ઉત્તર અને અગ્નિ વચ્ચેના ખુણા કેટલા અંશના થાય?

(૨૫) નિશાળના દરવાજા આગળથી ૨૦૦ યાર્ડ છેટે અગ્નિ ખુણામાં એક ઝુંપડું છે અને ઝુંપડાથી નૈઋત્યમાં ૧૦૦ યાર્ડ છેટે એક કુવો છે, એ બતાવવા $\frac{1}{2}$ ઈંચ = ૨૫ યાર્ડ સ્કેલ લઇને નકશો દોરો. અને ઝુંપડાથી કુવો કેટલે છેટે છે તે તમારા નકશા ઉપરથી નકકી કરો.

(૨૬) એક માણસ બરાબર પશ્ચિમમાં ૩ માઇલ ગયો, અને ત્યાંથી ઉત્તર તરફ ૪ માઇલ ગયો; તો તે જ્યાંથી નીકળ્યો ત્યાંથી કેટલા માઈલ સીધો આઘો હશે તે કહો.

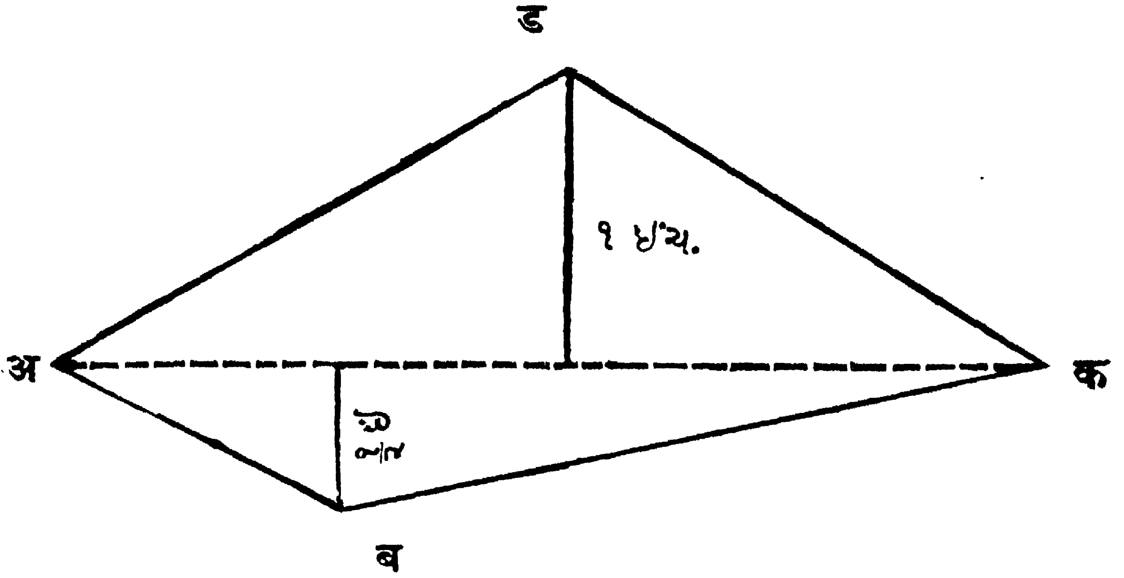
(૨૭) એક માણસ વલસાડથી નીકળી બરાબર પૂર્વ તરફ ૧૮ માઇલ ગયો.ત્યાંથી ૫૦ માઇલ ઉત્તરમાં ગયો અને ત્યાંથી બરાબર પશ્ચિમમાં ૧૮ માઇલ જાય છે, તો તે વલસાડથી કેટલો આઘો ગયો તે કહો.

(૨) ક્ષેત્રફળો.

अ લંબચોરસ તથા ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફળ. મનોયત્ન માટે પ્રકરણ ૩૩ મું જુઓ.

(૨૮) નીચેની अ ब क ड આકૃતિનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.

(अ ब क ड ના બે ત્રિકોણ अ ब क ને अ ड क બન્યાછે.)

(૨૯) अ ब क ड ખેતર છે. તેમાં अ क નું માપ ૩૫ ફૂટ થયું અને તે ઉપરના લંબ ૫ ફૂટ અને ૧૦ ફૂટ થયા. તેનું ક્ષેત્રફળ કાઢો. એ ખેતરની સ્કેલથી આકૃતિ દોરો (સ્કેલ ૫ ફૂટ = $\frac{1}{2}$ ઇંચ.)

(૩૦) એક ઓરડાની લંબાઇ ૧૫ ફૂટ અને પહોળાઇ ૧૦ ફૂટ છે. તેમાં કાટખુણ ત્રિકોણ આકારના પથરા જડવા છે, પથરાની એક બાજુ ૪ ઇંચ અને લંબ ૫ ઇંચ છે. ઓરડામાં જડવાને એવા કેટલા પથરા જોઇશે?

પ્રકરણ ૩૬ મું. પરચુરણ હિસાબ.

(૧) ત્રણ છોકરાઓ એક ખેતરની આસપાસ સાથે ફરવા નીકળ્યા. તેઓ તે ખેતરની આસપાસ અનુક્રમે ૬, ૧૦, અને ૪ મિનીટમાં ફરી રહે છે. ત્યારે તેઓ પહેલ વહેલા પાછા એકઠા ક્યારે થશે ? અને દરેક જણ તે ખેતરની આસપાસ કેટલી વખત ફર્યો હશે ?

(૨) ૪૯૪ ૧૭૮૫, ૩૦૬૭ અને ૫૭૯૮, આ રકમોમાં નિશાની કરેલા આંકડાની કિંમતો લખી સરવાળો કરો.

(૩) જો પેંડાનો ભાવ મણના ૨૨॥ રૂપીઆ હોય તો દરેક બાળકને બે બે પેંડા આપતાં ૧૬૦ બાળકોની એક શાળામાં પેંડા વહેંચવાનું ખર્ચ ૧૮ રૂપીઆ આવે છે. ત્યારે જો પેંડાનો ભાવ મણના ૨૭॥ રૂ. હોય તો ૨૮૦ બાળકોની શાળામાં દરેકને ત્રણ ત્રણ પેંડા આપીએ તો કુલ ખર્ચ કેટલું થાય ?

(૪) એક વેપારી ૫॥ રૂ. મણ લેખે ૭ મણ ખાંડ લાવ્યો અને પછી તે ૧ રૂપીઆની ૭ શેર લેખે છૂટક વેચી તો તેને કેટલો નફો થયો ?

(૫) $૪\frac{૫}{૮}$ રૂ. ના $\frac{૧}{૫}$ ની રૂ. આ. પાઇમાં કિંમત કાઢો.

(૬) મારી પાસે કેટલાક પૈસા છે. તેના $\frac{૧}{૮}$ ચોપડી ખરીદવામાં ખર્ચ્યા, $\frac{૩}{૮}$ કપડાં લેવામાં ખર્ચ્યા અને બાકી ૧૧ રૂ. રહ્યા. તો પહેલાં મારી પાસે કેટલા રૂપીઆ હશે ?

(૭) ૧૫ રૂ. ૮ આ. $૬\frac{૧}{૨}$ પાઈ—૯ રૂ. ૧૦ આ. $૮\frac{૧}{૩}$ પાઈ.

(૮) એવી ઓછામાં ઓછી કઈ રકમ છે કે જે રૂપીઆ, અડધા, પાવલી કે, ઢબુ દરેક વડે બરાબર આપી શકાય ?

(૯) ૮૪૧ — × × × = ૨૮ મુકી દીધેલી સંખ્યા લખો.

(૧૦) अ ૪૩૭ × ૯૯. ब. ૩૫૭૮૯ ÷ ૨૫

(૧૧) એક ટેબલ ૨ વાર લાંબું અને ૨॥ ફૂટ પહોળું છે, તેના ઉપર પાથરવાનું કપડું ૩ આને ચોરસ ફૂટ લેખે મળે છે, તો કપડાનું કુલ ખર્ચ કેટલું થાય ?

(૧૨) સરળ બાળઅંકગણિત ૭ ઈંચ લાંબું, ૫ ઈંચ પહોળું અને $\frac{૧}{૨}$ ઈંચ જાડું છે. તો તેનું ઘનમાપ કેટલું ? એવી ૨૮૮ ચોપડીઓ કેટલા ઘનફુટ જગા રોકે ?

(૧૩) ૧૫$\frac{૫}{૧૨}$ મણ અનાજમાંથી ૭$\frac{૧}{[illegible]}$ મણ અનાજ ગરીબોને વહેંચી દીધું તો બાકી કેટલું રહ્યું ?

(૧૪) $\frac{૩}{૧૫}$ આનાની પાઇ કરો.

(૧૫) ૨૭ રૂ. ૦ આ. ૯ પાઇને રૂપીઆના અપૂર્ણાંકનું રૂપ આપો.

(૧૬) ૪, ૧૦, ૧૫ અને ૧૮ નો લઘુતમ સાધારણ અવયવી કાઢો.

(૧૭) अ ૩૯૮ × ૧૫. ब ૧૪૫ × ૯૯. ટુંકી રીતે ગણો.

(૧૮) એક ખેતરની લંબાઇ ૧૧૫ વાર છે અને પહોળાઇ ૮૫ વાર છે એક છોકરો તે ખેતરની આસપાસ દોડી આવ્યો તે ૧ માઇલ કરતાં કેટલું ઓછું ચાલ્યો ?

(૧૯) દર રૂપીએ ૬ પાઇ પ્રમાણે ૭૫૦૦ રૂ. ની પેદાશ ઉપર કર ભર્યા પછી ચોકખી આવક કેટલી રહે ?

(૨૦) આવક વેરો રૂ. ૫૦૦૦ ની અંદરની આવક ઉપર રૂપીએ પાંચ પાઈ અને રૂ. ૫૦૦૦ થી ૧૦૦૦૦ સુધીની આવક ઉપર રૂપીએ ૬ પાઈ લેખે લેવાય છે, બાપની આવક રૂ. ૪૦૦૦ અને દિકરાની આવક રૂ. ૨૪૦૦ હોય તો:—

(૧) બાપ દિકરો ભેગા રહેતા હોયતો કેટલો કર આપવો પડે ?

(૨) જુદા જુદા રહેતા હોય તો બંનેનો મળીને કેટલો કર આપવોપડે?

(૨૧) अ ૫÷$\frac{૩}{૧૦}$ ब $\frac{૫}{૬}$ ના $\frac{૧}{૪}$ ના $\frac{૩}{૧૦}$ + $\frac{૩}{૪}$

(૨૨) ૧૫$\frac{૬}{૬}$ રૂ. × ૨૭

(૨૩) ૧૨, ૮, ૨૧ નો લઘુતમ સાધારણ અવયવી કાઢો.

(૨૪) ૧ ટેબલના ૨૫ રૂપિઆ તો ૮૪૮ ટેબલનું શું બેસે ?

(૨૫) ૨ × ૫ × ૩ × ૨ × ૫ × ૬ નો જવાબ લખો.

(૨૬) ૫ ફૂટ ૪ ઇંચ લાંબી પટી ચોરસ આકારની સ્લેટની બાજુઓને ફરતી વીંટાઇ રહે તો સ્લેટની લંબાઇ કેટલી ?

(૨૭) ૪૫ ઇંચના પનાના ૮ વાર લાંબા એક ધોતીજોટાની કિંમત જો રૂ. ૩॥ બેસતી હોય તો તેજ જાતના ૫૪ ઇંચ પનો અને દસ વાર લાંબા એવા ૨૦ ધોતી જોટાનું કુલ શું બેસે ?

(૨૮) ૫$\frac{૧}{૨}$ રૂ. માંથી કેટલા લઇએ તો ૩$\frac{૧}{૪}$ રૂ. બાકી રહે ?

(૨૯) ૯$\frac{૧}{૨}$ ઇં + ૭$\frac{૧}{૪}$ ઇંચ + ૮$\frac{૧}{૨}$ ઈં + ૫$\frac{૧}{૪}$ ઇં. નો સરવાળો કરો.

(૩૦) ૨૭ ખાં. ૧૫ મણ ૮ શેરને ખાંડીના અપૂર્ણાંકનું રૂપ આપો.

(૩૧) ૧૪, ૨૧, ૩૩ અને ૯૬ ના અવિભાજ્ય અવયવ શોધો.

(૩૨) ૫૩૬ માં કેટલા ઉમેરીએ તો ૬ શતક થાય ?

(૩૩) ૩૭ ના $\frac{૧}{૨}$ અને ૩૫ ના $\frac{૧}{૨}$ માં શો ફેર ?

(૩૪) એક ખેડુત પાસે ૭૧૫ સાદા આંબાનાં અને તેના કરતાં ૧૨૭ ઓછાં કલમી આંબાનાં ઝાડ છે. તો તેની પાસે એકંદર ઝાડ કેટલાં?

(૩૫) તારના થાંભલા ૫૦ વારને છેટે દાટેલા છે. પ્હેલા અને આ-ઠમા થાંભલા વચ્ચે અંતર કેટલું ?

(૩૬) એક ઓરડાની લંબાઇ ૨૫ ફૂટ, પહોળાઇ ૧૫ ફૂટ અને ઉંચાઇ ૧૧ ફૂટ છે. તો તેની ચારે દિવાલોને છોવરાવવાનું ખર્ચ સો ચોરસ ફૂટે ૮ રૂ. લેખે કેટલું થાય ? (૧૮૦ ચો. ફૂટ બારી બારણાંની જગા છોવાની નથી.)

(૩૭) ૮$\frac{૫}{૬}$ રૂ. માં કેટલા રૂપીઆ ઉમેરીએ તો ૧૦ રૂ. થાય ?

(૩૮) ખાલી જગા પુરો.

				કુલ
	૨૦	...	૧૦	...
	૧૭	...	૨૦	૭૧
	...	૧૧	...	૭૬
કુલ	૮૭	૬૦	...	૧૯૨

(૩૯) ૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પાઇને રૂપીઆનું રૂપ આપો.

(૪૦) ૫૧૨, તથા ૬૯૬ ના અવિભાજ્ય અવયવ શોધો.

(૪૧) અ ૨૨૭×૧૦૧ બ ૩૧૮×૨૫

(૪૨) એક લંબ ચોરસ ખેતરની લંબાઇ ૭૫ વાર ૧ ફૂટ ૬ ઇંચ અને પહોળાઇ ૩૦ વાર ૯ ઇંચ છે. તો ખેતરની આસપાસ ફરતું કેટલું અંતર થાય ?

(૪૩) એક માણસ ઉત્તરમાં ૬ માઇલ જાય છે પછી પૂર્વમાં ૬ માઇલ જાય છે, પછી દક્ષિણમાં ૬ માઇલ જાય છે અને પછી પશ્ચિમમાં ૬ માઇલ જાય છે તો હવે તે નિકળ્યો હતો તે સ્થાનથી કેટલે દૂર હશે ?

(૪૪) ૬૦ માણસો ૨૭ ફૂટ ઉંચું ઘર ૧૫ દિવસમાં બાંધી રહે તો ૧૦૦ માણસોને ૧૮ ફુટ ઉંચું ઘર બાંધતાં કેટલા દિવસ થાય ?

(૪૫) ૧૫$\frac{૭}{૮}$ − ૩$\frac{૧}{૪}$ − ૨$\frac{૩}{૪}$ ને સાદું રૂપ આપો.

(૪૬) ૭)$\frac{\times\times\times\times}{૫૪૮ \text{ ને } ૬ \text{ શેષ}}$ આ ભાગાકારનો હિસાબ પૂરો કરો.

(૪૭) ૩$\frac{૧}{૨}$ વર્ષમાં **૫૨૫** રૂ. નું ૪$\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે વ્યાજમુદ્દલ શું થાય ?

(૪૮) એક ટોપલીમાં કેટલાંક બોર છે. તેમાંથી ત્રણ ત્રણના, પાંચ પાંચના અથવા છ છના ભાગ કરીએ તો દર વખતે એક એક બોર વધે છે: ત્યારે ઓછામાં ઓછાં તે ટોપલીમાં કેટલાં બોર હશે ?

(૪૯) ૫૬ ના $\frac{૧}{૪}$ અને ૪૦ ના $\frac{૧}{૪}$ નો તફાવત કેટલો !

(૫૦) એક આગગાડીમાં ૧૩૭ સ્ત્રીઓ અને સ્ત્રીઓ કરતાં ૧૨૫ વધારે પુરુષો હતા તો એકંદર તે ગાડીમાં મુસાફર કેટલાં ?

(૫૧) એક માણસ ઉત્તરમાં ૬ માઇલ જાય છે અને પછી પૂર્વમાં ૮ માઇલ જાય છે, તો તે પ્રથમ નીકળેલો તે જગાએથી કેટલે દૂર ગયો ? (૧ ઇંચ = ૧ માઇલ સ્કેલથી આકૃતિ કાઢી માપો.)

(૫૨) ($\frac{૩}{૮}$ × $\frac{૩}{૮}$ − $\frac{૧}{૪}$ × $\frac{૧}{૪}$) ÷ ($\frac{૩}{૮}$ − $\frac{૧}{૪}$) રૂપીઆના આના કરો.

(૫૩) બે દોકડાની તેરીખે ૨૫ રૂ. નું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું થાય ?

(૫૪) મગન પાસે $\frac{૩}{૮}$ રૂ. છે અને છગન પાસે $\frac{૨}{૫}$ રૂ. છે. કોની પાસે કેટલા રૂ. વધારે ?

(૫૫) ચાર ઘંટ ૪, ૬, ૮ સેંકડને અંતરે વાગે છે. તેઓ અમુક વખતે શરૂ કરે ત્યાર પછી કેટલી સેંકડે સાથે વાગશે ?

(૫૬) ૧૨)$\frac{\times\ \times\ \times\ \times\ \times}{૫૬૪૦ \text{ અને શેષ } ૫}$ આ ભાગાકારમાં ખાલી જગા પુરો.

(૫૭) અ ૭૬૭૬ ÷ ૩૮   બ ૬૨૪ × ૧૨૫

(૫૮) એક ચોરસ પાટીઆનું ક્ષેત્રફળ ૧૪૪ ચો. ઇંચ છે. તો તેને ફરતી પટી ચોઢવી હોય તો તે કેટલા ઇંચ લાંબી જોઇએ?

(૫૯) અ એ ૪૫૦ રૂ. ૫$\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે ૧$\frac{૧}{૨}$ વર્ષ વ્યાજે મુકયા અને બ એ ૭ આનાની તેરીખે તેટલાજ રૂપીઆ તેટલીજ મુદ્દત માટે વ્યાજે મુકયા. તો કોને કેટલું વધારે વ્યાજ મળે?

(૬૦) શાન્તિ $\frac{૫}{૧૨}$ તડબુચ ખાઇ ગયો, મગને $\frac{૧}{૬}$ ખાધું, તો બાકી કેટલું તડબુચ રહ્યું?

(૬૧) ૮ રૂ. ૨ આ. ૬$\frac{૧}{૨}$ પાઈ × ૭

(૬૨) ખેડુતની સહકારી બેન્ક, સભાસદો પાસેથી ૪૯૦૦ રૂ. પાા ટકાના વ્યાજે લઇ ખેડુતોને ૮ ટકાના વ્યાજે ધીરે છે તો બે વર્ષમાં બેન્કને શો નફો મળે?

સમાપ્ત.